

การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

นาย ภาคภูมิ ปั่นทรงกูร

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์

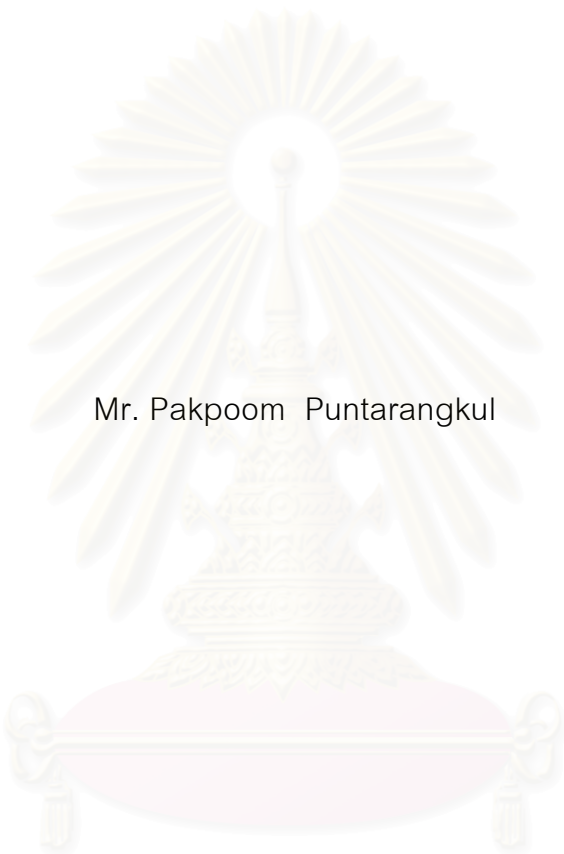
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0084-1

ลิขสิทธิ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CRIMINAL SANCTIONS FOR THE REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITIES

Mr. Pakpoom Puntarangkul

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws

Department of Law

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0084-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
โดย นาย ภาคภูมิ ปั่นทรวงูร
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ธงทอง จันทรางศุ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กมลชัย รัตนสกาวงศ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จิรนิติ หะวานนท์)

ภาคภูมิ ปั่นทรงกูร : การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Criminal Sanctions for Regulation of Economic Activities) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 165 หน้า. ISBN 974-13-0084-1

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาและวิเคราะห์ว่า โทษทางอาญาที่กำหนดไว้เป็นบทบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจในปัจจุบันมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษที่สมบูรณ์หรือไม่ ตลอดจนการบัญญัติโทษทางอาญาเพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นมีความเหมาะสมและเพียงพอหรือไม่เพียงใด

จากการศึกษาพบว่า โทษทางอาญาที่กำหนดไว้เป็นบทบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันยังขาดความหลากหลาย โดยจำกัดอยู่กับวิธีการลงโทษเพียงไม่กี่ประเภท การกำหนดอัตราโทษยังขาดหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์ อีกทั้งการใช้บังคับโทษก็ยังประสบปัญหาต่างๆ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของโทษในบางประการ ประกอบกับวิธีการบังคับโทษยังขาดความยืดหยุ่น ส่งผลให้การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย แตกต่างจากการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศที่มีหลักเกณฑ์การกำหนดโทษที่หลากหลาย ตลอดจนมีวิธีการบังคับโทษที่ยืดหยุ่นกว่า

ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จึงควรมีการปรับปรุงสภาพบังคับทางอาญาที่มีอยู่เดิมให้มีความหลากหลายและทันสมัยยิ่งขึ้น โดยผ่อนคลายนข้อจำกัดของโทษในบางประการ และสามารถนำรูปแบบและหลักเกณฑ์การกำหนดโทษที่ใช้บังคับอยู่ในต่างประเทศ เช่น การริบทรัพย์ทางแพ่ง การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ การคุมประพฤตินิติบุคคล การเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาเป็นแบบอย่าง โดยปรับใช้กับกฎหมายเศรษฐกิจของไทยตามความเหมาะสม ซึ่งจะทำให้การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้

ภาควิชา	นิติศาสตร์	ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา	นิติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2543	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

PAKPOOM PUNTARANGKUL : CRIMINAL SANCTIONS FOR THE REGULATION OF
ECONOMIC ACTIVITIES. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. APIRAT PETCHSIRI, Ph.D.
165 pp. ISBN 974-13-0084-1

The purposes of this thesis are to study and analyze the adequacy and the suitability of criminal sanctions existing under present economic laws. Also, this thesis conducts the evaluation of the use of penal sanction to regulate economic activities. Does penal legislation accomplish its task.

It is discovered that existing criminal sanctions pertaining to economic law lacks of variation. They are limited in methods and rules governing their applications are ambiguous. Moreover, the enforcement of criminal sanction faces many problems due to the limitation of legal mechanism. These factors resulted in the failure of the use of criminal sanctions to serve their objectives. Unlike the criminal sanctions of Thailand, the criminal sanctions of other countries are more numerous and enforcement methods are rather more flexible.

In order to develop more effective economic law and make it fully served its intended purposes, improvement in criminal sanctions is needed. More variety of and up-to-dated sanctions and processes should be introduced. Also, this should be augmented by relaxing the restriction of legal mechanism and adopting new forms of criminal sanction from other countries such as civil forfeiture, day-fine, corporate probation and punitive damage. These sanctions should be adapted in Thai economic law so that the law can achieve the aims of using criminal sanctions to regulate economic activities.

ภาควิชา	นิติศาสตร์	ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา	นิติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2543	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะไม่มีทางสำเร็จได้หากปราศจากความช่วยเหลืออย่าง ดียิ่งและความเมตตาจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดเห็น ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในด้าน ต่างๆ แก่ผู้เขียนด้วยดีโดยตลอด ผู้เขียนรู้สึกสำนึกในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบ ขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญญภาส ประธาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในด้าน ข้อมูลและเอกสารต่างๆ รวมทั้งสละเวลาอันมีค่าให้แก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กมลชัย รัตนสกาววงศ์ อาจารย์ ดร.จิรนิติ หะวานนท์ และอาจารย์ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ที่สละเวลาอันมีค่าเป็นกรรมการในการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์และวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ดังเช่นที่ ปรากฏในขณะนี้

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณศุภพงษ์ สวภาพมงคล คุณอุษณีย์ ไพโรจน์ต์ คุณโกเมน สิมากร คุณหญิง พรประสิทธิ์ คุณเกษณี ตริรัตน์ถวัลย์ คุณอภิลาภ เสงประเสริฐ ว่าที่ร้อยตรีไพศาล เอกคณิต และคุณณัฐชนน ศิริพงษ์สุรภา ที่ให้ความช่วยเหลือผู้เขียนในด้านต่างๆ ตลอดจนบรรดา เพื่อนๆ ที่เป็นกำลังใจให้ผู้เขียนตลอดมา

ท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และพี่สาว ซึ่งให้กำลังใจและ สนับสนุนในการศึกษาแก่ผู้เขียนตลอดมาจนสำเร็จการศึกษา คุณครูและอาจารย์ทุกท่านที่ได้ ประสทธิประสาทวิชาความรู้แก่ผู้เขียน อย่างไรก็ตาม หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังมีข้อบกพร่องและ ผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ภาคภูมิ ปั่นทรายกูร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทนำ	1
บทที่ 1 ระบบเศรษฐกิจกับการใช้อำนาจรัฐในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	4
1.1 ระบบเศรษฐกิจแบบที่ให้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนด	4
1.2 ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง	10
1.3 ระบบเศรษฐกิจแบบผสม	13
1.4 ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย	15
บทที่ 2 ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมกับการเศรษฐกิจ	17
2.1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	18
2.1.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	18
2.1.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ	20
2.2 สมัยสนธิสัญญาเบาริง	24
2.2.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยสนธิสัญญาเบาริง	24
2.2.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ	27
2.3 สมัยปี พ.ศ.2500 ถึงปัจจุบัน	30
2.3.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยปี พ.ศ.2500 ถึงปัจจุบัน	30
2.3.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ	36
บทที่ 3 การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ	39
3.1 โทษทางอาญาที่ใช้เป็นพื้นฐานในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	39

3.2	พัฒนาการของมาตรการลงโทษที่เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้	
	กฎหมายเศรษฐกิจ	48
3.2.1	การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งบังคับเอากับทรัพย์สิน	48
3.2.2	การกำหนดสภาพบังคับโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ	50
3.2.3	การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งให้เกิดผลต่อนิติบุคคล	52
3.2.4	การกำหนดสภาพบังคับโดยยึดหลักการชดเชยความเสียหาย	55
3.2.5	การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งคุ้มครองผู้เสียหาย	57
3.2.6	การกำหนดสภาพบังคับโดยใช้กระบวนการทางแพ่ง	58
3.2.7	การกำหนดสภาพบังคับโดยการห้ามประกอบอาชีพ	60
บทที่ 4	แนวทางการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศไทย	66
4.1	ภาพรวมของการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	66
4.2	การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุน	77
4.2.1	ลักษณะของกิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุน	77
4.2.2	กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง	82
	ก. พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505	83
	ข. พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522	86
	ค. พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535	89
	ง. พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527	93
	จ. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542	94
4.2.3	การใช้โทษทางอาญาในฐานความผิดเกี่ยวกับการเงินการลงทุน ที่สำคัญ	97
	ก. ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในสถาบันการเงิน	98
	ข. ความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน	103
	ค. ความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดไม่เป็นกรรมเกี่ยวกับการ การซื้อขายหลักทรัพย์	107

4.3 การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางการค้า	114
4.3.1 ลักษณะของกิจกรรมทางการค้า	114
4.3.2 กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง	119
ก. พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542	119
ข. พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542	121
ค. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522	123
4.3.3 การใช้โทษทางอาญาในฐานความผิดเกี่ยวกับการค้าที่สำคัญ :	
ความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า	126
4.4 การใช้โทษทางอาญาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม	132
4.4.1 สิ่งแวดล้อมกับผลกระทบจากการประกอบการ	132
4.4.2 กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง	137
ก. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ	
พ.ศ.2535	137
ข. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535	138
4.4.3 การใช้โทษทางอาญาในฐานความผิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม :	
ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม	138
บทที่ 5 บทสรุปและเสนอแนะ	142
รายการอ้างอิง	161
ประวัติผู้เขียน	165

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากกระบวนการประกอบการทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน มีการกระทำการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนและระบบเศรษฐกิจโดยรวม รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการกำกับควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กฎหมายถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐสามารถนำมาใช้เพื่อจัดระเบียบทางเศรษฐกิจให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปโดยชอบ ไม่เกิดการเอาเปรียบกัน และที่สำคัญ การใช้กฎหมายกำกับนโยบายทางเศรษฐกิจ จะช่วยป้องกันการเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจได้ หากสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การกำหนดโทษทางอาญาเป็นบทบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐนำมาใช้ ถือเป็นกรเพิ่มสภาพบังคับทางอาญาให้กับกฎหมาย โดยหวังผลให้บุคคลในสังคมเคารพกฎหมายและเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด แต่ในสภาพความเป็นจริง แม้ว่าในกฎหมายเศรษฐกิจต่างๆ จะมีโทษทางอาญาเป็นบทบังคับไว้ ก็มิได้ทำให้การกระทำความผิดทางเศรษฐกิจลดน้อยลงไป แสดงให้เห็นถึงการบังคับใช้กฎหมายในบ้านเรายังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งการกำหนดโทษทางอาญาในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในปัจจุบันยังอาจขาดความสมบูรณ์ โดยอาจขาดมาตรการที่ทันสมัยอันจะทำให้โทษทางอาญาสามารถใช้บังคับได้กับการกระทำความผิดได้ในทุกสถานการณ์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาถึงข้อบกพร่องของการใช้โทษทางอาญาและสภาพปัญหาต่างๆ เพื่อที่จะได้เสนอแนวทางการกำหนดโทษทางอาญาที่ใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงมาตรการการกำหนดโทษทางอาญาในกฎหมายเศรษฐกิจในปัจจุบันว่า มีความสมบูรณ์เพียงพอต่อการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือไม่ หากพบว่าการกำหนดโทษยังไม่มีประสิทธิภาพ เพียงพอที่จะทำให้กฎหมายเศรษฐกิจต่างๆ ใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะได้ค้นหาแนวทางหรือมาตรการในการกำหนดโทษทางอาญาที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย จะทำการวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจที่ใช้อยู่ในปัจจุบันว่า ได้มีการนำเอาหลักการลงโทษทางอาญามากำกับเป็นสภาพบังคับไว้อย่างไร โดยจะพิจารณาว่าโทษทางอาญาหรือมาตรการต่างๆ ที่กำหนดไว้ สามารถช่วยสนับสนุนให้กฎหมายบังคับใช้ได้มีประสิทธิภาพหรือไม่ และการใช้โทษทางอาญานั้นมีความสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจเพียงใด

สมมติฐานในการวิจัย

หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญาเพื่อใช้เป็นสภาพบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทยยังขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากยังขาดสภาพบังคับสมัยปัจจุบันที่มีใช้ในบางประเทศ ซึ่งหากได้นำความก้าวหน้าในการกำหนดสภาพบังคับเหล่านั้น เช่น การริบทรัพย์ทางแพ่ง การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ การคุมประพฤตินิติบุคคล การเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาปรับใช้กับกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทย น่าจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้จะใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นคำอธิบาย บทความตัวบทกฎหมาย หรือเอกสารในรูปแบบอื่น นำมาวิเคราะห์หาข้อสรุป เพื่อเสนอแนะทางที่ควรดำเนินการต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ตามสมมติฐานแล้ว คาดว่าจะทำให้ทราบถึงการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ว่ามีการนำหลักการนี้มาใช้มากน้อยเพียงใด และช่วยทำให้กฎหมายเศรษฐกิจเกิดสภาพบังคับที่ดีหรือไม่ โดยหากการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงมีข้อบกพร่องหรือประสบอุปสรรคต่างๆ จนทำให้กฎหมายเศรษฐกิจไม่สามารถบังคับใช้ได้มีประสิทธิภาพ เมื่อได้วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาแล้ว จะได้เสนอแนวทางหรือมาตรการในการกำหนดโทษทางอาญาที่เหมาะสม เพื่อให้รัฐจะได้บังคับใช้กฎหมายต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตรงตามเป้าหมายต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

ระบบเศรษฐกิจ

กับการใช้อำนาจรัฐในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากการใช้โทษทางอาญา (Criminal Sanctions) เป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งอาจนำมาใช้ในทางเศรษฐกิจได้ในรูปแบบของการบังคับ (Command and Control) นอกเหนือไปจากการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยรูปแบบหรือวิธีการอื่น แต่การใช้อำนาจรัฐที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจหรือการแทรกแซงทางเศรษฐกิจโดยรัฐนั้น จะกระทำได้มากหรือน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศยึดถือเป็นสำคัญ ในบทนี้จึงจะได้กล่าวถึงลักษณะของการใช้อำนาจรัฐในการเข้าแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละระบบเศรษฐกิจ ซึ่งจะให้เห็นว่าในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐสามารถมีบทบาทเข้าเกี่ยวข้องได้มากน้อยเพียงใด และการใช้โทษทางอาญาในระดับใดจึงจะเป็นการเหมาะสม

ในปัจจุบันพอจะจัดแบ่งระบบเศรษฐกิจออกได้เป็น 3 ระบบ ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจแบบที่ให้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนดหรือระบบทุนนิยม (Capital System) ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลางหรือระบบสังคมนิยม (Socialistic System) และระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed System) โดยแต่ละระบบเศรษฐกิจจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งจะกล่าวดังต่อไปนี้

1.1 ระบบเศรษฐกิจแบบที่ให้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนด

ระบบเศรษฐกิจแบบที่ให้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนด หรือระบบทุนนิยม (Capitalist Economic System) หรือที่รู้จักกันในชื่ออื่นๆ อาทิ ระบบเศรษฐกิจธุรกิจเอกชน (Private Enterprise Economy) ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม (Free Enterprise Economic System) ระบบตลาด (Market System) หรือระบบเศรษฐกิจนายทุน (Capitalism) เป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งมีพัฒนาการมายาวนาน และได้รับการสนับสนุนจากนักคิดหลายยุคหลายสมัย ได้แก่ แนวความคิดของกลุ่มพาณิชย์กรรรมนิยม (Mercantilists) กลุ่มที่ยึดถือเสรีภาพตามธรรมชาติ เป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจ (Physiocrats) รวมทั้งนักเศรษฐศาสตร์ในแนวคลาสสิกอย่าง Adam Smith, Ricardo และ Mill ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ถือว่าการ

ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเจ้าของปัจจัยและการลงทุนในการผลิต เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน และยอมให้ผู้ประกอบการมีโอกาสแข่งขันในทางเศรษฐกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือผลประโยชน์ใดก็ตามตามความสามารถและความปรารถนาของแต่ละบุคคล¹

ระบบทุนนิยมนี้ หากพิจารณาทางด้านระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ จะจัดอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีการวางแผน (Unplanned Economy) เพราะการตัดสินใจที่จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลไกราคา (Price Mechanism) ทั้งสิ้น

ระบบทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยอมให้บุคคลมีสิทธิดำรงความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และให้เสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย โดยเอกชนจะมีสิทธิในทรัพย์สินตลอดจนสินค้าหรือบริการที่ตนผลิตขึ้นมา ระบบทุนนิยมมีความเชื่อว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจโดยเสรีเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และมีการกำหนดปริมาณและคุณภาพของผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคตามหลักอุปสงค์ (Demand) - อุปทาน (Supply) ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้บริโภค ระบบนี้เชื่อว่าการตัดสินใจต่างๆ ในทางเศรษฐกิจ เป็นไปโดยอัตโนมัติเมื่อผู้ขายสินค้าพอใจในราคาที่จะขายและผู้ซื้อพอใจในราคาที่ตนเห็นว่าเหมาะสม

สาระสำคัญของระบบทุนนิยม สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินงานตามระบบเศรษฐกิจเป็นไปตามกลไกแห่งราคา (Price Mechanism)

ตามระบบทุนนิยม การผลิตสินค้าจะมีกำไรเป็นแรงจูงใจสำคัญ และการกำหนดว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอุปสงค์และอุปทานของสินค้านั้นในตลาดเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับโดยตรงจากส่วนกลางว่าจะต้องผลิตสิ่งใด ราคาในตลาดเป็นราคาที่เคลื่อนไหวได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อและต้นทุนการผลิต และเนื่องจากกำไรสูงสุดเป็นสิ่งสำคัญ ในด้านของผู้ผลิตจะทำการผลิตโดยให้ได้ต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด

¹ สมพงษ์ เกษมสิน และจรรณู สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520), หน้า 83.

ผลิตในปริมาณที่คาดว่าจะได้กำไรสูงสุด ในระบบนี้ ผู้ผลิตจะให้ความสำคัญต่อเทคนิคการผลิตใหม่ๆ และตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาปัจจัยการผลิต เพื่อปรับสภาพการผลิตให้นำมาซึ่งกำไรสูงสุดเสมอ ส่วนผู้บริโภคก็ยอมเปรียบเทียบความต้องการระหว่างสินค้าและราคาของผู้ผลิตรายต่างๆ และเลือกซื้อในสิ่งที่ตนพอใจสูงสุดด้วยราคาที่ต่ำสุด

2. ยอมรับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและการผลิตของบุคคล (Private Property)

โดยให้การยอมรับกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในสินค้าและบริการที่เอกชนผลิต และยังรวมถึงปัจจัยในการผลิต ซึ่งก็คือทุนและที่ดินด้วย โดยการยอมรับกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลนี้ไม่เพียงแต่ยอมรับความเป็นเจ้าของเท่านั้น ยังให้สิทธิแก่ผู้เป็นเจ้าของในการใช้ทรัพย์สินและปัจจัยอื่นๆ ได้ตามที่ต้องการและมีสิทธิที่จะยกทรัพย์สินให้เป็นมรดกตกทอดหรือยกให้แก่บุคคลใดก็ได้ ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ การแจกจ่ายปัจจัยการผลิตและการตัดสินใจในการผลิตจะขึ้นอยู่กับเอกชนผู้มีกรรมสิทธิ์ มิใช่รัฐหรือองค์กรจากส่วนกลาง กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลจะส่งเสริมการดำเนินงานของกลไกราคา และทำให้เกิดการออมทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในการผลิตหรือบริโภคในอนาคต อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกรรมสิทธิ์กับการจัดการผลิตแยกออกจากกันมากขึ้นในองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะเป็นของผู้ถือหุ้นซึ่งมีเป็นจำนวนมาก แต่การจัดการผลิตอาจอยู่ในอำนาจของผู้บริหารเพียงไม่กี่คน

3. ยอมรับอำนาจอธิปไตยของผู้บริโภค (Consumer's Sovereignty)

และอิสระภาพในการเลือกงานทำ (Free Choice of Occupation)

ตามระบบทุนนิยม หน่วยการผลิตจะคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคเป็นสำคัญ การเลือกซื้อของผู้บริโภคจึงมีผลกระทบต่อตัดสินใจในการผลิต และบุคคลมีอิสระภาพในการเลือกงานทำตามความรู้ ความสามารถ และสภาพตลาดแรงงาน แต่องค์กรประกอบดังกล่าวก็อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้

4. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพในการประกอบการ

(Freedom of Enterprise)

โดยให้เอกชนมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจทำการผลิตและจำหน่ายจ่ายแจกอย่างเต็มที่ปราศจากการเข้าแทรกแซงจากภาครัฐ โดยรัฐจะไม่เข้าไปควบคุมการผลิต การกำหนดราคา และการจำหน่ายสินค้า รัฐจะคงบทบาทโดยการทำหน้าที่หลักซึ่งเอกชนไม่สามารถทำได้ ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ การป้องกันจากภายนอก และการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

5. วางรากฐานอยู่บนการแข่งขัน (Competition)

การแข่งขันที่บริสุทธิ์ (Pure Competition) จะเกิดขึ้นเมื่อตลาดมีผู้ขายและผู้ซื้อสินค้าชนิดหนึ่งๆ เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งการกระทำของผู้ขายหรือผู้ซื้อเพียงรายเดียวไม่มีผลกระทบต่อราคาในตลาด การแข่งขันจะทำให้ราคาในตลาดเป็นราคาปกติ มิใช่เป็นราคาที่กำหนดจากผู้ใดผู้หนึ่ง การแข่งขันจะช่วยป้องกันมิให้ผู้ผลิตได้รับกำไรมากเกินไป และทำให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าคุณภาพดีที่มีราคาเหมาะสม นอกจากนี้ การแข่งขันทำให้ผู้ผลิตต้องตื่นตัว และพยายามเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตอยู่เสมอ

การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยม อาจก่อให้เกิดผลเสียบางประการ เช่น สภาพว่างงานของบุคคล ความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้ สภาพการผูกขาด (Monopoly) ที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการแข่งขันในตลาด และอาจมีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองอันเนื่องมาจากเสรีภาพในการผลิต จึงได้มีการปฏิรูประบบทุนนิยม โดยให้รัฐเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น ก่อให้เกิดระบบทุนนิยมแบบใหม่ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้สวัสดิการแก่ประชาชน โดยถือว่าเมื่อประชาชนได้รับสวัสดิการแล้ว ความเป็นธรรมในสังคมจะเกิดขึ้น ระบบทุนนิยมแบบใหม่นี้ เรียกว่า ทุนนิยมสวัสดิการ หรือรัฐสวัสดิการ มีหลักการสำคัญคือ ยังคงเสรีภาพของบุคคลในด้านต่างๆ ทางเศรษฐกิจ แต่ให้รัฐเข้าดูแลเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจต่อมวลชน โดยรัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย จัดทำโครงการสวัสดิการต่างๆ และการดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ จะยึดถือหลักการทดลองว่าจะเกิดผลดีผลเสียประการใดมากกว่าการกระทำโดยยึดหลักทฤษฎีเป็นแนวทาง

ลักษณะของการใช้อำนาจรัฐในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ในทางทฤษฎี สังคมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การแทรกแซงทางเศรษฐกิจโดยรัฐจะกระทำได้น้อยจำกัดมาก เพราะรัฐจะมีบทบาทในทางเศรษฐกิจได้ ก็แต่เพียงโดยการออกกฎหมาย วางหลักเกณฑ์ หรือควบคุมการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เท่านั้น และกฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้นนั้น ต้องมีขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็น ไม่มีผลกระทบกระเทือน หรือทำลายหลักการพื้นฐานของระบบทุนนิยม โดยรัฐจะทำหน้าที่เป็นเพียงตัวกลางควบคุมกระบวนการบัญญัติกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อรองรับสิทธิและหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จัดหาเตรียมเครื่องมือหรือกลไกในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเหล่านั้น² และ

จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรี โดยรัฐจะไม่ประกอบกิจการแข่งขันกับเอกชน เนื่องจากรัฐมีข้อได้เปรียบมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องต้นทุนการผลิต เงินทุนของรัฐ ซึ่งหากรัฐเข้าดำเนินการเองจะทำให้ผลการแข่งขันบิดเบือนไป

การออกกฎหมายในทางเศรษฐกิจ เพื่อกำกับควบคุมกิจการต่างๆ หากจะให้ผลของกฎหมายเกิดสภาพบังคับที่ดี รัฐอาจนำหลักการของกฎหมายอาญาไปใช้ โดยบัญญัติบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐกำหนด แต่ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ เนื่องจากมีการเคารพเสรีภาพในการประกอบกิจการของเอกชนอยู่มาก การนำกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญาเข้าใช้บังคับอาจไม่เป็นที่ยอมรับ โดยจะทำได้เพียงเฉพาะเรื่องที่มีความจำเป็นและไม่อาจใช้มาตรการอื่นที่มีความเหมาะสมมากกว่า

จากการปฏิรูประบบทุนนิยม นำมาซึ่งการแทรกแซงของรัฐในทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ รัฐอาจเข้าดำเนินการวางแผนเศรษฐกิจ ซึ่งการวางแผนเศรษฐกิจอาจแยกออกเป็น 2 ชนิด ชนิดแรก เป็นการวางแผนผ่านกลไกแห่งราคาของตลาด (Planning Through the Market Mechanism) โดยรัฐจะทำผ่านนโยบายการคลัง (Fiscal Policy) และนโยบายการเงิน (Monetary Policy) ซึ่งถือเป็นการวางแผนทางอ้อมโดยการเพิ่มหรือลดราคาสินค้าโดยใช้กฎหมายเกี่ยวกับภาษี อาทิ ภาษีทรัพย์สินและภาษีมรดก หรือการลดหรือเพิ่มการใช้จ่ายของรัฐบาล เป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมาย อาทิ นโยบายการลงทุนของรัฐ นโยบายการให้ผลประโยชน์ภาษีที่แตกต่าง นโยบายการให้เงินช่วยเหลืออุตสาหกรรม นโยบายเกี่ยวกับการกำหนดอัตราดอกเบี้ย เป็นต้น ส่วนการวางแผนอีกชนิดหนึ่ง คือ การวางแผนโดยกำหนดปริมาณโดยตรง (Physical Allocation)

นอกจากนั้น รัฐสามารถใช้มาตรการทางกฎหมายโดยตรงเพื่อให้ความคุ้มครองประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น การคุ้มครองลูกค้าสถาบันการเงินตามกฎหมายสถาบันการเงิน การคุ้มครองลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน หรือการคุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

² สุรพล นิติไกรพจน์ , “ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2534) : หน้า 382-383.

ประเทศสหรัฐอเมริกา กับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมปฏิรูป

ประเทศสหรัฐอเมริกา แม้จะใช้ระบบทุนนิยม แต่ก็ถือว่าระบบดังกล่าวนี้ได้เปลี่ยนรูปไปเป็นทุนนิยมรูปแบบใหม่ ซึ่งเรียกว่า ทุนนิยมสวัสดิการหรือทุนนิยมปฏิรูป และได้รับความสำเร็จในทางเศรษฐกิจเป็นอันมาก ด้วยการจัดข้อบกพร่องต่างๆ ที่เป็นการกดขี่ผูกขาดหรือเอาวัดเอาเปรียบให้น้อยลงด้วยการให้รัฐบาลมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อมิให้มีการผูกมัดผู้ใช้แรงงานและเพิ่มทุนสวัสดิการให้กับประชาชนทั่วไป การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ Adam Smith ที่เสนอให้รัฐดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณูปโภคเพื่อส่วนรวม แนวความคิดของ Jeremy Bentham ที่เสนอให้ปรับปรุงข้อบกพร่องของช่องว่างในระบบทุนนิยมด้วยการให้ประชาชนทุกชนชั้นมีอำนาจทางการเมือง นั่นคือ สิทธิในการเลือกตั้ง และแนวความคิดของ John Stuart Mill ที่เน้นว่าระบบทุนนิยมต้องมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ดังนั้น ระบบทุนนิยมของประเทศสหรัฐอเมริกา จึงเน้นที่เสรีภาพของบุคคลในการประกอบการ แต่เสรีภาพทางเศรษฐกิจจะต้องมีขอบเขตและรัฐบาลต้องเอาใจใส่ต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย โดยรัฐจะมีบทบาทในการประดับประดาทางเศรษฐกิจเพื่อส่วนรวม

นโยบายทางเศรษฐกิจของประธานาธิบดีในยุคนั้น ได้ใช้หลักให้รัฐมีบทบาทเข้าแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันมิให้กิจการของเอกชนมีอิทธิพลหรืออำนาจมากเกินไปจนเป็นผลร้ายต่อการปกครอง ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ อันจะนำมาซึ่งภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งนโยบายเพิ่มอำนาจรัฐบาลในทางเศรษฐกิจที่เห็นได้เด่นชัดได้แก่ นโยบายสแควร์ดีล (Square Deal) ของประธานาธิบดี ทีโอดอร์ รูสเวลต์ นโยบายเสรีภาพใหม่ (New Freedom) ของประธานาธิบดี วูดโรว์ วิลสัน และนโยบายนิวดีล (New Deal) ของประธานาธิบดี แฟรงคลิน ดี รูสเวลต์³

ไม่เพียงนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐที่ช่วยส่งเสริมอำนาจรัฐในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น ในการพิจารณาคดีของศาลสูงแห่งสหรัฐ นับแต่ ค.ศ.1880 เป็นต้นมา ได้มีการตีความรัฐธรรมนูญในทางที่จะก่อให้เกิดการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ เช่น ให้มี

³ จรุง สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2534), หน้า 172.

การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับสตรี ให้มีการจำกัดชั่วโมงการทำงาน และให้มีการควบคุมราคาสินค้า จากแนวคำพิพากษาดังกล่าว พอจะให้เห็นได้ว่าการยอมรับจากประชาชนให้รัฐมีอำนาจในทางเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

หลังจากนั้น รัฐจึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในทางเศรษฐกิจ เห็นได้จากการที่รัฐดำเนินการออกกฎหมายต่างๆ กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเชอร์แมน (Sherman Act) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการรวมตัวกันของธุรกิจขนาดใหญ่อันจะก่อให้เกิดสภาพผูกขาด หรือกฎหมายเคลย์ตัน (Clayton Act) ที่มีวัตถุประสงค์ในการห้ามการกำหนดราคาเพื่อเอาเปรียบคู่แข่งกัน โดยกฎหมายเหล่านี้แม้จะเป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองระบบเศรษฐกิจ แต่ก็ได้บัญญัติบทกำหนดโทษอันเป็นสภาพบังคับทางอาญาอยู่ด้วย

1.2 ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง

ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง (Centrally Planned Economic System) หรือระบบสังคมนิยม (Socialist Economic System) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีแผนนโยบาย สนับสนุนและปรารถนาที่จะให้สังคมส่วนรวมถือกรรมสิทธิ์หรือควบคุมการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่สำคัญในการผลิต เช่น ที่ดิน ทุน ทรัพยากร รวมทั้งวิทยาการต่างๆ และจะได้กระจาย ผลประโยชน์เหล่านี้ออกไปอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนทั้งหมด⁴

ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ มีที่มาจากการต่อต้านความบกพร่องของระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 19 โดยประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่สังคมนิยมได้ก่อตั้งขึ้นอย่างชัดเจนและขยายเข้าไปในประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ซึ่งเมื่อประเทศใดรับแนวคิดสังคมนิยมเข้าไป ก็จะมีการปรับปรุงให้เข้ากับสภาพการเมือง สังคม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมของประเทศตน ดังนั้น สังคมนิยมจึงมีหลายรูปแบบ โดยสังคมนิยมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการปกครองนั้น คือ สังคมนิยมแบบอูตมคติ สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย และสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

ระบบสังคมนิยมแบบอุดมคติ

ระบบสังคมนิยมแบบอุดมคติ หมายถึง ระบบสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นไปตามจินตนาการ เช่น ยูโทเปีย ของ โทมัส มอร์ หรือชุมชนทางเศรษฐกิจตามแบบของโอเวน โดยทั่วไปมักจะหมายถึงชุมชนเล็กๆ ซึ่งอาจจะเรียกว่า คิบบูทซ์ (Kibbutz) หรือหมู่บ้านสหกรณ์ ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความบกพร่องต่างๆ ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่มีการช่วยเหลือร่วมมือกันในการหาเลี้ยงชีพ แบ่งปันผลประโยชน์กัน ไม่กดขี่ข่มเหงระหว่างสมาชิก เช่น ให้มีชีวิตอยู่ร่วมกัน แบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ อย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน และยุติธรรม

โดยสรุปสาระสำคัญของสังคมนิยมแบบอุดมคติ คือ เป็นชุมชนขนาดเล็ก ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง มีการทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทรัพย์สินที่สำคัญเป็นของส่วนรวม แบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับตามความเป็นธรรม

ระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย

ระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (The Democratic Socialist Economy) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมเสรี (The Liberal Socialist Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งรัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความเป็นธรรมแก่สังคม รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม โดยรัฐจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและจัดการสำหรับการผลิตขนาดใหญ่ และพยายามแจกจ่ายรายได้ให้ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยยังคงไว้ซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคล กล่าวคือ ยังคงรักษาอธิปไตยของผู้บริโภค

ตามระบบนี้ จะมีการจัดระบบเศรษฐกิจให้ปราศจากการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างที่สุดแก่ประชาชนโดยการลดช่องว่างต่าง ๆ ระหว่างบุคคล อันได้แก่ ช่องว่างระหว่างรายได้ หรือความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยมีรัฐบาลเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดขอบอำนาจและบทบาทของประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เพื่อให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้ที่ด้อยในความสามารถ ความสำคัญของระบบนี้จึงอยู่ที่รัฐมิได้ทำลายเสรีภาพในการประกอบ การทางเศรษฐกิจของบุคคลที่มีความสามารถสูง แต่จะจำกัดให้บุคคลเหล่านั้นใช้เสรีภาพได้อย่างถูกต้อง เพื่อความเป็นธรรมของส่วนรวม

ระบบสังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นระบบที่สนับสนุนสวัสดิการ (Social Welfare) ฉะนั้น รัฐที่จะใช้ระบบนี้จะต้องเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ซึ่งสวัสดิการถือเป็นความจำเป็นที่ประชาชนพึงได้รับ กล่าวคือ บุคคลจะได้รับประกันมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ โดยรัฐต้องจัดให้ประชาชนมีอาชีพหรือให้หลักประกันในการทำงาน วางรากฐานการคุ้มครอง ให้หลักประกันในการดำรงชีวิต และกระจายรายได้ประชาชาติให้กับประชาชนในลักษณะที่เป็นธรรม

ในประเทศที่ยึดถือระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตยจะมีการวางแผนเศรษฐกิจโดยรัฐ และเนื่องจากในการปกครองยึดหลักประชาธิปไตย ดังนั้น ผู้วางแผนที่แท้จริงก็คือตัวแทนของประชาชนที่เป็นรัฐบาล โดยจะทำการวางแผนในระยะสั้นต่อเนื่องกันไป มีการเปิดเผยแผนเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ได้ และมีอำนาจอธิปไตยในการมีส่วนกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย คือ จะมีการโอนกิจการเป็นของรัฐ โดยประเภทกิจการที่ต้องโอนเป็นของรัฐ ได้แก่ กิจการธนาคาร กิจการสาธารณูปโภค กิจการอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบธรรมชาติหรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้ต้นทุนผลิตสูง รวมถึงกิจการค้าขนาดใหญ่ ส่วนกิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อมและเกษตรกรรมจะถูกโอนเป็นของรัฐในลำดับสุดท้าย⁵

ระบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์

ระบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ หรือที่เรียกว่าระบบสังคมนิยมบังคับ (Authoritarian Socialism) หรือระบบเศรษฐกิจคอมมิวนิสต์ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นผู้กำหนดการผลิตและการแจกจ่ายโดยผ่านการวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลางเต็มที่ ไม่คำนึงถึงอธิปไตยของผู้บริโภค แตกต่างจากระบบสังคมนิยมประชาธิปไตยที่รัฐจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ และการผลิตยังคงคำนึงถึงอธิปไตยของผู้บริโภคและพยายามใช้กลไกราคาแจกจ่ายทรัพยากรในการผลิต

⁵ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2512), หน้า 23.

สังคมนิยมมาร์กซิสต์เป็นแนวความคิดของ Karl Mark ซึ่งเห็นว่าระบบทุนนิยมนั้น มีการกดขี่เอารัดเอาเปรียบและผูกขาดโดยนายทุน ทำให้ผู้ใช้แรงงานถูกขูดรีด ดังนั้น จึงจัดให้มีระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ให้ผู้ถูกกดขี่ซึ่งเป็นชนชั้นกรรมาชีพได้มีอำนาจปกครองอย่างเด็ดขาด บนความเชื่อที่ว่าเมื่อชนชั้นกรรมาชีพได้มีอำนาจปกครองและควบคุมการผลิตทั้งปวงแล้ว จะทำให้ไม่มีการกดขี่อันนำมาซึ่งการแก้ปัญหาทั้งปวงของสังคมนิยม

ลักษณะของการใช้อำนาจรัฐในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

ประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้ บทบาทของรัฐในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจจะเป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะรัฐจะเป็นผู้กำหนดและเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ ทั้งจะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรเพื่อทำการผลิตและดำเนินการทางเศรษฐกิจต่างๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง รัฐจะมีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่โดยไม่มีข้อจำกัด และไม่มีหลักเกณฑ์อื่นๆ เป็นตัวกำหนด⁶ โดยรัฐสามารถออกกฎหมายในทางเศรษฐกิจเพื่อกำหนดให้บุคคลปฏิบัติตามได้และอาจนำหลักการของกฎหมายอาญามาใช้โดยวางบทกำหนดโทษไว้ และบุคคลส่วนมากก็จะปฏิบัติตามกฎหมาย เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับมาตรการบังคับประเภทต่างๆ อยู่แล้ว

ทั้งนี้ การใช้อำนาจรัฐในระบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ ย่อมมีมากกว่าระบบสังคมนิยมแบบประชาธิปไตยเนื่องจากรัฐบาลเป็นเจ้าของกิจการทุกอย่าง โดยมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียว ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การจำแนกแจกจ่ายสินค้าบริการ รวมถึงการจัดสรรรายได้ ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายออกมาบังคับใช้เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ รัฐจึงกระทำได้อย่างเต็มที่

1.3 ระบบเศรษฐกิจแบบผสม

ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) หรือระบบเศรษฐกิจกึ่งวางแผน (Semi-Planned Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบเศรษฐกิจ

⁶ สุรพล นิติไกรพจน์, “ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2534) : หน้า 383.

แบบทุนนิยมกับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม กล่าวคือ ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมจะใช้ กลไกราคา ระบบตลาดและการแข่งขันเสรีซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ระบบการควบคุมหรือการวางแผนจากส่วนกลางซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

ระบบเศรษฐกิจแบบผสมเกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 ช่วงที่ทั่วโลกหันเข้าสู่ ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ประชาชนต่างหลั่งไหลเข้าสู่อุตสาหกรรม ซึ่งเป็น จุดที่นำมาซึ่งปัญหามากมาย ทำให้รัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือ มีการออกกฎหมายมาบังคับใช้เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพคนงานและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ความ เป็นธรรมทางเศรษฐกิจแก่ประชาชน โดยรัฐจะมีบทบาทในการให้บริการด้านสาธารณูปโภค เข้าควบคุมกิจการที่เป็นการผูกขาดและมีกำไรมาก และลงทุนจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เหตุดังกล่าวนำมาซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบผสม ซึ่งประเทศ ที่ใช้ระบบนี้อาจมีการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจให้เข้ากับระบบการเมืองการปกครอง สังคม และ จารีตประเพณีของตน ทำให้บางประเทศอาจเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นด้านระบบนายทุน หรือบางประเทศเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นด้านระบบสังคมนิยม แต่ก็ยังมีลักษณะ ที่คล้ายกันคือ ยอมให้รัฐเข้ามามีบทบาทพอสมควรในทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกัน เอกชน ยังคงมีสิทธิและเสรีภาพทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมนี้ ภาครัฐ (Public Sector) และภาคเอกชน (Private Sector) จะรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจว่า จะผลิต อะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร

ปัจจุบันประเทศเสรีประชาธิปไตยส่วนมากอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบผสม โดยมี การวางแผนเศรษฐกิจ (Economic Planning) เพื่อประสานนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล วาง เป้าหมาย (Target) และกำหนดวิธีการ (Instruments) ทั้งในส่วนของรัฐบาลและเอกชนเพื่อให้ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจสอดคล้องกัน เป็นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รักษา ระดับการจ้างงาน การมีงานทำ และเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นไปในทิศทางที่ดี

ลักษณะการใช้อำนาจรัฐในระบบเศรษฐกิจแบบผสม

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจของรัฐ ขอบเขตและบทบาทในการแทรกแซง ทางเศรษฐกิจของรัฐ ย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามหลักเกณฑ์ของโครงสร้างพื้นฐาน ทางเศรษฐกิจในระบบที่รัฐนั้นๆ เลือกใช้ และแตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ของการประยุกต์

เอาระบบดังกล่าวมาใช้กับสังคมของตน⁷ โดยรัฐอาจเข้าแทรกแซงทางเศรษฐกิจได้ในทุกกรณี ถ้ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ต้องไม่ทำการแทรกแซงมากเกินไป

1.4 ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย หากจะนำมาเปรียบเทียบกับระบบเศรษฐกิจทั้ง 3 ระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบผสมแล้ว อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเคยใช้ระบบเศรษฐกิจมาแล้วหลายแบบ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ในช่วงก่อนสนธิสัญญาเบาริง ประเทศไทยยึดถือระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบสังคมนิยม เห็นได้จากลักษณะที่เด่นชัดหลายประการ อาทิ พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองประเทศเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ แรงงานและที่ดิน การบริหารปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นไปตามระบบศักดินา ชนชั้นปกครองเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกผลผลิต และการบริโภค จนถึงช่วงสนธิสัญญาเบาริง ประเทศไทยจึงเริ่มเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมากขึ้น อันเนื่องมาจากการทำสนธิสัญญากับต่างชาติหลายฉบับ ซึ่งทุกฉบับมีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไป มีการผ่อนปรนเกี่ยวกับการใช้ปัจจัยการผลิตที่สำคัญและเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้น และเอื้อประโยชน์ให้กับชาวต่างชาติ และนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 เป็นต้นมา ประเทศไทยจัดได้ว่าอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นไปในทางทุนนิยม หรือที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมใหม่”⁸ ซึ่งพิจารณาได้จากการที่รัฐยอมให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตลอดจนปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยเอกชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างกว้างขวางแทบทุกประเภทตามที่กฎหมายกำหนด การดำเนินธุรกิจของเอกชนมีกำไรเป็นเครื่องจูงใจ และใช้กลไกราคาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) ที่สำคัญ บทบาทของรัฐในการควบคุมและอำนวยความสะดวกในการผลิตมีน้อย โดยจะมีบทบาทเฉพาะในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

⁸ ปรีดา นาคเนาวทิมา, เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526) หน้า 64.

ต่อส่วนรวม เช่น กิจการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เป็นต้น⁹ และนับจากนั้นเป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ประเทศไทยยังคงใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี เห็นได้เด่นชัดจากแนวนโยบายพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่กำหนดให้รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 87 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

“รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีโดยอาศัยกลไกตลาด กำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ค้ำครองผู้บริโภค และป้องกันการผูกขาดตัดตอนทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และต้องไม่ประกอบกิจการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม หรือการจัดให้มีสาธารณูปโภค”

ภายใต้การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีดังกล่าว รัฐยังคงบทบาทในระบบเศรษฐกิจโดยมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องถึง 8 ฉบับ แต่บทบาทดังกล่าวก็เป็นเพียงการกำหนดแนวทางในการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น ส่วนการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ยังคงต้องอาศัยการทำงานของกลไกราคาควบคู่กับการใช้เครื่องมือของรัฐบาล ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยยังคงเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่เน้นไปในทางทุนนิยม

จากที่กล่าวในบทนี้ จะทำให้เห็นถึงลักษณะการใช้อำนาจรัฐในระบบเศรษฐกิจแบบต่างๆ แล้ว ว่ารัฐมีอำนาจเข้าไปแทรกแซงและกำหนดทิศทางทางเศรษฐกิจได้อย่างไรบ้าง โดยการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจของรัฐในรูปแบบหนึ่ง จะต้องใช้ให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศยึดถือ ในบทต่อไปจะได้กล่าวถึง ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมกับการเศรษฐกิจ

⁹ สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520) หน้า 209.

บทที่ 2

ความเป็นมาของ

กระบวนการยุติธรรมกับการเศรษฐกิจ

ในประเทศไทย มีพัฒนาการทางการเศรษฐกิจมาช้านาน นับตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ รูปแบบของระบบเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัยจะแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองเป็นสำคัญ เช่น ในสมัยสุโขทัยมีลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ระบบเศรษฐกิจจึงมีแนวโน้มไปในด้านระบบเศรษฐกิจเสรี ส่วนในสมัยอยุธยา ระบบเศรษฐกิจจะเป็นแบบเจ้าขุนมูลนายหรือแบบผูกขาด เนื่องจากมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์¹ ทั้งนี้โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยจากสมัยสุโขทัยจนถึงอยุธยา มีลักษณะคล้ายกันและไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมากในสมัยรัตนโกสินทร์

ภายใต้กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางกฎหมายที่ใช้ในทางเศรษฐกิจได้มีการพัฒนาไปด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ตั้งแต่แรกเริ่ม การบังคับใช้กฎหมายจะอยู่ในลักษณะของมาตรการที่มุ่งเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหลัก บทบัญญัติในกฎหมายที่เกี่ยวข้องในทางเศรษฐกิจยังคงมีอยู่ในจำนวนไม่มากนัก แต่เมื่อผ่านยุคสมัยต่างๆ มีปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นในด้านของจำนวนพลเมืองที่มีเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือการเกิดสงครามโลก สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นอย่างมาก ทำให้ต้องพัฒนาโครงสร้างของกฎหมายให้มีความเหมาะสมกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดอันมีผลกระทบต่อระบบกฎหมายไทย คือ การทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับประเทศอังกฤษ และอีกหลายประเทศในเวลาต่อมา การติดต่อกับชาวต่างประเทศส่งผลให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ เป็นเหตุให้กฎหมายในยุคหลังให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ

¹ การิม ยูซุฟี, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2541) หน้า 19.

มากขึ้น โดยมีการบัญญัติความผิดและบทลงโทษไว้ในกรณีที่มีผู้กระทำการอันมิชอบในทางเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและประชาชน

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในทางเศรษฐกิจ โดยแยกพิจารณาตามยุคสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยสนธิสัญญาเบาริง และสมัยปี พ.ศ.2500 ถึงปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นว่าในยุคสมัยต่างๆ มีการนำเอากฎหมายมาใช้บังคับในทางเศรษฐกิจอย่างไร

2.1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2.1.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาติ (Natural Economy)² หรือระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ คือ การผลิตในระบบเศรษฐกิจนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเลี้ยงตัวเองเป็นหลัก อาจมีการผลิตเพื่อการค้าบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย การผลิตส่วนมากใช้วิธีการแบบดั้งเดิมโดยอาศัยปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ คือ ที่ดินและแรงงานเป็นหลัก ส่วนทุนและผู้ประกอบการนั้นมีความสำคัญน้อยมาก

การปกครองที่มีลักษณะแบบศักดินาทำให้ปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างที่ดินเป็นของพระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว พระองค์จะพระราชทานสิทธิในการถือครองและสร้างผลประโยชน์จากที่ดินแก่เจ้านาย ขุนนาง พระสงฆ์ ไพร่และทาส โดยลดหลั่นกันตามศักดินา จึงอาจกล่าวได้ว่าชนชั้นปกครองเป็นผู้ครอบครองปัจจัยที่ดิน³ ส่วนราษฎรทั่วไป รัฐได้ออกกฎหมายอนุญาตให้จับจองที่ดินและมีสิทธิเหนือที่ดินได้โดยการบุกเบิกเพื่อทำการเพาะปลูก แต่ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการเก็บอากรของรัฐ นอกจากนี้ ยังมี

² สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ, วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2525) หน้า 27.

³ อภินันท์ จันตะนี และชัยยศ ผลวัฒนา, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2538) หน้า 25.

การตรากฎหมายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินด้วย เช่น การห้ามมิให้มีการปล่อยที่ดินรกร้างเกิน 3 ปี เป็นต้น ในสมัยนี้ ราษฎรที่ถือครองที่ดินมีสิทธิในการทำกินซึ่งตกทอดถึงลูกหลานได้เท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิที่จะซื้อขายที่ดิน จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อนุญาตให้มีการซื้อขายได้⁴

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แรงงาน ในสมัยนี้จะถือเอาแรงงานไพร่เป็นหลัก ซึ่งแรงงานไพร่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจโดยเป็นหน่วยผลิตอาหารและผลผลิตอื่นๆ รวมทั้งเสียภาษีให้รัฐ ซึ่งพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของแรงงานไพร่จะมอบหมายให้ชนชั้นปกครองช่วยควบคุมผ่านระบบไพร่ โดยมีการกำหนดให้มีการเกณฑ์แรงงานแบบเข้าเดือนออกสองเดือน และเปลี่ยนเป็นเข้าเดือนออกสามเดือน นอกจากแรงงานไพร่แล้ว ยังมีแรงงานทาสและแรงงานรับจ้างชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่จำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแรงงานรับจ้างส่วนสำคัญในด้านอุตสาหกรรม และภายหลังชาวจีนก็มีบทบาทในปัจจัยการผลิตในฐานะผู้ประกอบการ ทั้งในด้านการค้าและอุตสาหกรรม⁵ เนื่องจากเป็นอิสระจากระบบไพร่

เนื่องจากชนชั้นปกครองมีกรรมสิทธิเหนือปัจจัยการผลิต ทั้งที่ดินและแรงงาน ทำให้มีโอกาสในการสะสมทุนซึ่งนำไปใช้ในการค้าขายกับต่างชาติและทำอุตสาหกรรมต่างๆ โดยจะว่าจ้างชาวจีนดำเนินการแทน

ปัจจัยการผลิตที่ดิน แรงงานและทุน จะใช้ในการผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ส่วนการผลิตในทางอุตสาหกรรมเป็นการผลิตในลักษณะครัวเรือน และการผลิตโดยใช้ช่างฝีมือ ซึ่งนอกจากอุตสาหกรรมขนาดย่อมแล้วยังมีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญ ได้แก่ โรงต้มกลั่นสุรา โรงงานน้ำตาล เป็นต้น ผลผลิตทั้งจากภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมจะแบ่งไว้ใช้เอง และส่วนหนึ่งจะนำออกขายโดยใช้เงินพดด้วงและเบี้ย เป็นสื่อกลางทางการแลกเปลี่ยน การค้าจะมีศูนย์กลางแถบริมน้ำและอยู่ในมือชาวจีนโดยสิ้นเชิง ส่วนการค้าระหว่างประเทศนั้น จะติดต่อค้าขายกับประเทศจีนและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งโดยทั่วไปจะถูกผูกขาดโดยชนชั้นปกครองและเอกชนที่ได้รับสัมปทาน

⁴ อสัมภินพวงศ์ ฉัตราคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535) หน้า 38.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

การค้าขายกับต่างประเทศที่ถูกผูกขาดโดยผู้ปกครองนี้ มีพระคลังสินค้า ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นผู้ดูแล และในสมัยนี้พระคลังสินค้าก็ยังมีบทบาทสำคัญอยู่ ส่วนไพร่มีบทบาทเป็นเพียงผู้ผลิตสินค้าให้แก่รัฐบาลเท่านั้น ในขณะที่สินค้าจากต่างประเทศทุกชนิด รัฐเป็นผู้ขายให้แก่ราษฎร ภาวะการถูกเอารัดเอาเปรียบเช่นนี้ ทำให้ประชาชนที่มีฐานะทางสังคม อยู่ในระดับล่างต้องอยู่ในภาวะความยากจนและตกอยู่ในวัฏจักรแห่งหนี้สิน เพราะถูกเอารัดเอาเปรียบ กล่าวคือ รัฐเป็นผู้ควบคุมปริมาณและราคาสินค้าอันหมายถึงการกำหนดความต้องการซื้อและการเสนอขายในท้องตลาด ซึ่งถือเป็นการผูกขาด

หากพิจารณาจากสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น ก็อาจจะกล่าวได้ว่า รัฐมีความจำเป็นต้องผูกขาดทางเศรษฐกิจไว้ทั้งหมด ด้วยเหตุผลที่ว่า ในสมัยนี้มีสงครามเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ทำให้รัฐต้องระดมทรัพยากรทางเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อใช้เป็นยุทธปัจจัยในการทำสงคราม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ไพร่ต้องเข้ารับใช้ราชการหรือส่งส่วยสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้แก่รัฐแทนการเข้าอยู่เวรรับราชการ โดยไพร่จะไม่มีโอกาสเคลื่อนย้ายเพื่อไปประกอบอาชีพอย่างอิสระได้เลย อย่างน้อยก็ในช่วงที่ถูกเกณฑ์แรงงาน เพราะถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยฝ่ายรัฐบาล และการที่ราษฎรไม่มีสิทธิที่จะค้าขายกับคนต่างชาติก็เพราะป้องกันมิให้สินค้าต่างๆ รั่วไหลไปถึงมือของฝ่ายศัตรูโดยทางการค้า

ส่วนในด้านการคลัง รัฐบาลมีรายได้จากภาษีผลผลิต คือ อากรค่านา และอากรสวน นอกจากนี้รายได้ส่วนหนึ่งยังมาจากการจ่ายทดแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน ภาษีศุลกากร ค่าผ่านทาง และกำไรจากการค้ากับต่างชาติ ส่วนรายจ่ายนั้น รัฐจะใช้ในการด้านศาสนา การเมือง และการพัฒนาประเทศ

2.1.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ประเทศไทยยังคงใช้กฎหมายที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา นั่นคือ กฎหมายพระธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการวินิจฉัยมูลความแห่งคดี และพระราชศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายสาขาชาติที่กษัตริย์ทรงตราขึ้นเป็นบทพระไอยการลักษณะต่างๆ แต่เนื่องจากกฎหมายดังกล่าว ได้กระจัดกระจายสูญหายไปเสียมากเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ประกอบกับเกิดคดีความที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของกฎหมาย จึงได้มีการรวบรวมการตรวจชำระกฎหมายขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยโปรดเกล้าให้นำกฎหมายที่มีอยู่เดิมมารวมประมวลเข้าด้วยกัน แต่เนื้อหาของกฎหมายยังคงเหมือนกับกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

การชำระกฎหมายครั้งนี้ ถือเป็นกรปฏิรูปกฎหมายครั้งสำคัญคราวหนึ่ง โดยใช้ระยะเวลา 1 ปีจึงแล้วเสร็จ ภายหลังจากการตรวจชำระได้ประทับตราสามดวง คือ ตราคชสีห์ ตราราชสีห์ และตราบัวแก้ว จึงได้ชื่อว่า กฎหมายตราสามดวง โดยได้นำกฎหมาย 3 ชุดแรก อันเป็นฉบับหลวงแยกเก็บไว้ที่หอเครื่อง หอหลวง และศาลหลวง

ในกฎหมายตราสามดวง มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในทางเศรษฐกิจ อยู่หลายประเด็น ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต บทบัญญัติเกี่ยวกับการค้าทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การค้ากำไรเกินควร การผูกขาดทางการค้า เป็นต้น โดยบทบัญญัติเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ และกฎหมายลักษณะอาญาหลวง โดยได้กล่าวถึงข้อที่พึงปฏิบัติตามกฎหมาย และบทลงโทษในกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม

จากที่กล่าวมาแล้วว่า เศรษฐกิจของไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อาศัยปัจจัยการผลิตพื้นฐาน คือ ที่ดิน และแรงงานเป็นหลัก ซึ่งตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินไว้ดังนี้

“จึงพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการมานับนทูลสุรสิงหนาท ดำหัวศรัทธ แก่เจ้าขุนหลวงสพทา และมุขมนตรีทั้งหลายว่า ที่ในแคว้นกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา มหาดิถีกษัตริย์รัตนราชธานีบุรีรมย์ เปรนที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลาย ผู้เปนข้าแผ่นดินอยู่ จะได้เป็นที่ราษฎรหามีได้”

กฎหมายนี้ แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีกรรมสิทธิ์เด็ดขาดเหนือแผ่นดินทั้งอาณาจักรแต่ผู้เดียว ประชาชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ต้องอาศัยที่ดินของกษัตริย์ทำมาหากินโดยเสียภาษีอากร และการครอบครองที่ดินกระทำได้โดยการหักร้างถางพงด้วยความสมัครใจหรือโดยการกะเกณฑ์จากนายบ้าน ทุกคนจะมีสิทธิครอบครองที่ดินได้เฉพาะในระยะเวลาที่ยังทำผลประโยชน์ในผืนดินนั้นและห้ามซื้อขายที่ดินแก่กัน จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อนุญาตให้มีการซื้อขายที่ดินได้

นอกจากบทบัญญัติในเรื่องที่ดินดังได้กล่าวมาแล้ว ได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานด้วย โดยกำหนดให้มีการเกณฑ์แรงงานเพื่อรับใช้ราชการและรับใช้มูลนายในลักษณะเข้าเดือนออกสองเดือน และภายหลังเปลี่ยนเป็นลักษณะเข้าเดือนออกสามเดือน ในช่วงมารับใช้ราชการนี้ ไพร่จะต้องทำงานโยธาและงานก่อสร้างต่างๆ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งหากไพร่ไม่มารับราชการก็ต้องมีการส่งส่วยแทน โดยอาจเป็นเป็นผลผลิตที่สำคัญซึ่งรัฐสามารถนำออกขายเพื่อเป็นรายได้ประเภทหนึ่ง นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ไพร่ต้องเสียภาษีอากรชนิดต่างๆ เช่น จังกอบ อากร ฤชา และส่วยเงิน แก่พระคลังอีกทางหนึ่ง

ในกฎหมายพระไอยการลักษณะกระบดศึก มีบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแรงงานว่า “อนึ่งป่าดงทุ่งว่างร้างทร หาผู้อยู่ทำมาหากินมิได้ แลผู้ใดชักชวนราษฎรให้เข้ามาทำมาหากิน เอาจ่วยสาอากรอนขึ้นพระคลัง บำนานเปนลหุ”

บทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าดินแดนใดก็ตาม ถึงแม้ว่าจะอุดมสมบูรณ์แต่ถ้าไม่มีแรงงานก็ไม่สามารถก่อให้เกิดการผลิต หรือก่อสร้างอาณาจักรได้ ฉะนั้นในสมัยก่อนแรงงานจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง

สำหรับบทบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงในเรื่องเกี่ยวกับการค้านั้น จะเป็นไปในลักษณะห้ามการค้ากำไรเกินควร และการควบคุมการส่งออกและนำเข้าซึ่งสินค้าบางอย่าง อันจะเห็นได้จากบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง ว่า

“พระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติให้ซื้อขายสิ่งของตามถนนตลาด (ราคาตลาด) และผู้ซื้อขายทำเกินพระราชบัญญัติไว้ มิได้ซื้อขายตามถนนตลาด มักซื้อถูกขายแพง นอกพระราชบัญญัติ ท่านว่าละเมิดพระราชอาญา ให้จำใส่ขื่อไว้สามวันแล้วเอาไปประจานจนรอบตลาด ให้ทวนด้วยไม้หวาย 25 ที อย่าให้ดูเยี่ยงอย่างกัน ถ้ากำนันตลาดมิได้กำชับว่ากล่าว ละให้ลูกหลานซื้อถูกขายแพงกว่าถนนตลาด อันพระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติห้ามไว้ ให้เอากำนันตลาดจำใส่ขื่อไว้สามวัน แล้วทวนด้วยไม้หวาย 15 ที

อนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวห้ามมิให้ซื้อขายสิ่งของต้องห้ามแก่ผู้มาแต่ต่างเมือง และมันซื้อขายและส่งออกป็นอกด่านต่างแดน และขุนมูลนายอาณาพยาบาลผู้ใดได้ของมัน (รับสินบน) รู้เห็นเป็นใจด้วยมัน มิได้เอามาว่ากล่าวเพ็ดทูล ท่านให้ลงโทษขุนมูลนายอาณาพยาบาลและมันผู้ส่งสิ่งของออกไปให้ซื้อขายนอกด่านต่างแดนมีโทษ 6 สถาน”

บทบัญญัติข้างต้นกล่าวถึงการค้ากำไรเกินควร และการห้ามมิให้มีการซื้อขายสินค้าบางประเภทซึ่งเป็นสินค้าต้องห้าม เช่น กฤษณา ฝาง ดีบุก โดยมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนและบุคคลที่เอื้อประโยชน์ให้มีการกระทำความผิด การที่รัฐได้บัญญัติสินค้าต้องห้ามไว้ในกฎหมายเช่นนี้ เนื่องจากมีสินค้าบางอย่างที่อาจใช้เป็นยารักษาโรคและเป็นสิ่งของที่หายาก สินค้าบางอย่างอาจใช้เป็นยุทธปัจจัยได้ จึงมีกฎหมายห้ามขายให้แก่คนต่างชาติ ซึ่งหากมีการลักลอบซื้อขายจะต้องถูกลงโทษสถานหนัก

นอกจากนี้ ก็ยังมีบทบัญญัติที่กำหนดไว้สำหรับความผิดทางเศรษฐกิจในลักษณะอื่นๆ อาทิ ความผิดแก่เจ้าพนักงานด้านที่ไม่ตรวจตราโดยปล่อยให้ลูกค้าต่างประเทศซ้อนของต้องห้ามไปได้ ความผิดแก่กำนันตลาดในการเก็บ (เรียกค่าธรรมเนียม) ลูกตลาดล้มเหลว พักดัดตรา หรือยอมให้ลูกตลาดขายของต้องห้าม

ในกฎหมายตราสามดวง มีการบัญญัติวิธีการลงโทษไว้หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการลงโทษต่อชีวิต เนื้อตัวร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน การลงโทษจะมีลักษณะรุนแรง ทำให้เจ็บปวดและเป็นการทรมานร่างกาย อันเป็นการตอบสนองต่อการแก้แค้นทดแทน และมีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้ง ได้แก่ การเขียนด้วยหวาย ตามวิธีการที่เรียกว่า ทวนด้วยลวดหนัง โทษพันคอริบเรื่อน ซึ่งเป็นโทษประหารชีวิตโดยใช้วิธีการตัดศีรษะ โทษตัดมือ ตัดเท้า โทษจำขื่อ คอ โทษจำคุก โทษปรับ โทษริบทรัพย์ หรือที่เรียกว่าริบราชบาตร และยังมีภาระงานอีกด้วย

ในทางเศรษฐกิจนั้น ได้มีการหีบยกโทษทางอาญาดังที่ได้กล่าวข้างต้นมาใช้เช่นกัน โดยเฉพาะทางด้านการค้า อันจะเห็นได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับการค้าที่มีการวางบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไว้ด้วย เช่น การให้จำขื่อแล้วทวนด้วยไม้หวายในกรณีการค้ากำไรเกินควร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีการฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าภายในประเทศ การลงโทษจะอยู่ในลักษณะของการจำขื่อ หน่ประจาน เขียน ปรับ ริบทรัพย์และจำคุก ต่างจากการส่งของออกนอกประเทศโดยเฉพาะสินค้าต้องห้าม อาจมีโทษถึงตายได้

2.2 สมัยสนธิสัญญาเบาว์ริง

2.2.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยสนธิสัญญาเบาว์ริง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) กับประเทศอังกฤษ ในวันที่ 18 เมษายน 2398 ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากประเทศไทยและประเทศอังกฤษได้ทำสนธิสัญญาเบอรินี่ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2369 สัญญาดังกล่าวได้จำกัดสิทธิทางการค้าของอังกฤษหลายประการ⁶ ทำให้อังกฤษเป็นฝ่ายเสียเปรียบทางการค้าต่อไทย หลังจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ประเทศตะวันตกที่เป็นกลุ่มประเทศทุนนิยมศูนย์กลางอื่นๆ ก็ได้ทำสนธิสัญญากับไทยอีกหลายชาติ ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ.2399 ประเทศเดนมาร์ก ในปี พ.ศ.2400 ประเทศโปรตุเกสและประเทศฮอลันดา ในปี พ.ศ. 2403 และประเทศเยอรมัน ในปี พ.ศ.2404 ประเทศสวีเดน ประเทศนอร์เวย์และประเทศเบลเยียม ในปี พ.ศ.2411⁷ ซึ่งสาระสำคัญของสนธิสัญญาทุกฉบับจะคล้ายคลึงกัน และมีผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยโดยมีการเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้น ดังนี้

1. ให้ยกเลิกพระคลังสินค้าที่เป็นการผูกขาดมาช้านานและอนุญาตให้มีการส่งออกข้าวได้เสรี ซึ่งก่อนหน้านี้ข้าวถือเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ รัฐจึงห้ามส่งออกนอกจากได้รับอนุญาต
2. ให้รัฐบาลไทยเก็บอากรส่งออกและนำเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3
3. ให้พ่อค้าจากต่างประเทศสามารถจ้างคนงานไทยเข้าทำงานในกิจการค้าและลงทุนโดยไม่ถูกจำกัดจากเจ้านายขุนนางไทย
4. ให้รัฐบาลไทยอำนวยความสะดวกแก่คนในบังคับประเทศคู่สัญญาให้มีเสรีภาพในการเดินทางไปค้าขายที่วราชอาณาจักร มีสิทธิในการเช่าที่ดินและสร้างบ้านบนที่ดินได้ภายในรัศมี 4 ไมล์จากกำแพงเมือง อีกทั้งยังต้องคุ้มครองบุคคลเหล่านี้ให้พ้นจากการถูกทำร้าย

⁶ อภินันท์ จันตะนี และชัยยศ ผลวัฒนา, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ : หน้า 31.

⁷ อสัมภินพงศ์ ฉัตราคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย : หน้า 58.

5. นอกจากภาษีที่ดินและอากรศุลกากร ห้ามเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีอื่นใดจากพ่อค้าของประเทศคู่สัญญา ยกเว้นได้รับความเห็นชอบจากกงสุล

6. ให้พ่อค้าสามารถนำเข้าและส่งออกโลหะมีค่าใด ๆ โดยไม่จำกัด⁸

การเปิดประเทศโดยการแลกเปลี่ยนจากการค้าแบบผูกขาดมาเป็นการค้าเสรีภายใต้สนธิสัญญาทางการค้าที่ทำกับต่างชาติ ถือได้ว่านำความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาสู่เศรษฐกิจไทย ทั้งนี้ เพราะเป้าหมายสำคัญของสนธิสัญญา คือ การทำให้ประเทศไทยเป็นตลาดสินค้า เป็นแหล่งวัตถุดิบ และเป็นแหล่งลงทุนของชาติตะวันตก ดังนั้น ประเทศไทยจึงถูกรวมอยู่ในกระบวนการขยายตัวของทุนนิยมระดับโลก โดยยอมรับหลักการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม (Colonial International Division of Labor) กล่าวคือ โครงสร้างการผลิตได้เปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองหรือเพื่อบริโภคเป็นหลัก มาเป็นการผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิและวัตถุดิบเพื่อส่งออกเป็นการแลกเปลี่ยนกับสินค้าสำเร็จรูปซึ่งนำเข้ามาเพื่อใช้ในการบริโภคภายในประเทศ

การค้าเสรีทำให้เอกชนติดต่อกับต่างประเทศได้โดยตรง ส่งผลให้ธุรกิจการค้าเฟื่องฟู เกิดชนชั้นพ่อค่านายทุนที่ประกอบการค้า ซึ่งแต่เดิมจำกัดเฉพาะชนชั้นปกครอง กิจกรรมการค้ายังแตกแขนงไปสู่ธุรกิจบริการ ไม่ว่าจะด้วยการขนส่ง การประกันภัยสินค้า ตลอดจนด้านการเงิน การค้าเสรียังนำมาซึ่งการไหลเข้าของนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีน ซึ่งมีอิทธิพลด้านการค้าในฐานะผู้ทำการผลิตในเวลาต่อมา

สนธิสัญญากับชาติตะวันตกนำมาซึ่งความคาดหวังว่า ประชาชนจะมีสินค้าอุปโภค บริโภคมากขึ้น มีงานทำมากขึ้น ได้เรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ รวมทั้งรัฐจะได้รับภาษีอากรจากการประกอบอาชีพของชาวต่างชาติ แต่การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากเดิมไปเป็นระบบเศรษฐกิจแบบการค้า ทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนไป โดยเน้นการผลิตเฉพาะอย่างมากขึ้น อุตสาหกรรมพื้นบ้านของไทยซบเซาลง ที่สำคัญทำให้สังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมที่เคยพึ่งพาตนเองในการผลิต มาเป็นการพึ่งพาชาวต่างชาติ และกลายเป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งระบายนทุน และตลาดสินค้าของประเทศตะวันตก ด้วยเหตุดังกล่าว ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างคนไทยด้วยกัน และระหว่างชาวไทยกับชาวต่างชาติจึงเป็นไปในเชิงกดขี่และเอารัดเอาเปรียบ

⁸ กาวิม ยูซุฟี, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ : หน้า 22-23.

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดย คณะราษฎร ได้มีเป้าหมายสำคัญที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยใช้เค้าโครงเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นนโยบายเศรษฐกิจที่ร่างขึ้นโดย ดร.ปรีดี พนมยงค์ เค้าโครงเศรษฐกิจกล่าวถึง การสร้าง อุตสาหกรรมใหม่ที่รัฐเป็นผู้ลงทุนดำเนินการหรือที่เรียกว่า รัฐวิสาหกิจ มีเป้าหมายเพื่อให้เป็น อิสระจากการครอบงำของต่างชาติโดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก และเสนอให้มีการโอนกรรมสิทธิ์ ที่ดินและทุนของภาคเอกชนเป็นของรัฐ รวมทั้งให้รัฐกำกับการใช้ปัจจัยการผลิต แต่เค้าโครง เศรษฐกิจดังกล่าวไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากได้รับการต่อต้านจากชนชั้นศักดินา และมือขวาของ คณะราษฎร⁹

นอกจากการทำสนธิสัญญากับต่างชาติและการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองแล้ว สงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ส่งผลให้โครงสร้างเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การ แผลงขยายอำนาจของประเทศญี่ปุ่นในช่วงสงคราม ทำให้กิจการของชาติตะวันตกถูกยึดหรือ ปิดกิจการ คนไทยจึงมีโอกาสฝึกหัด เรียนรู้เทคนิค และบริหารงานด้วยตัวเอง มีการตั้งธนาคาร พาณิชยกรรมขึ้นหลายแห่งรวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย มีการสร้างเส้นทางยุทธศาสตร์ซึ่งต่อมา กลายเป็นเส้นทางคมนาคม การเสื่อมอิทธิพลของชาติตะวันตกทำให้บทบาทของนายทุนโดย เฉพาะชาวจีนมีมากขึ้น ภายหลังจากสงคราม ประเทศต้องประสบปัญหาการขาดแคลนสินค้าอุปโภค บริโภค ปัญหาเงินเฟ้อ ขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ และปัญหาที่ต้องปฏิบัติตามสัญญาสมบูรณ ์แบบกับประเทศอังกฤษ รัฐจึงแก้ปัญหาด้วยการออกกฎหมายต่าง ๆ อาทิ กฎหมายควบคุม ราคาสินค้า กฎหมายห้ามกักตุนสินค้า ส่งเสริมนโยบายชาตินิยม รวมทั้งจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ แต่ การดำเนินการดังกล่าว ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ในขณะเดียวกันภายหลังจากสงคราม ประเทศ สหรัฐอเมริกาก็เข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมีเป้าหมาย หลักเพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ อภินันท์ จันตะนี และชัยยศ ผลวัฒนา, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ :

2.2.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ

ในเรื่องเกี่ยวกับการเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้ยึดถือบทบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ โดยได้มีการปฏิรูปการปกครองและการปฏิรูปทางกฎหมาย ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวเป็นผลมาจากการคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคมจากตะวันตก

หากจะกล่าวไปแล้ว ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่มีการทำสนธิสัญญาเบอรินกับประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ.2369 แต่เนื่องจากสนธิสัญญาฉบับดังกล่าว ทำให้ประเทศอังกฤษเสียเปรียบทางการค้าด้วยการถูกจำกัดสิทธิบางประการ จึงได้มีการทำสนธิสัญญาเบาริงขึ้นในปี พ.ศ.2398 และมีการทำสนธิสัญญากับอีกหลายประเทศ โดยมีเนื้อหาของสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกัน ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

นัยสำคัญประการหนึ่งในการทำสนธิสัญญากับนานาประเทศ ก็เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับการคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคม อันเป็นการรักษาเอกราชของชาติไว้จวบจนปัจจุบัน แต่ผลของสนธิสัญญาทุกฉบับ นอกจากจะส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้ว ยังทำให้ประเทศไทยสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยยอมให้คนในบังคับของประเทศอังกฤษและชาติต่างๆ มิต้องขึ้นศาลไทยแต่ขึ้นศาลกงสุลของประเทศนั้นๆ แทน ซึ่งกล่าวได้ว่า ผลของสนธิสัญญากระทบกระเทือนถึงอำนาจอธิปไตยทางเศรษฐกิจและทางการศาลของประเทศไทยอย่างยิ่ง

การที่ประเทศไทยต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นผลเนื่องมาจากประเทศมหาอำนาจที่ติดต่อกับประเทศไทยอ้างว่า กฎหมายตราสามดวงที่ใช้อยู่ในขณะนั้นมีบทลงโทษที่รุนแรง ระบบการศาลก็ยังไม่ดีเยี่ยม ไม่สามารถเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้กับบุคคลได้อย่างเพียงพอ อันเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมาย และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายก็เพื่อเป็นการตรวจชำระพระราชกำหนดบทพระอัยการต่างๆ ซึ่งไม่ได้รับการตรวจชำระมาช้านาน นับตั้งแต่มีการตรวจชำระกฎหมายตราสามดวง ดังนั้น ใน พ.ศ.2440 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการตรวจชำระและร่างประมวลกฎหมายขึ้น ในส่วนบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญา ได้มีการยกเลิกกฎหมายตราสามดวงที่มีลักษณะอาญาหลายลักษณะ ที่สำคัญคือได้ยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญาหลวง ซึ่งเกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ การตรวจชำระกฎหมาย

ดังกล่าวแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2450 และมีการประกาศบังคับใช้ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2451 โดยใช้ชื่อว่า กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 บทบัญญัติดังกล่าวมีข้อความที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสะดวกต่อการนำไปใช้

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 นับได้ว่าเป็นกฎหมายที่ทันสมัยยิ่งในขณะนั้น เพราะได้นำหลักกฎหมายอาญาอันเป็นที่นิยมในประเทศต่างๆ มาพิจารณาตัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของไทย และเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา จึงเลือกที่จะยึดถือระบบประมวลกฎหมาย (The Civil Law System) ประกอบกับประเทศต่างๆ ในยุโรปล้วนใช้ระบบประมวลกฎหมายแทบทั้งสิ้น การที่ประเทศไทยใช้ระบบเดียวกัน ย่อมทำให้กฎหมายอยู่ในระดับที่น่าพอใจ สะดวกในการเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาเพื่อยกเลิกข้อเสียเปรียบทางกฎหมายและการศาล¹⁰

บทบัญญัติส่วนหนึ่งในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ที่มีการปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นก็คือ บทบัญญัติเกี่ยวกับโทษ ซึ่งได้มีการกำหนดลักษณะโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 6 สถาน ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษปรับ โทษริบทรัพย์สิ้น การเรียกประกันทัณฑ์บน และการกำหนดให้อยู่ในเขตอันมีกำหนด ซึ่งการลงโทษในทางอาญาเหล่านี้ได้มีการหยิบยกมาใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนี้

ในกรณีที่มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเงินตรา อาทิ การปลอมเงินตราหรือสิ่งที่ใช้แทนเงินตรา การแปลงหรือแก้ไขเงินตราให้ผิดไปจากปกติทั้งเงินตราที่ใช้ในพระราชอาณาจักรและเงินตราประเทศอื่น โดยกระทำการอันทำให้บุคคลเชื่อว่าเงินตรามีราคาสูงเกินจริงหรือทำให้น้ำหนักเงินตราน้อยลงกว่าปกติ การนำเงินตราที่รู้ว่าเป็นของปลอมเข้ามาในราชอาณาจักร การใช้หรือมีไว้ใช้ซึ่งเงินตราอันรู้หรือได้รู้ในภายหลังว่าเป็นของปลอมหรือของการทำเครื่องมือที่มีเจตนาไว้ใช้ในการปลอมหรือแปลงเงินตรา การกระทำความผิดอันมีรูปและสีสีต้นฐานคล้ายคลึงกับธนบัตรหรือเงินตรา หรือมีไว้หรือจำหน่ายซึ่งของดังกล่าว รวมตลอดถึงการปลอมธนบัตรและการปลอมใบสำคัญในการกู้ยืมเงินตราและในการให้ดอกเบี้ยย ได้มีการนำโทษปรับและโทษจำคุกมาใช้กำกับเป็นบทบังคับไว้

¹⁰ วิชา มหาคุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย (เอกสารโรเนียว, 2523) หน้า 50.

นอกจากการนำโทษปรับและโทษจำคุกมาใช้แล้ว ได้มีการนำโทษริบทรัพย์สินมาใช้ด้วย โดยบัญญัติให้ริบทรัพย์สินอันเป็นของปลอมหรือของแปลง ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการปลอมหรือแปลงเงินตรา โดยมีต้องสนใจว่าจำเลยมีความผิดตามคำพิพากษาหรือไม่

ความผิดเกี่ยวกับการปลอมดวงตรา บัตรตรา หรือปลอมตัวที่ใช้ในทางเศรษฐกิจ เช่น บัตรตราที่ใช้ในการธนาคารและสรรพากร การปลอมหนังสือที่เป็นใบสำคัญอันแสดงถึงการเป็นหุ้นส่วน เป็นเจ้าหนี้ การมีกรรมสิทธิ์ในดอกเบีย หรือได้ส่วนแบ่งในบริษัท การปลอมใบสำคัญในการแลกเงิน ใบสั่งจ่ายเงิน ใบมัดส่งเงิน หรือเอกสารที่ใช้ต่างเงินตรา รวมตลอดถึงการใช้ซึ่งเอกสารปลอมดังกล่าว ก็เป็นความผิดที่ได้มีการนำโทษปรับและโทษจำคุกมาใช้กำกับเป็นบทบังคับไว้เช่นกัน

นอกจากนี้ ในความผิดฐานกระทำทุจริตในทางค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นเป็นการกตราคาค่าจ้างแรงงาน การทำหรือมีไว้ตลอดจนถึงการใช้เครื่องวัด เครื่องชั่ง เครื่องตวงที่ผิดไปจากมาตรฐาน การแอบอ้างชื่อผู้อื่นในทางการค้าโดยมิชอบธรรม การปลอมหรือเลียนแบบอย่างเครื่องหมายการค้า และการนำพาสิ่งของซึ่งมีการแอบอ้างชื่อผู้อื่นหรือปลอมหรือเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นเข้ามาในราชอาณาจักร ผู้ที่กระทำผิดก็ต้องระวางโทษปรับหรือจำคุก และให้ริบเสียซึ่งสิ่งของเหล่านั้น

ส่วนการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ชื้อเชื่อสิ่งของโดยมีเจตนาที่จะไม่ใช้ค่าสิ่งของนั้น ขายสิ่งใดโดยใช้อุบายลวงผู้ซื้อให้หลงเชื่อในธรรมชาติ ชนิด และจำนวนอันเป็นเท็จ ก็เป็นความผิดอันมีโทษปรับและโทษจำคุกใช้กำกับเป็นบทบังคับ

ในปี พ.ศ.2468 หลังจากได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บรรพ 2 และบรรพ 3 แล้ว เห็นควรกำหนดความผิดทางอาญาในบางประการที่เกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนและบริษัท จึงได้มีการกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนและบริษัทเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 โดยบัญญัติโทษปรับและโทษจำคุกไว้เป็นบทบังคับสำหรับความผิดเกี่ยวกับการซื้อขายหุ้น ความผิดในกรณีที่ผู้บริหารประพฤติมิชอบอันส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่กิจการ และเป็นบทบังคับให้ห้างหุ้นส่วน บริษัท ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องเกี่ยวกับสมุดทะเบียน ผู้ถือหุ้น การจดทะเบียนการจำหน่ายสำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับ ใบสำคัญหุ้นต่างๆ การประชุม การปันผล

หรือดอกเบ็ญ และการปฏิบัติทางบัญชี เป็นต้น ผู้ฝ่าฝืนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวจะต้องโทษปรับหรือจำคุก ทั้งนี้ โทษปรับจะถูกหยิบยกนำมาใช้มากที่สุด โดยจะเป็นการปรับโดยกำหนดจำนวนตายตัวประกอบกับการปรับแบบรายวัน

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าในการนำบทลงโทษมาใช้ในทางเศรษฐกิจตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 นั้น จะใช้โทษปรับ โทษจำคุก และโทษริบทรัพย์สินเป็นหลัก โดยการกำหนดบทลงโทษจะคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งการกระทำผิดเป็นสำคัญ

นอกจากบทบัญญัติตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ที่นำหลักการลงโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ยังปรากฏว่ารัฐได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจและได้นำหลักการกำหนดโทษทางอาญามาใช้บังคับเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเงินทุน เช่น พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ.2485 หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบ การ เช่น พระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือความผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ.2471 พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ.2478 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ.2489 พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ.2490 เป็นต้น ซึ่งโทษทางอาญาที่ใช้เป็นบทบังคับได้แก่โทษปรับและโทษจำคุก

2.3 สมัยปี พ.ศ.2500 ถึงปัจจุบัน

2.3.1 สภาพเศรษฐกิจสมัยปี พ.ศ. 2500 ถึงปัจจุบัน

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบเศรษฐกิจโลกมีแนวโน้มของการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ โดยกลุ่มประเทศโลกที่ 3 รวมทั้งประเทศไทย มีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งที่ตั้งของการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม การถูกผลักดันให้เข้าสู่การแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศนี้ ทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนไป ทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม¹¹

¹¹ การิม ยูซุฟี, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์ : หน้า 29.

การพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีมากขึ้น ทำให้รัฐบาลต้องเข้ามากำหนดกรอบและทิศทางเศรษฐกิจ โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ โดยฉบับแรก เริ่มใช้ในปี พ.ศ.2504-2509 เน้นการยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนด้วยการระดมและใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และเพื่อขยายการผลิตและเพิ่มพูนรายได้ประชาชาติ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ด้วยการส่งเสริมการขยายตัวของกิจกรรมและการลงทุนในภาคเอกชนโดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม ส่งเสริมการผลิตภาคเกษตรทั้งปริมาณและคุณภาพ ส่งเสริมสมรรถภาพและมาตรฐานของงาน พัฒนากำลังคน รักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจ กระจายรายได้สู่ภูมิภาค และที่สำคัญ คือ การส่งเสริมการค้าเสรีแต่ให้อยู่ในขอบเขตที่พอควร ด้วยการดำเนินการบางอย่าง อาทิ การก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การยกเว้นภาษีอากร ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อต่อชาวต่างชาติ นโยบายการค้าเสรีนี้ เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยุโรปตะวันตกเข้ามาทำการลงทุนโดยตรง (Direct Investment) ได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกัน ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ก็เข้ามามีบทบาทโดยเสนอให้ประเทศไทยปรับปรุงโครงสร้างและนโยบายเศรษฐกิจเพื่อรองรับการขยายตัวของทุนนิยม¹²

เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510 - พ.ศ. 2514) ได้เน้นการเพิ่มรายได้และยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชน พร้อมกับรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงดำเนินนโยบายต่อเนื่องแต่ได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนากำลังคนอันเป็นปัจจัยสำคัญของการผลิต และนโยบายสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ อันเป็นการเปิดเสรีมากขึ้น การสนับสนุนโดยรัฐประกอบด้วยปัจจัยหนุนด้านทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่รองรับการย้ายแหล่งผลิตของบริษัทข้ามชาติ เอกชนและผู้ผลิตในต่างประเทศหันมาร่วมทุนก่อตั้งกิจการ ส่งผลให้อุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing Industry) ภายในประเทศได้มีการพัฒนา แต่เป็นเพียงการพัฒนาแบบพึ่งพาเท่านั้น โดยต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและอาศัยการร่วมทุนจากต่างชาติ ทำให้บริษัทข้ามชาติสามารถกำหนดเงื่อนไขเพื่อเอาเปรียบประเทศไทยอย่างมาก การแบ่งปันผลที่ได้จากการผลิตและโครงสร้างการนำเข้าและส่งออกถูกรวบงำโดยต่างชาติ ตลอดจนการผลิตมิได้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มขาดดุลการค้าและ

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ดุลการชำระเงินมากขึ้น ทำให้ต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศอันนำมาซึ่งหนี้สินต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515 - พ.ศ.2519) จึงเน้นที่การแก้ไขปัญหาดุลการชำระเงินเพื่อป้องกันทุนสำรองมิให้ลดมากเกินไป นอกจากนี้ ยังเน้นการสนับสนุนความมั่นคงของชาติ เพราะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เน้นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจรัดตัวและเพิ่มรายได้ประชาชาติ การยกระดับรายได้และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในสวนภูมิภาคและท้องถิ่น โดยวางแผนในระดับภาคและจังหวัด ยกกระตือรือร้นการมีงานทำและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐได้วางแนวนโยบายการพัฒนาหลัก ปรับปรุงโครงสร้างการผลิตให้สอดคล้องกับภาวะการตลาด โดยอาศัยมาตรการทางเศรษฐกิจร่วมกับการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ส่งเสริมการส่งออกและปรับปรุงสินค้าเข้า สนับสนุนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจโดยอาศัยนโยบายการเงินและการคลังที่เหมาะสม สนับสนุนบทบาททางเศรษฐกิจของเอกชนไทย สนับสนุนการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงและเพิ่มการมีงานทำ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้การดำเนินงานตามแผนไม่ประสบความสำเร็จมากนัก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - พ.ศ.2524) เน้นที่การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ โดยให้สามารถขยายกำลังการผลิต การลงทุน และเสริมสร้างการมีงานทำ พอที่จะแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังต้องการลดช่องว่างในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ตลอดจนเร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากร รัฐได้ใช้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการเร่งผลิตสาขาการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก พร้อมกับวางแผนเร่งรัดการส่งออกและการผลิตทดแทนการนำเข้าเพื่อปรับปรุงการค้ากับต่างประเทศ สนับสนุนการกระจายรายได้ และเพิ่มการมีงานทำ ตลอดจนวางแผนพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในช่วงปี พ.ศ.2502 - พ.ศ.2525 นอกจากมีการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมแล้ว ภาคบริการต่างๆ อันครอบคลุมถึงการค้าทุกชนิด การเงินการธนาคาร การใช้จ่ายภาครัฐอื่นๆ และภาคเกษตรซึ่งเป็นแหล่งการจ้างงานหลักของไทยมีการขยายตัวมากขึ้นเช่นกัน

การดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 นั้น ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง การขยายตัวทางเศรษฐกิจและภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น แต่ก็ยังประสบปัญหาขาดดุลการชำระเงินที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - พ.ศ.2529) จึงเน้นที่การฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจและ

การเงินของประเทศ เนื่องจากการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศอย่างมาก โดยเร่งระดมเงินออมสร้างวินัยทางเศรษฐกิจ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกตามแนวทางการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ในปี พ.ศ.2526 เป็นต้นมา ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อันจะเห็นได้จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นไปอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติและการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ อาทิ ความเจริญของระบบขนส่งและการคมนาคม การขยายตัวของระบบการเงินและการบริการอย่างรวดเร็วของธนาคารพาณิชย์ การขยายตัวด้านการค้าและบริการต่างๆ ดังนั้น วัตถุประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - พ.ศ.2534) จึงเน้นที่การรักษาระดับการขยายตัวให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 โดยการขยายตัวดังกล่าวต้องช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจหลายด้านในช่วงที่ผ่านมา

ในภาพรวม ช่วงปี พ.ศ.2523 - พ.ศ.2532 ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มเศรษฐกิจที่มีศักยภาพในการเจริญเติบโตสูงสุด เนื่องจากการขยายตัวของการลงทุนทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ โดยกลายเป็นฐานการผลิตที่สำคัญแห่งหนึ่งของญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก ทั้งนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและการย้ายฐานการผลิตสู่เอเชียเป็นสิ่งที่ดี แต่ต่อมาได้กลายเป็นรากฐานของการก่อตัวของเศรษฐกิจฟองสบู่¹³ และแม้ว่าประเทศไทยจะสามารถขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว แต่ลักษณะการพัฒนานั้น ยังขาดการสร้างรากฐานในด้านการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านอุตสาหกรรม เป็นการพัฒนาที่ต้องพึ่งพาต่างประเทศทั้งด้านเงินทุนและเทคโนโลยี ที่สำคัญภายใต้การพัฒนานี้ ประเทศไทยกลับประสบปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งรัฐบาลเองก็มิได้ให้ความสนใจปัญหานี้อย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี พ.ศ.2529 - พ.ศ.2533 ถือเป็นยุคทองของเศรษฐกิจไทย¹⁴ เศรษฐกิจมีความแข็งแกร่งถึงขีดสุดในทุกด้าน แต่ด้วยเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้เศรษฐกิจจะชะลอตัวลงในปี พ.ศ.2533 ได้แก่ การถดถอยของเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย และการปฏิวัติรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) แต่เศรษฐกิจไทยก็เริ่มฟื้นตัว อันเนื่องมาจากการการฟื้นตัวของเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากนั้น ก็ตัดสินใจเปิดเสรีทางการเงิน

¹³ ศุภวุฒิ สายเชื้อ และกนอมศรี ฟองอรุณรุ่ง, เศรษฐกิจไทยพลาดสู่วิกฤติ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิฆเนศ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2543) หน้า 17.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

ในปี พ.ศ.2535 ซึ่งแท้จริงแล้ว รัฐบาลไทยเริ่มดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการเงินมาตั้งแต่ พ.ศ.2532 แต่มาดำเนินการอย่างจริงจังใน พ.ศ.2533 ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายเพื่อผลักดัน การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อก้าวสู่การเป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนามากขึ้นทาง อุตสาหกรรม¹⁵ ดังนั้น การเปิดเสรีทางการเงินจึงเป็นการเร่งระดมทุนเพื่อการปรับโครงสร้างทาง อุตสาหกรรมไทยให้ก้าวสู่อุตสาหกรรมหนักที่ต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูงและเงินทุนจำนวนมาก ซึ่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 - พ.ศ.2539) รัฐบาลได้เน้น การรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่าง ต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ การกระจายรายได้และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบท เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐจึงต้องดำเนินนโยบายทางการเงิน การคลัง และพัฒนาตลาดทุนใน ลักษณะผ่อนคลายน้อยจำกัด จัดให้มีการปรับโครงสร้างของระบบภาษี การเงิน และตลาดทุน ปรับปรุงกฎหมายทางเศรษฐกิจ พัฒนาภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า และการลงทุน สนับสนุนการพัฒนาและนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสม จัดสร้าง สาธารณูปโภค และสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาติอย่างเต็มที่

ผลจากการเปิดเสรีทางการเงิน ทำให้เงินทุนสามารถไหลเข้าออกได้ ง่ายขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง ก็เป็นการเปิดโอกาสให้ธุรกิจไทยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนของต่างประเทศ ได้มากขึ้น ทำให้มีการก่อหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะภาคเอกชน

ความร้อนแรงครั้งใหม่ของเศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ.2536 - พ.ศ.2539 ได้นำไปสู่วิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ทั้งนี้เป็นผลมาจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในด้าน เอกชนนั้นมีการก่อหนี้เกินตัว โดยเฉพาะหนี้ต่างประเทศมากเกินไป และมีการใช้เงินทุนไปในทาง ที่ผิดพลาด ส่วนภาครัฐนั้นผิดพลาดเพราะดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการเงิน แต่กลับใช้นโยบาย การเงิน คือ ใช้อัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ทำให้ไม่สามารถใช้นโยบายการเงินควบคุมภาวะเศรษฐกิจ มหภาคของประเทศได้ ประกอบกับการใช้นโยบายการคลังที่ผ่อนปรนมากเกินไป อีกทั้งความ ไม่สมดุลทางเศรษฐกิจที่มีมากขึ้น เป็นเหตุให้นักเก็งกำไรเข้าโจมตีค่าเงินบาทอย่างรุนแรงต่อเนื่อง ในปี พ.ศ.2539 ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้ทุนสำรองระหว่างประเทศเข้าปกป้องค่าเงินบาท หลายครั้ง ทำให้สูญเสียทุนสำรองระหว่างประเทศจนถึงขั้นที่ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะนักลงทุน

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

ไม่ไว้วางใจ จนต้องยอมประกาศลอยตัวค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2540 และขอรับความช่วยเหลือทางการเงินกับกองทุนเงินระหว่างประเทศ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2540¹⁶

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยประสบกับความตกต่ำทางเศรษฐกิจถึงขีดสุด เกิดปัญหาต่างๆมากมาย ทั้งความผันผวนของค่าเงินบาท การขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ปัญหาสถาบันการเงิน ปัญหาหนี้สาธารณะ ที่สำคัญ คือ ปัญหาการว่างงาน ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศไทยได้จุดชนวนปัญหาให้ลุกลามไปยังประเทศอื่น อาทิ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และเกาหลีใต้ อย่างไรก็ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่นำมาใช้ในช่วง พ.ศ.2540-2544 ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่กลับเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคง และสมดุล ซึ่งเป็นนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ ทั้งนี้ เพราะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นลักษณะของการวางแผนไว้ล่วงหน้า มิได้วางจากเหตุการณ์ปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ปลายปี พ.ศ.2541 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเริ่มปรับตัวดีขึ้น อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก และรัฐบาลก็ได้ใช้นโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ อาทิ ใช้มาตรการ 14 สิงหาคม 2541 ที่มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มทุนให้สถาบันการเงิน ใช้นโยบายการเงินและการคลังที่เอื้อต่อการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ กู้เงินจากต่างประเทศเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จัดตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อช่วยเหลือธุรกิจ ออกมาตรการกระตุ้นภาคการผลิต ที่สำคัญ คือ การออกกฎหมายเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ใน พ.ศ.2542 หรือแม้แต่การกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในชาติ

เศรษฐกิจไทยในปัจจุบันมีการฟื้นตัวอย่างช้าๆ โดยอาศัยทั้งปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ มีบทวิเคราะห์มากมายที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ทั้งวิกฤตการณ์ในช่วงที่ผ่านมา สถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ที่สำคัญ ได้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาของเศรษฐกิจทั้งในเชิงบวกและลบ ภายใต้กระแสเศรษฐกิจโลก

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19.

2.3.2 บทบาทของกฎหมายอาญาในทางเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ.2500 ได้มีการนำเอาประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้แทนกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ซึ่งได้มีบทบัญญัติที่มีความเกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจในบางส่วน นอกจากนั้น ในสมัยนี้ ได้มีการตราพระราชบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เนื่องจากพฤติการณ์บ้านเมืองและสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

โดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ทั้งการผลิตจากภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ภายใต้กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยประสบกับภาวะการถดถอยทางเศรษฐกิจมาแล้วทุกรูปแบบ ทั้งภาวะที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองที่สุดและภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำอย่างคาดไม่ถึง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสภาพเศรษฐกิจจะเป็นไปในทิศทางใด ก็ย่อมต้องมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับสภาพการณ์เช่นนั้น

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาในประการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจที่มีอยู่ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลง (เงินตรา ดวงตรา แสตมป์ ตั๋ว และเอกสาร) ความผิดเกี่ยวกับการค้า (การขายโดยหลอกลวง การใช้เครื่องชั่งตวงวัดที่ผิดอัตรา การเอาชื่อ รูป รอยประดิษฐ์ และเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นมาใช้ประโยชน์เพื่อตน) และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (ลักทรัพย์ กรรโชก รีดเอาทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร) โดยบทบัญญัติดังกล่าวจะมีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาก ทั้งในแง่ของลักษณะความผิดและการลงโทษ กล่าวคือ ได้มีการนำโทษปรับ โทษจำคุก และโทษริบทรัพย์สิน มาใช้ในทางเศรษฐกิจเช่นกัน ต่างกันเพียงการบัญญัติความผิดในประมวลกฎหมายอาญานั้นจะมีความทันสมัยมากขึ้น

นอกจากประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ยังได้มีการตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจเป็นการเฉพาะเรื่อง เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลการดำเนินกิจการต่างๆ ทางเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง เหตุในการตราพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวขึ้นบังคับใช้นั้น เนื่องมาจากอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีมากขึ้น ประกอบกับประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ กฎหมายต่างๆ ที่ได้บัญญัติขึ้นนี้ จะใช้บังคับโดยครอบคลุมถึงปัจจัยการผลิตพื้นฐาน ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

การจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ในทางเศรษฐกิจ มีกฎหมายเกี่ยวข้องที่ใช้บังคับอยู่ เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.2518 และ พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2524 เป็นต้น

ส่วนแรงงานนั้น เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการผลิตเป็นอย่างมาก จึงได้มีกฎหมายเฉพาะนอกเหนือจากประมวลกฎหมายและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองการใช้แรงงาน กฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2521

ในด้านทุน เนื่องจากเป็นปัจจัยการผลิตที่ทวีความสำคัญเป็นลำดับ โดยผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมต่างๆ ล้วนมีความจำเป็นต้องใช้ทุนในการประกอบการ ซึ่งหากไม่มีเงินทุนของตนเองก็จำเป็นต้องกู้ยืมจากผู้อื่น หรือจัดให้มีการระดมทุนในรูปแบบต่างๆ ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ ซึ่งในส่วนของวิธีการกู้ยืม การเรียกดอกเบี้ย การให้หลักประกัน ได้มีบทบัญญัติกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งในกรณีที่เจ้าหนี้เป็นสถาบันการเงินเช่น ธนาคาร บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ สามารถเรียกดอกเบี้ยได้เกินกว่าที่ร้อยละ 15 ต่อปี โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ.2523 ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย กำหนดอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดจากผู้กู้ยืม

สำหรับในส่วนของสถาบันการเงินเอง ก็ได้มีการออกกฎหมายเพื่อกำกับควบคุม เนื่องจากภาระดำเนินงานของสถาบันการเงินมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจมาก กฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 นอกจากนี้จะมีบทบัญญัติควบคุมสถาบันการเงินอันเป็นแหล่งเงินทุนในระบบแล้ว การดำเนินกิจการเงินทุนนอกระบบก็มีกฎหมายเข้ากำกับควบคุมเช่นกัน เช่น พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527 เป็นต้น

ในส่วนของผู้ประกอบการนั้น รัฐได้บัญญัติกฎหมายขึ้นมาใช้บังคับเป็นจำนวนมาก เพื่อรองรับการขยายตัวของภาคการผลิต ทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม โดยมุ่งควบคุมการดำเนินกิจการในด้านต่างๆ ให้เป็นไปโดยชอบธรรม เช่น พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาล พ.ศ.2527 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509 พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 2535 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ.2542 เป็นต้น

นอกจากการบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นการรองรับการขยายตัว และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว อาจมีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐในทางใดทางหนึ่ง เช่น การออกกฎหมายที่เป็นการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เพื่อให้มีการกระจายรายได้ และหากประเทศประสบภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ หรือภาวะเงินฝืด การใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นหนทางหนึ่งในการแก้ไขภาวะการณ์เช่นนั้น แม้กระทั่งการประสพวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ กฎหมายก็มีส่วนสำคัญในการแก้ไขสถานการณ์ เช่น การออกกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อแก้ไขวิกฤติการณ์ทางการเงินในปี พ.ศ.2540

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่ากฎหมายมีความสำคัญกับการเศรษฐกิจมาก และในส่วนของกฎหมายอาญานั้น นอกจากประมวลกฎหมายอาญาแล้ว กฎหมายเศรษฐกิจต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต และการประกอบการ ส่วนมากก็ได้นำหลักการลงโทษทางอาญามากำกับเป็นสภาพบังคับไว้เช่นกัน โดยโทษทางอาญาที่ใช้บังคับอยู่เท่าที่ปรากฏมีเพียงโทษปรับ โทษจำคุก และโทษริบทรัพย์สิ้น ในบทต่อไป จะได้กล่าวถึงการโทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ

บทที่ 3

การใช้โทษทางอาญา

กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ

จากที่กล่าวมาแล้วว่าโทษทางอาญาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐสามารถนำมาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบ โดยที่ใช้โทษทางอาญาในแต่ละประเทศอาจมีลักษณะ รูปแบบ และวิธีการที่แตกต่างกันไป ในบทนี้จึงจะได้ทำการศึกษาถึงโทษทางอาญาที่ใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ เพื่อจะได้ทราบว่าในประเทศต่างๆ นั้น มีการนำเอาโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมอย่างไร ผลของการศึกษา จะเป็นประโยชน์ในแง่ของการเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระบบกฎหมายไทยและอาจนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในระบบกฎหมายไทยได้ตามความเหมาะสม

3.1 โทษทางอาญาที่ใช้เป็นพื้นฐานในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ตั้งแต่แรกเริ่มที่ได้มีการนำเอามาตรการทางสังคมมาใช้กับผู้กระทำผิดนั้น โทษจำคุกถือเป็นโทษพื้นฐานที่มีการนำมาใช้มากที่สุด โดยจะถูกบัญญัติไว้เป็นบทบังคับอย่างแพร่หลายสำหรับการกระทำความผิดในกรณีทั่วไป ซึ่งพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งการกระทำแล้วเห็นสมควรกำหนดโทษจำคุก เช่น ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพ เป็นต้น เพื่อผลในการข่มขู่ และทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม และเนื่องจากโทษจำคุกเป็นโทษที่มุ่งบังคับเข้ากับเสรีภาพของบุคคล ผลสำคัญของโทษจำคุกจะตอบสนองของวัตถุประสงค์ของการลงโทษในลักษณะแก้แค้นทดแทนเป็นหลัก แต่ก็สามารถส่งผลในแง่ของการข่มขู่ยับยั้งและป้องกันสังคมได้ด้วย กล่าวคือ ไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความเข็ดหลาบและไม่กล้ากระทำความผิดอีก (Individual Deterrence) เท่านั้น ยังได้ผลในการทำให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดตามอย่างอีกด้วย (General Deterrence)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการหยิบยกเอาโทษจำคุกมาใช้ในทางเศรษฐกิจเช่นกัน โดยจะเป็นบทบังคับกับการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม อาทิ ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ความผิดเกี่ยวกับ

การผูกขาดทางการค้า ซึ่งในต่างประเทศ หากมีการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าวก็จะนำเอาโทษจำคุกมาบังคับใช้กับผู้กระทำผิด เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้กระทำผิดทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เป็นการขโมยเงินในสถาบันการเงิน ไม่ว่าจะเป็นการใช้เช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี การใช้เช็คปลอม การใช้เอกสารการกู้ยืมเงินอันเป็นเท็จ การขโมยเงินโดยใช้บัตรเครดิตใช้เครื่องเอทีเอ็มโดยไม่ได้รับอนุญาต การขโมยทางไปรษณีย์ ตลอดจนการทำธุรกิจฉ้อฉลระหว่างธนาคารนอกประเทศกับธนาคารในประเทศ ความผิดต่างๆ เหล่านี้ ตาม 18 U.S.C. Section 1344, Bank Fraud กำหนดโทษจำคุกไว้ในอัตราไม่เกิน 30 ปี โดยโทษจำคุกที่กำหนดไว้ในอัตรานี้เป็นผลมาจากการแก้ไขกฎหมายหลังเกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งวิกฤติการณ์ดังกล่าวก็เป็นผลมาจากการขโมยเงินในสถาบันการเงินที่ทำให้สถาบันการเงินหลายแห่งต้องล้มเลิกกิจการไปนั่นเอง การแก้ไขอัตราโทษให้มีความรุนแรงมากขึ้นนี้ เป็นไปเพื่อให้อัตราโทษมีความสอดคล้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมโทษจำคุกขึ้นสูงจาก 5 ปีเป็น 30 ปี และเพิ่มเติมโทษปรับจาก 10,000 เหรียญสหรัฐ เป็น 1,000,000 เหรียญสหรัฐแล้ว ยังกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดทางแพ่งในบางกรณีด้วย ซึ่งถือเป็นการใช้มาตรการบังคับทางอาญาควบคู่กับมาตรการทางแพ่งเพื่อหวังผลให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น ยังมีการนำโทษจำคุกมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจประเภทอื่นอีก เช่น ความผิดเกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาดทางการค้า ตาม Sherman Act of 1890 ซึ่งเป็นกฎหมายป้องกันการผูกขาดของประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้การทำสัญญา การรวมตัวกัน การสมคบใดๆ ที่เป็นการจำกัดทางการค้าหรือการดำเนินธุรกิจ เป็นอันมิชอบด้วยกฎหมาย โดยกำหนดโทษจำคุกเป็นบทบังคับไว้ไม่เกิน 3 ปี อย่างไรก็ตาม ในการกำกับให้บุคคลปฏิบัติตามกฎหมาย จะไม่กำหนดมาตรการลงโทษในลักษณะเดียว แต่จะใช้ควบคู่ไปกับมาตรการอื่นในกรณีนี้ การบังคับใช้กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจะกระทำผ่านศาลและ Federal Trade Commission – FTC เพื่อป้องกันวิธีการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (unfair method of competition) ซึ่งนอกจากผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดทางอาญา โดยกฎหมายกำหนดโทษทางอาญาเป็นโทษจำคุกและโทษปรับแล้ว ยังต้องรับผิดทางแพ่ง ตามบทบัญญัติแห่ง Sherman Act of 1890 และ Clayton Act of 1914 อีกด้วย และกระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกาสามารถขอให้ศาลสั่งการใดๆ เพื่อเยียวยา (remedies) ทางแพ่งและทางอาญาสำหรับการปฏิบัติอันเป็นการจำกัดทางการค้าในอดีตสั่งห้ามการกระทำในอนาคต และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของตลาดแข่งขันทางการค้า (competitive market environment) นอกจากนี้ อาศัยบทบัญญัติแห่ง Federal Trade Commission Act เอกชนสามารถเรียกค่าเสียหายได้ถึง 3 เท่าของความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมทั้งค่าทนายความ

นอกจากความผิดทางเศรษฐกิจที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีความผิดทางเศรษฐกิจประเภทอื่นอีกที่มีโทษจำคุกเป็นบทบังคับ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในการซื้อขายหลักทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับองค์การอาชญากรรม เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าในการนำโทษจำคุกมาใช้เป็นบทบังคับทางกฎหมายเพื่อใช้ในทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ นั้น จะใช้ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดขั้นรุนแรงและมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งแม้ว่าจะมีการนำโทษจำคุกมาใช้ในทางเศรษฐกิจ แต่ก็เห็นได้ว่าโทษดังกล่าวมิได้ใช้อยู่เพียงลำพัง ในการบัญญัติกฎหมายจะบัญญัติควบคู่กับมาตรการประเภทอื่นเพื่อประโยชน์ในการใช้กฎหมายจะได้มีความยืดหยุ่น ให้ศาลเลือกกำหนดโทษได้เหมาะสมกับความผิดแต่ละกรณี

ในการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจนั้น ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่จะมีแรงจูงใจเป็นผลประโยชน์ในเชิงทรัพย์สิน จึงพบว่าในบางกรณีการใช้โทษจำคุกไม่มีความเหมาะสม ประกอบกับมีแนวความคิดที่ว่า การใช้กฎหมายเพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ควรตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) จึงได้มีการนำเอาโทษปรับ (Fine) มาใช้บังคับ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นโทษหลักที่นิยมนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ เพราะโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเท่ากับทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งตรงกับเป้าหมายในการข่มขู่ยับยั้งได้เป็นอย่างดี ประกอบกับโดยธรรมชาติของบุคคลแล้วย่อมหวงแหนทรัพย์สินของตน การบัญญัติโทษปรับไว้เป็นบทบังคับในกฎหมายจึงทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว และไม่กล้าที่จะกระทำความผิด และอีกประการหนึ่ง การใช้โทษปรับจะเอื้อประโยชน์แก่รัฐมากกว่าโทษจำคุก โดยนอกจากรัฐจะไม่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการบังคับโทษจำคุก เช่น ค่าก่อสร้างและทำนุบำรุงเรือนจำเพื่อคุมขังผู้กระทำความผิด ค่าใช้จ่ายในการจำผู้คุม และค่าอาหารแล้ว รัฐยังได้เงินค่าปรับเป็นรายได้แผ่นดินอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ในประเทศต่างๆ มีการใช้โทษปรับอยู่ 3 ระบบ ซึ่งแต่ละระบบมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) การกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System)

เป็นระบบการกำหนดโทษโดยระบุอัตราค่าปรับตายตัวในอัตราเดียว หรือกำหนดอัตราโทษขั้นสูงและขั้นต่ำไว้ ซึ่งการระบุค่าปรับในอัตราเดียว จะมีผลเป็นการปิดกั้นการใช้ดุลพินิจ

ของศาลในการกำหนดโทษ ส่วนการระบุดัตราโทษโดยมีทั้งอัตราขั้นต่ำและอัตราขั้นสูงนั้นจะทำให้ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจมากขึ้น

2) การกำหนดโทษปรับอย่างมีความสัมพันธ์ (Relative)

เป็นการกำหนดโทษโดยกำหนดกรอบค่าปรับไว้ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษปรับตามที่เห็นสมควร หรือในบางกรณี อาจกำหนดอัตราโทษปรับโดยไม่ระบุดัตราโทษขั้นสูง เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในการใช้ดุลพินิจของศาล นอกจากจะพิจารณาถึงพฤติการณ์ความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับ ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนหรือรัฐด้วย

3) การกำหนดโทษปรับโดยไม่ระบุดัตราโทษไว้อย่างแน่นอน

ในกรณีนี้ ศาลสามารถกำหนดโทษปรับได้ตามความเหมาะสม แต่จะมีเพดานอัตราโทษขั้นต่ำ กฎหมายที่กำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้ มักจะเป็นแต่โทษสถานเบา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการลงโทษปรับ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน¹

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะใช้การลงโทษปรับในระบบใดก็ตาม ในต่างประเทศจะให้ความสำคัญกับการกำหนดอัตราและวิธีการชำระค่าปรับเป็นอย่างมาก โดยจะไม่กำหนดโทษปรับในอัตราที่ต่ำหรือสูงเกินไป เพราะการกำหนดอัตราโทษที่ต่ำไปนั้น จะไม่ได้ผลในการปรามการกระทำผิด บุคคลจะไม่เกรงกลัวกฎหมายโดยอาจยอมชำระค่าปรับเพื่อยุติปัญหาที่เกิดขึ้น แต่หากมีการกำหนดโทษปรับที่สูงเกินไป บุคคลก็จะระมัดระวังและเสียค่าใช้จ่ายในการระมัดระวังมาก และอาจไม่เข้ามาเกี่ยวข้องเลย เช่น ในกรณีการแข่งขันทางการค้า ก็อาจเลิกการแข่งขันไปเลยเพราะเกรงกฎที่รุนแรงและหุ้มนิยม² นอกจากนี้ การกำหนดโทษปรับที่สูงเกินควรก็ยังถือเป็นการลงโทษที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้กระทำความผิดอันเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีบทบัญญัติห้ามการลงโทษปรับที่สูงเกินควร

¹ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523) หน้า 305.

² Herbert Hovenkamp, "Antitrust's Protected Classes", 88 Michigan Law Review 1 (1998) อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, "โทษทางอาญาทางเศรษฐกิจ", วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3 ปีที่ 23 (2536) หน้า 576.

ไว้ชัดเจน ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 8 (Eight Amendment) บัญญัติว่า ในคดีอาญาจะเรียกหลักประกันหรือปรับเกินสมควรไม่ได้ (Excessive Fine Clause) และ จะลงโทษจำเลยอย่างโหดร้ายทารุณไม่ได้ (Cruel and Unusual Punishment) เช่น ในกรณี การปรับเป็นจำนวนเงินที่สูงเกินสมควร ผู้กระทำความผิดสามารถอ้างบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ดังกล่าวขึ้นโต้แย้งว่าการลงโทษไม่ได้สัดส่วนกับความผิด เป็นการลงโทษที่รุนแรง ละเมิดหลัก รัฐธรรมนูญ

ในกฎหมายของต่างประเทศ การกำหนดอัตราโทษปรับให้มีความเหมาะสมนั้น จะใช้หลักการที่สำคัญและน่าสนใจอยู่หลายประการ กล่าวคือ ศาลจะกำหนดอัตราโทษปรับ ที่เหมาะสม โดยจะต้องกำหนดอัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Harm and Guilt) และให้ได้สัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงินของผู้กระทำผิด (Economy or Financial Circumstances)³ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดตาม Theory of gain-based Deterrence ซึ่งคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับจากการกระทำผิดเป็นสำคัญ โดยมุ่งมิให้ผู้กระทำผิดได้รับ ประโยชน์จากการกระทำของตน⁴ ด้วยการกำหนดอัตราโทษปรับโดยตัดประโยชน์ที่ผู้กระทำผิด ได้รับ ดังนั้น โทษปรับจะมีจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำความผิด

ในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจะใช้วิธีการคำนวณค่าปรับจาก ผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับจากการกระทำความผิดและความเสียหายที่ผู้กระทำผิดก่อขึ้น เป็นสำคัญ โดยจะกำหนดโทษปรับเป็นจำนวน 2 เท่าของประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดจะได้รับหรือ จากความเสียหายที่คำนวณเป็นจำนวนเงินได้แล้วแต่ว่าจำนวนใดจะสูงกว่ากัน (18 U.S.C. Section 3623) และในบางกรณีจะกำหนดโทษปรับไว้สูงกว่านั้น เช่น การกำหนดโทษปรับใน ความผิดฐานฉ้อโกงการจัดหาพัสดุ มีโทษปรับ 5,000 – 10,000 เหรียญสหรัฐ หรือ 3 เท่าของ ความเสียหายที่เกิดขึ้น (31 U.S.C. Section 3729-3731) อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่ศาล กำหนดให้มีการชดเชยค่าเสียหายด้วย ตาม Model Penal Code วางหลักเกณฑ์ในการกำหนด

³ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries,(1982) p.86.

⁴ Jeffrey S. Parker, "Criminal Sentencing Policy for Organization : The Unifying Approach of Optimal Penalty", 26 American Criminal Law Review 518 (1998), pp. 554-555.

โทษปรับไว้ว่าจะต้องไม่ปิดกั้นผู้กระทำความผิดในการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย นอกจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว การคำนวณค่าปรับในอีกหลายประเทศ ก็เป็นไปในแนวทางเดียวกันนี้ เช่น ในประเทศเยอรมัน ตาม The German Penal Code บัญญัติให้ศาลกำหนดค่าปรับต้องมากกว่าผลตอบแทนหรือผลกำไรที่ผู้กระทำความผิดได้รับจากการทำความผิด โดยหากอัตราโทษสูงสุดตามกฎหมายไม่เพียงพอ ศาลมีอำนาจพิจารณาเพิ่มโทษให้สูงขึ้นได้ หรือตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสก็มีแนวทางในการกำหนดค่าปรับให้ได้เท่ากับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับเช่นกัน

หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏว่าได้มีการหยิบยกมาประกอบในการกำหนดอัตราโทษปรับของกฎหมายในต่างประเทศ คือ การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล (Individual of Punishment) ซึ่งการกำหนดอัตราโทษปรับไม่เพียงแต่พิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่มีการพิจารณาถึงสถานภาพของบุคคลอีกด้วย โดยกฎหมายจะกำหนดค่าปรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลให้มีอัตราที่สูงกว่าบุคคลธรรมดา เช่น ในความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า ตาม Sherman Act of 1890 กำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูงสำหรับนิติบุคคล 10,000,000 เหรียญสหรัฐ แตกต่างจากอัตราโทษปรับขั้นสูงสำหรับบุคคลธรรมดา ซึ่งกำหนดไว้ 350,000 เหรียญสหรัฐ ในความผิดเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ตาม Securities Exchange Act of 1934 มาตรา 32 กำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูงสำหรับนิติบุคคล 2,500,000 เหรียญสหรัฐ แตกต่างจากอัตราโทษปรับขั้นสูงสำหรับบุคคลธรรมดา ซึ่งกำหนดไว้ 1,000,000 เหรียญสหรัฐ และจากการปรับปรุงกฎหมาย ในปี ค.ศ.1987 ตาม The Criminal Fine Improvement Act of 1987 (18 U.S.C. Section 3571) การกำหนดโทษปรับสำหรับนิติบุคคลมีเป้าหมายเพื่อป้องปรามการกระทำความผิดในทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ จึงได้มีการวางหลักเกณฑ์ให้นิติบุคคลต้องรับโทษปรับเป็นจำนวน 2 เท่าของอัตราโทษปรับที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาความผิดทางอาญาของนิติบุคคลมักประสบปัญหาอยู่เสมอว่าในการกระทำการต่างๆ นั้น จะยึดถือการแสดงเจตนาของบุคคลในระดับใดแทนการแสดงเจตนาของนิติบุคคล เพื่อให้ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ในปัจจุบัน ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงยึดหลักตัวแทน (agent) โดยไม่ว่าจะเป็นลูกจ้าง

หรือพนักงานระดับใดหากทำการในทางที่จ้างแล้ว (Scope of Employment) นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นเสมอ⁵

การบัญญัติโทษปรับไว้เป็นบทบังคับในกฎหมายของต่างประเทศ นอกจากจะให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดอัตราโทษดังที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ในตัวบทกฎหมายยังได้บัญญัติเกี่ยวกับวิธีการบังคับโทษปรับ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายทางเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

เนื่องจากลักษณะของโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของบุคคล โดยศาลจะสั่งให้ผู้กระทำผิดนำเงินจำนวนหนึ่งตามที่ศาลกำหนดมาชำระภายในกำหนดเวลา ทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่ผู้กระทำผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับหรือไม่สามารถชำระค่าปรับได้ทันภายในระยะเวลาที่กำหนด จึงต้องลงโทษผู้กระทำผิดด้วยวิธีการอื่นแทน เช่น การยึดทรัพย์หรือกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นการทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในหลายประเทศ อาทิ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสเปน และประเทศนอร์เวย์ จึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยนำวิธีการบังคับโทษปรับที่มีความยืดหยุ่นมาใช้บังคับ กล่าวคือ กฎหมายได้เปิดช่องให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสชำระค่าปรับภายในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม หรือที่เรียกว่าการผ่อนชำระค่าปรับ (Payment by Installment) การกำหนดให้มีวิธีการผ่อนชำระค่าปรับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำผิดที่มีรายได้ตามกำหนดเวลา ซึ่งการปรับอาจเกิดคนละช่วงเวลากับการมีรายได้ เช่น ชำระราชการหรือผู้มีเงินเดือนที่มีกำหนดจ่ายเป็นคราวๆ เกษตรกรที่มีรายได้ตามฤดูกาล และในทางจิตวิทยา กล่าวกันว่า การผ่อนชำระค่าปรับโดยกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องชำระค่าปรับหลายหนนี้ จะมีผลดีในการที่จะทำให้บุคคลรู้สึกสำนึกถึงความผิดของตนทุกครั้งที่ต้องชำระค่าปรับ อันจะทำให้เข็ดหลาบและไม่กล้ากระทำผิดอีก นับว่าได้ผลดีดีกว่าการชำระค่าปรับจำนวนมากเพียงหนเดียว⁶ นอกจากนี้วิธีการผ่อนชำระค่าปรับแล้ว การรอกการลงโทษปรับก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่มีการนำมาใช้

⁵ Ann Foer Schler, "Corporate Criminal Intent : Forward a Better Understanding of Corporate Misconduct", 78 California Law Review (1990) pp.1297-1298.

⁶ โกเมน ภัทรภริมย์, "โทษปรับ", บทบัญญัติ ปีที่ 16 ตอน 3 กันยายน 2516 , หน้า 459.

ซึ่งวิธีนี้จะมีความยืดหยุ่น และใช้ได้ผลดีในกรณีที่ผู้กระทำผิดไม่มีเงินค่าปรับ หรือไม่สามารถชำระค่าปรับได้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งในระหว่างที่รอการลงโทษปรับนี้ ศาลอาจนำวิธีการคุมประพฤติมาใช้ โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตามที่ศาลเห็นสมควร

การนำโทษจำคุกและโทษปรับมาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น แม้ว่ากฎหมายเศรษฐกิจที่มีโทษดังกล่าวเป็นบังคับจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผลของการลงโทษจะเกิดกับตัวผู้กระทำผิดเท่านั้น กล่าวคือ โทษจำคุกจะบังคับเข้ากับเสรีภาพผู้กระทำผิด ส่วนโทษปรับนั้น ก็มุ่งที่ตัวเงินซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำผิดโดยตรงเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้นำโทษริบทรัพย์สิน (Criminal Forfeiture) มาใช้ในกำกับเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง โดยการลงโทษจะมุ่งบังคับเข้ากับทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด ทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ตลอดจนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ซึ่งศาลสามารถพิพากษาให้ริบบรรดาทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำผิดเอง หรือเป็นของบุคคลอื่นที่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการบัญญัติโทษริบทรัพย์สินขึ้นใช้บังคับในปี ค.ศ.1970 ปรากฏในกฎหมายว่าด้วยองค์กรเกี่ยวกับอั้งยี่และการประทุมิชอบ (Racketeer Influence and Corrupt Organization Statute - RICO) และกฎหมายยาเสพติดว่าด้วยธุรกิจอาชญากรรมต่อเนื่อง (The Continuing Criminal Enterprise Statute - CCE) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แก้ไขปัญหามหาองค์กรอาชญากรรม เนื่องจากเห็นว่าการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวเป็นความผิดทางเศรษฐกิจที่มุ่งหาประโยชน์ในทางทรัพย์สิน การบังคับใช้โทษริบทรัพย์สินจะทำให้ผู้กระทำผิดไม่สามารถได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด รวมถึงไม่สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวไปลงทุนในกิจการต่างๆ ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อันจะเป็นการพัฒนาองค์กรอาชญากรรมและขยายอิทธิพลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การริบทรัพย์สินตามบทบัญญัตินี้จะมีขอบเขตอย่างกว้างขวาง ซึ่งไม่เพียงแต่มีผลกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น ยังขยายความครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่เกิดจากการประกอบธุรกิจธรรมดา ซึ่งหากสืบได้ว่าการประกอบธุรกิจนั้น มีส่วนในการติดสินบนหรือใช้เงินทุนที่ได้จากการกระทำความผิดกฎหมาย ก็จะเป็นการประกอบกิจการดังกล่าวเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้น ศาลสามารถพิพากษาริบเงินหรือทรัพย์สินใดที่ได้จากการประกอบธุรกิจนั้นได้ตามบทบัญญัตินี้

ต่อมาในปี ค.ศ.1984 ได้มีการปรับปรุงกฎหมาย โดย Comprehensive Forfeiture Act of 1984 (CFA) ได้บัญญัติแก้ไขกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายฉบับทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยได้ขยายขอบเขตการริบทรัพย์สินเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาให้กว้างขึ้น เช่น ความผิดลักพาตัว ความผิดการพนัน ความผิดวางเพลิง ความผิดลักทรัพย์ ความผิดให้สินบน ความผิดค้ายาเสพติด ความผิดฉ้อโกงในการขายหลักทรัพย์ และความผิดที่เกี่ยวกับเงินตรา เป็นต้น โดยไม่จำกัดเฉพาะความผิดที่เกี่ยวกับองค์กระอาชญากรรมเหมือนแต่ก่อน

การใช้บังคับโทษริบทรัพย์สิน นอกจากจะมีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินทั้งหมดที่ได้จากการกระทำผิด รวมถึงผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินนั้นแล้ว (18 U.S.C. Section 1963) ในกฎหมายยาเสพติดได้มีการนำบทสันนิษฐานมาใช้กับโทษริบทรัพย์สิน กรณีที่ได้ทรัพย์สินในระหว่างการกระทำผิดหรือหลังจากนั้นภายในเวลาอันควร และไม่ปรากฏที่มาของทรัพย์สินนั้น จะถูกสันนิษฐานว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำผิด ให้ริบทรัพย์สินนั้นได้ (21 U.S.C. Section 853(d)) และในกรณีที่ทรัพย์สินของบุคคลอื่นถูกนำมาใช้ในการกระทำผิด หากผู้นั้นรู้เห็นเป็นใจหรือประมาทไม่จัดหาทางป้องกันตามควรจนทำให้มีผู้เอาทรัพย์สินไปใช้ในการกระทำผิดก็ให้ริบทรัพย์สินนั้นได้เช่นกัน

ในปัจจุบันโทษริบทรัพย์สินได้ถูกหยิบยกมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกาและในอีกหลายประเทศ โดยการดำเนินคดีเพื่อริบทรัพย์สินมิได้จำกัดเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น แต่มีการแบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 กระบวนการได้แก่ กระบวนการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture Proceeding) และกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง (Civil Forfeiture Proceeding) โดยกระบวนการริบทรัพย์สินทางอาญาจะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งพิจารณาที่ตัวบุคคล (In Personam) ซึ่งในการฟ้องคดีจะฟ้องตัวผู้กระทำผิด และการรับฟังพยานหลักฐานจะต้องใช้หลักพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (Proof Beyond Reasonable Doubt) เมื่อมีการพิจารณาและมีคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดจึงจะใช้บังคับโทษริบทรัพย์สินได้ ส่วนกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งจะอาศัยรูปแบบของการดำเนินคดีทางแพ่งโดยมุ่งพิจารณาที่ตัวทรัพย์สินเป็นหลัก (In Rem) ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป ทั้งนี้ มาตรการริบทรัพย์สินทางอาญาจะถูกใช้ควบคู่ผสมผสานกับมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3.2 พัฒนาการของมาตรการลงโทษที่เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย เศรษฐกิจ

วิธีการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดในทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการข่มขู่ยับยั้งและคุ้มครองป้องกันสังคม นอกจากนี้จะยึดถือวิธีการลงโทษพื้นฐานดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น ในต่างประเทศ ได้มีการนำเอารูปแบบการลงโทษที่หลากหลายมาใช้ เพื่อให้การลงโทษมีความยืดหยุ่นและเหมาะสม โดยมุ่งให้ผลของกฎหมายครอบคลุมถึงทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทั้งตัวผู้กระทำความผิด ลักษณะการกระทำความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนสิ่งที่ใช้หรือได้มาจากการกระทำความผิด อนึ่ง พัฒนาการของมาตรการลงโทษดังที่ได้กล่าวถึงนี้ เป็นไปเพื่อให้การนำเอากฎหมายมาใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.1 การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งบังคับเอากับทรัพย์สิน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ได้มีการนำเอาวิธีการริบทรัพย์สินมาใช้เป็นบทบังคับเพื่อให้ผลของกฎหมายเกิดกับทรัพย์สินนอกเหนือจากตัวผู้กระทำความผิด ในต่างประเทศนั้น การริบทรัพย์สินทางแพ่ง (Civil Forfeiture) ที่ใช้ร่วมกับการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture) ถือเป็นมาตรการหรือสภาพบังคับที่กระบวนการพิจารณาคดีจะดำเนินการโดยตรงต่อทรัพย์สินซึ่งอยู่ในอำนาจศาล⁷ (In Rem) การดำเนินการพิจารณาคดีจะกระทำแยกต่างหากโดยเด็ดขาดจากการดำเนินคดีอาญาจากผู้กระทำความผิด โดยจะไม่มีกระบวนการถึงความผิดของเจ้าของทรัพย์สินแต่อย่างใด⁸ แต่จะพิจารณาโดยมุ่งประเด็นว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินกระทำความผิดทางอาญาหรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาได้ความว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ศาลก็สั่งริบทรัพย์สินนั้นโดยไม่ต้องพิเคราะห์ถึงความรับผิดชอบในทางอาญาของเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งประเด็นนี้ถือเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญของการริบทรัพย์สินทางแพ่งและการริบทรัพย์สินทางอาญา

⁷ Henry Campell Black, Black 's Law Dictionary, p.793.

⁸ John Brew "State and Federal Forfeiture of property involved in drug transaction" Dickinson Law Review 92 (Winter 1988) p.463.

การริบทรัพย์สินทางแพ่งมีรากฐานและแนวความคิดมาจากหลักกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยมีแนวความคิดดั้งเดิมว่า ตัวทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและจะต้องถูกริบ โดยการริบทรัพย์สิน ไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ เนื่องจากถือว่าทรัพย์สินนั้นเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ทรัพย์สินนั้นจึงมีผลมาตั้งแต่ต้น การริบทรัพย์สินมีผลให้ทรัพย์สินนั้นตกมาเป็นของรัฐตั้งแต่มีการกระทำความผิด ซึ่งผู้รับโอนสิ่งผิดกฎหมายนี้จึงไม่อาจอ้างได้ว่าตนรับโอนมาโดยสุจริต

ทางด้านกระบวนการวิธีพิจารณาความนั้น จะมีการฟ้องศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ โดยมุ่งพิจารณาตัวทรัพย์สินนั้นเป็นหลัก การที่จะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาด้วยหรือไม่ ไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี ส่วนวิธีพิจารณาเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานจะถือหลักการซึ่งน้ำหนักพยานตามปกติของวิธีพิจารณาความแพ่ง (Preponderance of the Evidence) โดยไม่ต้องพิสูจน์พยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัย (Beyond Reasonable Doubt) เหมือนในคดีอาญา ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งจะเริ่มต้นขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (19 U.S.C. Section 1602) ตามหลักการนี้ จะมีการผลักภาระการพิสูจน์ให้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Reverse Burden of Proof) พนักงานอัยการซึ่งเป็นโจทก์ในคดีมีภาระหน้าที่เพียงแสดงให้ศาลเห็นถึงเหตุอันควรสงสัยเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนการพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดหรือไม่ เป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่อ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยจะต้องพิสูจน์ถึงที่มาและความบริสุทธิ์ของทรัพย์สินนั้น

การริบทรัพย์สินทางแพ่ง แม้ว่าจะอาศัยหลักการดำเนินคดีในทางแพ่ง แต่ก็มีลักษณะกึ่งอาญา เพราะผลของการบังคับใช้จะกระทบต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งในต่างประเทศได้มีการนำเอามาตรการนี้มาปรับกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา เพื่อให้ตอบสนองในทางการแก้แค้นทดแทน และการข่มขู่ยับยั้ง นอกจากนี้ ยังได้ผลเป็นการป้องกันสังคมอีกทางหนึ่ง กล่าวคือ หากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด เมื่อได้ดำเนินการริบทรัพย์สินนั้นแล้ว ผู้กระทำความผิดย่อมไม่สามารถนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดได้อีก และหากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เมื่อได้ดำเนินการริบทรัพย์สินนั้นแล้ว ผู้กระทำความผิดย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีแรงจูงใจในการกระทำความผิดครั้งต่อไป

ใน ค.ศ.1790 ประเทศสหรัฐอเมริกา เริ่มนำเอามาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้เป็นครั้งแรก โดยบัญญัติขึ้นใช้กับความผิดที่เกี่ยวกับการเดินเรือและศุลกากร เนื่องจากในขณะนั้นมีการฝ่าฝืนกฎหมายการเดินเรือและศุลกากรมาก แต่ศาลไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้เพราะผู้กระทำผิดไม่ได้เข้ามาอยู่ในเขตอำนาจศาล จึงได้นำมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้บังคับ โดยกฎหมายการเดินเรือและศุลกากรสำหรับเรือ (Maritime and Custom Laws) กำหนดให้ริบสินค้าต้องห้ามและเรือที่ฝ่าฝืนสินค้าต้องห้ามนั้น ซึ่งต่อมามีกฎหมายอีกหลายฉบับที่นำมาตรการนี้มาใช้บังคับ เช่น กฎหมายยาเสพติด (Controlled Substances Act) กฎหมายฟอกเงิน (Money Laundering Control Act) กฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyrights Act) และกฎหมายโทรคมนาคม (Communication Statute) เป็นต้น⁹

สำหรับในประเทศเยอรมัน แม้จะเป็นประเทศที่ยึดถือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ก็มีวิธีการดำเนินคดีที่มุ่งพิจารณาต่อทรัพย์สินเช่นกัน เห็นได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 40,42 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 430 บัญญัติให้ทรัพย์สินของผู้กระทำผิดหรือผู้มีส่วนกระทำผิด บรรดาที่ได้มาจากการกระทำผิดหรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อการกระทำผิดอาจริบได้ ซึ่งในกรณีที่ไม่อาจนำตัวบุคคลผู้กระทำผิดมาฟ้องร้องดำเนินคดี ก็ให้ฟ้องริบทรัพย์สินโดยตรงได้ โดยยื่นฟ้องต่อศาลเป็นคดีต่างหาก ไม่ต้องมีการฟ้องบุคคลผู้กระทำผิด อย่างไรก็ตาม วิธีพิจารณาความดังกล่าว เป็นวิธีพิจารณาเพื่อการฟ้องตัวทรัพย์สินโดยตรงซึ่งเป็นข้อยกเว้น โดยปกติการริบทรัพย์สินจะต้องควบคู่กับการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิด¹⁰

3.2.2 การกำหนดสภาพบังคับโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ

การใช้โทษปรับเป็นบทบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีข้อพิจารณาที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การกำหนดอัตราค่าปรับโดยใช้หลักเกณฑ์ที่เหมาะสม และการใช้วิธีการบังคับโทษปรับที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งการกำหนดอัตราค่าปรับจะคำนึง

⁹ Jay A. Rosenberg, "Constitution rights and Civil Forfeiture Action, Columbia Law Review 88 (March 1998) p.340

¹⁰ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, "โทษริบทรัพย์สิน", วารสารกฎหมาย ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม 2531) หน้า 92-96.

ถึงผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับ อัตราโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด และคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ในแง่ของสถานภาพของผู้กระทำความผิด ที่สำคัญ คือ สถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด

ในปี ค.ศ. 1921 ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียได้นำระบบการลงโทษปรับ โดยกำหนดตามตามวันและรายได้ (Day Fine System) มาใช้บังคับ โดยระบบนี้ที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัวที่ไม่มีความยืดหยุ่น โดยการกำหนดโทษปรับตามวันและรายได้จะให้ความสำคัญกับฐานะทางการเงินของผู้กระทำผิด ซึ่งจะได้ผลดีในแง่ของการป้องปรามการกระทำความผิด และสามารถทำให้บรรลุมิติประสงค์ของการลงโทษได้สำหรับผู้กระทำผิดทุกฐานะ ทั้งนี้ การกำหนดโทษจะคำนวณอัตราค่าปรับจากรายได้ของผู้กระทำผิดแต่ละคน ประกอบกับความร้ายแรงแห่งความผิด โดยมีสูตรการคิดค่าปรับ คือ ปริมาณวันปรับ x รายได้ต่อวัน = อัตราค่าปรับ สำหรับรายได้ที่นำไปคำนวณค่าปรับนั้น จะเป็นรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว ซึ่งระบบนี้ จะช่วยให้บุคคลที่อยู่ในความอุปการะของผู้กระทำผิดไม่ต้องได้รับผลกระทบจากการลงโทษดังกล่าว

ศาสตราจารย์คาร์ล ทอร์ป นักทฤษฎีทนายชาวเดนมาร์ก กล่าวถึงการลงโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ว่า เป็นการลงโทษที่เข้ากันได้ดีที่สุดในทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) โดยจะทำให้บุคคลเกิดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำความผิด ไม่กล้าที่จะกระทำความผิด โดยเฉพาะในสังคมซึ่งสภาพเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคล

แนวความคิดนี้ได้มีอิทธิพลแพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และในกลุ่มประเทศที่ยึดถือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่น ประเทศสวีเดน ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส โดยกฎหมายของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น The Criminal Justice Act of 1967 ของประเทศอังกฤษ Model Penal Code ของประเทศสหรัฐอเมริกา The Swedish Penal Code ของประเทศสวีเดน The Second Criminal Law Reform Act ของประเทศเยอรมัน หรือบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส จะมีการกำหนดอัตราค่าปรับให้สัมพันธ์กับสถานภาพทางการเงินของผู้กระทำผิดโดยให้คำนึงถึงรายได้และความสามารถในการชำระค่าปรับด้วยเสมอ

3.2.3 การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งให้เกิดผลต่อนิติบุคคล

ตามหลักการลงโทษสมัยใหม่ นอกจากจะเป็นไปเพื่อข่มขู่ยับยั้งทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดและมีผลในการป้องกันสังคมแล้ว ควรเป็นไปเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) ด้วย เพื่อให้บรรลุนิติภาวะประสงคดังกล่าว ในต่างประเทศได้นำมาตรการคุมประพฤติ (Probation) มาใช้อย่างแพร่หลายทั้งกับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยมาตรการคุมประพฤติถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำมาใช้นอกจากโทษปรับและโทษจำคุกที่มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ซึ่งแนวคิดพื้นฐานในการใช้มาตรการคุมประพฤติ คือ แทนที่ศาลจะพิพากษาให้จำเลยต้องโทษจำคุก จำเลยผู้กระทำความผิดอาจจะได้รับวิธีการที่มีความเมตตาากรุณา มากกว่า แต่เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า และมีความยืดหยุ่นมากกว่าการจำคุก โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในชุมชน¹¹

เนื่องจากการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่ง เป็นการกระทำโดยนิติบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จึงได้ให้ความสำคัญกับการคุมพรเดตินิติบุคคล (Corporate Probation) มากขึ้น โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่น่าำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล โดยบัญญัติให้มีการคุมพรเดตินิติบุคคลที่กระทำความผิดทางอาญาซึ่งศาลสั่งให้รอการลงโทษ แล้วให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้ เพื่อจะได้ควบคุมการดำเนินกิจการของนิติบุคคลในด้านต่างๆ ที่อาจจะทำให้นิติบุคคลเกิดการกระทำผิดได้อีก¹²

คดีแรกที่มีการนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล ได้แก่ คดี United State V. Atlantic Richfield Co. ในปี ค.ศ.1972 ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติให้บริษัทตั้งคณะกรรมการขึ้นกำจัดการปนเปื้อนที่บริษัทปล่อยลงสู่เส้นทางเดินเรือให้แล้วเสร็จภายใน 45 วัน หลังจากนั้น ก็ได้มีการนำมาตรการนี้ไปใช้มากขึ้น โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ดังเช่น คดี United States v. Danilow Pastry Co., Inc., 563

¹¹ John Kaplan, Corrections in Criminal Justice : Introductory Cases and Materials, (New York : The Foundation Press, Inc.,1978) p.527.

¹² Frank Parkin, "Corporate Crime" Power, Crime and Mystification, (New York : Tavistock Publications, 1983) p.72.

F. Supp. 1159 (S.D.N.Y.1983) ข้อเท็จจริงคือ บริษัทรับจ้างในธุรกิจขายส่งขนมปัง 6 บริษัท ต้องคำพิพากษาร่วมกับบุคคลธรรมดา 6 คนว่า กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาด โดยกระทำผิดฐานร่วมกันขึ้นและกำหนดราคาขนมปัง ศาลพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าปรับ และใช้มาตรการคุมประพฤติกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยทำงานบริการสังคม โดยให้จำเลยบริจาคขนมปังให้แก่องค์กรที่ต้องการ

ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้มีการนำมาตราการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล ซึ่งตาม Model Penal Code, Model Criminal Procedure Code, The Federal Probation Act บัญญัติให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ และเปิดช่องให้ศาลสามารถนำวิธีการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล หากในคดีนั้นศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดทางอาญาที่มีได้มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ก็จะสั่งให้รอกการลงโทษ และกำหนดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นว่าเหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้นำมาตรการคุมประพฤติมาใช้บังคับกับนิติบุคคลอย่างกว้างขวาง ในหลายลักษณะความผิดด้วยกัน ดังต่อไปนี้¹³

1. ความผิดฐานไม่เชื่อฟังหรือพยายามหลีกเลี่ยงพระราชบัญญัติต่างๆ และคำสั่งอื่นๆ ของศาล
2. ความผิดฐานสมคบกันกระทำความผิด (Conspiracy)
3. การให้สินบนหรือร่วมกันให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Bribery on Conspiracy to Bribe Public Officials)
4. การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับยารักษาโรค
5. การกระทำอันเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่สาธารณะ (Maintaining a Public Nuisance)
6. การฝ่าฝืนใบอนุญาตและกฎข้อบังคับของรัฐ
7. การฝ่าฝืนกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค
8. การฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาด
9. การฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสุรา

¹³ ประชญา อยู่ประเสริฐ, “การคุมประพฤตินิติบุคคล”, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536, หน้า 179-180.

10. ความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าพนักงานของนิติบุคคลกระทำโดยนิติบุคคลให้อำนาจ (authorized) หรือได้สั่งโดยตัวแทนผู้จัดการซึ่งรับผิดชอบในการควบคุมและดูแลนิติบุคคล
11. การข่มขู่ ซึ่งการกระทำนั้นได้รับอำนาจ ได้ร้องขอ (requested) หรือได้สั่งโดยตัวแทนผู้จัดการซึ่งรับผิดชอบในการควบคุมและดูแลนิติบุคคล
12. การได้มาซึ่งเงินตราโดยการหลอกลวง ข้อโกง (False Pretenses)
13. อาชญากรรมที่กระทำผิดกฎหมายของรัฐบาลกลาง เช่น พระราชบัญญัติที่คุ้มครองความปลอดภัยและสุขภาพในการทำงาน (The Occupational Safety and Health Act)

จะเห็นว่าตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลสามารถรอการลงโทษได้ทั้งโทษปรับและโทษจำคุก และในระหว่างการรอการลงโทษนี้ ก็จะนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับผู้กระทำผิด แต่อย่างไรก็ตาม โดยโครงสร้างทางกฎหมายของการคุมประพฤติ ไม่ใช่มีเพียงโครงสร้างทางกฎหมายของการรอการลงโทษที่มีเงื่อนไข (The Suspension Execution Condition) เท่านั้น การคุมประพฤติอาจเป็นมาตรการอิสระในตัวเองก็ได้¹⁴

เงื่อนไขการคุมประพฤติที่ศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตามในแต่ละคดีนั้น โดยทั่วไป จะกำหนดโดยให้มีความสัมพันธ์กับลักษณะของความผิด สำหรับความผิดทางเศรษฐกิจนั้น เงื่อนไขของการคุมประพฤติ ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น อาจให้ละเว้นจากการประกอบอาชีพหรือประกอบธุรกิจตลอดจนอาชีพที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการกระทำความผิด (Occupational Restrictions) กำหนดให้รายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติตามคำสั่งศาล ชดใช้ค่าเสียหาย (Restitution) บรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น (Reparation) นอกจากนี้ยังกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลพัฒนาโครงสร้างภายในเพื่อป้องกันและป้องปรามการกระทำผิดได้

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 238.

การทำงานบริการสังคม (Community Service) เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีการนำมาใช้ และเกิดประโยชน์กับทั้งสังคมและตัวผู้กระทำความผิดเอง เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานให้กับสาธารณประโยชน์ องค์การสาธารณกุศล หน่วยงานราชการ หรือชุมชนใด โดยไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน จะเป็นประโยชน์มาก ในการสร้างความยอมรับในตัวผู้กระทำความผิด ให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เพราะสังคมได้รับประโยชน์จากบริการของผู้กระทำความผิด สังคมเห็นว่าได้รับการชดใช้จากผู้กระทำความผิดแล้ว และเมื่อผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสกระทำความดี ตอบแทนสังคม จะช่วยทำให้เกิดความสำนึกและเป็นที่ตระหนักของทุกคนที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นว่าเคยมีการกระทำความผิดกฎหมาย มิใช่ปรับเพียงจำนวนหนึ่งแล้วเลิกกัน

จะเห็นได้ว่า มาตรการคุมประพฤติโดยการกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลปฏิบัตินี้ จะได้ผลดีในการควบคุมการดำเนินกิจการของบริษัท (Corporate Behavior) หากนิติบุคคลสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขก็จะพ้นการคุมประพฤติ แต่ถ้าจงใจละเมิดหรือฝ่าฝืนเงื่อนไข ศาลอาจสั่งเพิกถอน การคุมประพฤติและลงโทษที่รอไว้

3.2.4 การกำหนดสภาพบังคับโดยยึดหลักการชดเชยความเสียหาย

ในการกำหนดสภาพบังคับทางกฎหมายเศรษฐกิจ นอกจากจะมุ่งให้เกิดผลกับตัวผู้กระทำความผิดและทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดแล้ว ในต่างประเทศ ยังมีมาตรการที่มุ่งในการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายอีกทางหนึ่ง เพื่อให้กฎหมายยังความยุติธรรมได้มากที่สุด โดยนำหลักการชดใช้ความเสียหาย (Restitution) มาใช้ในทางเศรษฐกิจ

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ได้นำเอาการชดใช้ความเสียหายมาใช้ ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงโทษประกอบ แต่หลังจากการแก้ไขกฎหมายในปี ค.ศ.1987 ได้กำหนดให้นำการชดใช้ความเสียหายมาใช้เป็นหลักทั่วไปของทุกความผิด (18 U.S.C. Section 3553 (a) (7)) โดยให้ดุลพินิจศาลในการกำหนดโทษตามความเหมาะสม หากไม่นำมาตรการนี้มาใช้หรือใช้เพียงบางส่วนต้องระบุเหตุนั้นไว้ในคำพิพากษา (18 U.S.C. Section 3663 (a) (2))

วิธีการชดใช้ความเสียหาย โดยทั่วไป ได้แก่การคืนทรัพย์สินที่ทำให้เสียหาย หรือจ่ายค่าทดแทน นอกจากวิธีการบังคับดังกล่าว ผู้กระทำความผิดจะจัดทำกรงานให้แทนการใช้เงินก็ได้หากผู้เสียหายยินยอม (18 U.S.C. Section 3663 (l)) หรือศาลจะบังคับให้

ผู้กระทำผิดชดใช้ให้แก่ผู้ที่ให้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายไปแล้วก็ได้ (18 U.S.C. Section 3663 (e)) และในกรณีที่มีการคุมประพฤติ การฝ่าฝืนไม่ชดใช้ค่าเสียหายก็อาจเป็นเงื่อนไขของการเพิกถอนคุมประพฤติได้ (18 U.S.C. Section 3663 (g)) ส่วนการบังคับคดี ผู้ขอบังคับให้ เป็นไปตามคำพิพากษาอาจเป็นทางราชการหรือผู้เสียหายก็ได้ (18 U.S.C. Section 3663 (h)) การนำมาตรการนี้มาใช้ถือเป็นการช่วยเหลือผู้เสียหายได้ประการหนึ่งและยังเป็นไปเพื่อบังคับให้ ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบเต็มที่ในความเสียหายที่ตนก่อขึ้น

กฎหมายบางฉบับกำหนดให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายได้มากกว่า จำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เช่น กฎหมาย RICO ที่กำหนดมาตรการชดใช้ความเสียหาย โดยให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ถึง 3 เท่าของความเสียหาย หรือในคดีการป้องกันการผูกขาดทางการค้า ตาม Federal Commission Act ก็กำหนดให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายได้ถึง 3 เท่า เช่นกัน นอกจากนี้ หากพิจารณาแล้ว พบว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการกระทำของบุคคลที่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ประมาทเลินเล่อโดยจงใจ และกระทำไป โดยมีเจตนาชั่วร้าย หรือมีลักษณะกดขี่ข่มเหง¹⁵ ก็จะนำมาตรการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือค่าทดแทนอันเป็นอย่างอย่าง (Exemplary Damages) มาใช้เพื่อ เป็นการตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำซึ่งมีพฤติการณ์จงใจ ไม่นำพา ต่อกฎหมายและสิทธิของบุคคลอื่น

การเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นสภาพบังคับทางกฎหมายที่กำหนดให้ มีการชดใช้ความเสียหายอันเป็นส่วนเพิ่มเติมจากค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามธรรมดา (Actual Damages) ทำให้การลงโทษโดยวิธีนี้มีผลในทางปรามมิให้มีการกระทำมิชอบเช่นนั้นอีก นอกจากนี้ ยังเป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่นมิให้กระทำตาม

การเรียกค่าเสียหายในลักษณะนี้ได้รับการยอมรับในประเทศที่ยึดถือ ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและประเทศ สหรัฐอเมริกา¹⁶ ต้นกำเนิดของวิธีการนี้เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 18

¹⁵ กฤษณา พิษณุโกศล, “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 16.

เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยยึดหลักการชดเชยความเสียหายในรูปแบบเดิมที่ให้ชดเชยตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงนั้น ไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสำนึก และไม่อาจยับยั้งการกระทำความผิดในครั้งต่อไปได้ จึงได้มีการนำหลักการเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้ นอกจากนี้จะเป็นไปเพื่อการชดเชยเยียวยาสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ยังประกอบด้วย การลงโทษ อันจะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีก

แม้ว่าการเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ส่วนมากจะใช้ในคดีละเมิด แต่ในทางเศรษฐกิจ การเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษก็ถูกหยิบยกมาใช้เช่นกัน เช่น กรณีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา กรณีการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Competition) กรณีการรับผิดชอบของผู้จำหน่ายสินค้าและบริการ (Product Liability) ซึ่งโดยลักษณะแล้ว แม้ว่าการเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษจะมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ตาม แต่ก็ถือเป็นมาตรการทางแพ่ง มิใช่มาตรการทางอาญา

3.2.5 การกำหนดสภาพบังคับโดยมุ่งคุ้มครองผู้เสียหาย

การกำหนดสภาพบังคับโดยยึดหลักชดเชยความเสียหายที่กล่าวมาข้างต้น แม้จะเป็นมาตรการที่สามารถเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้ แต่ก็ควรมีวิธีการลงโทษที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหาย โดยป้องกันการถูกลอกหลวงอีก ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำเอาวิธีการแจ้งผู้เสียหาย (Notice to Victim) มาใช้ในทางเศรษฐกิจในรูปแบบของ มาตรการเสริมจากโทษหลัก โดยเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเป็นไปในลักษณะหลอกลวง (Fraud) ซึ่งจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดแจ้งข้อความไปยังผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงลักษณะหรือวิธีการในการกระทำความผิดที่ถูกลงโทษตามคำพิพากษา โดยการแจ้งทางไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ หรือผ่านสื่อโฆษณาชนิดต่างๆ ตามที่เห็นสมควรแก่กรณี โดยค่าใช้จ่ายในการแจ้งผู้เสียหาย จะต้องไม่เกินจำนวน 20,000 เหรียญสหรัฐ (18 U.S.C. Section 3555) การใช้มาตรการนี้ จะทำให้ผู้เสียหายได้ทราบถึงความเสียหาย ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น กรรมวิธีในการหลอกลวง เพื่อที่จะได้จัดการแก้ไข ช่วยเหลือตัวเอง โดยตรวจสอบข้อเท็จจริงกับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น¹⁷

¹⁶ คัมภีร์ แก้วเจริญ, “ค่าเสียหายในคดีละเมิด”, วารสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์ 2526) : หน้า 29-30.

3.2.6 การกำหนดสภาพบังคับโดยใช้กระบวนการทางแพ่ง

นอกจากการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยมุ่งหมายให้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ ในต่างประเทศยังได้นำกระบวนการทางแพ่งมาใช้กับความผิดในทางเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง โดยโทษปรับทางแพ่ง (Civil Penalty หรือ Civil Fine) จะถูกหยิบยกมาใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับการเงินการลงทุน หรือการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น ตาม Federal Securities Law ของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ The Corporations Act of 1989 ของประเทศออสเตรเลีย

โดยทั่วไป โทษปรับทางแพ่งจะถูกใช้จะเป็นบทบังคับเพื่อให้บุคคลปฏิบัติ ตามกฎหมายหรือคำสั่งของรัฐ เช่น ตาม Federal Securities Law บัญญัติโทษปรับทางแพ่ง ในกรณีที่บุคคลกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติหรือข้อบังคับ รวมถึงกรณีการฝ่าฝืนคำสั่งของ Securities Exchange Commission - SEC ที่ให้ระงับหรือเลิกการดำเนินการใดๆ (cease and desist order) ด้วย วิธีดำเนินการเพื่อให้บุคคลได้รับโทษ SEC จะนำเสนอคดีต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งลงโทษปรับทางแพ่ง โดยโทษปรับทางแพ่งจะกำหนดไว้เป็นระดับตามความร้ายแรงแห่งความผิด และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับเป็นสำคัญ เช่น ตาม Securities Act of 1933 มาตรา 20(d), Securities Exchange Act of 1934 มาตรา 21 บัญญัติโทษปรับทางแพ่งไว้ โดยกำหนดอัตราโทษดังนี้

- กรณีทั่วไป จำนวนที่สูงกว่าระหว่าง (i) ระวังโทษปรับทางแพ่งเป็นเงิน 5,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลธรรมดา และ 50,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลประเภทอื่น กับ (ii) จำนวนผลได้ทางการเงินรวมที่จำเลยได้รับอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนดังกล่าว

- กรณีการกระทำหรือละเว้นการกระทำเกี่ยวข้องกับการฉ้อฉลข้อโกง อำพรางเพื่อให้หลงผิด หรือตั้งใจ หรือด้วยความประมาท ละเลยบทบัญญัติหรือข้อบังคับ จำนวนที่สูงกว่าระหว่าง (i) ระวังโทษปรับทางแพ่งเป็นเงิน 50,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลธรรมดา

¹⁷ Jeffrey S. Parker, "Criminal Sentencing Policy for Organization : The Unifying Approach of Optimal Penalties", 26 American Law Review (1989) p.546.

และ 250,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลประเภทอื่น กับ (ii) จำนวนผลได้ทางการเงินรวมที่จำเลยได้รับอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนดังกล่าว

- กรณีการกระทำหรือละเว้นการกระทำเกี่ยวข้องกับการฉ้อฉล ข้อโกง อำพรางเพื่อให้หลงผิด หรือตั้งใจ หรือด้วยความประมาท ละเลยบทบัญญัติหรือข้อบังคับ และการกระทำหรือละเว้นการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญหรือทำให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญแก่บุคคลอื่นหรือก่อให้เกิดผลได้ทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญแก่บุคคลที่กระทำหรือละเว้นการกระทำนั้น ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม จำนวนที่สูงกว่าระหว่าง (i) ระยะเวลาที่ปรับทางแพ่งเป็นเงิน 100,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลธรรมดา และ 500,000 เหรียญสหรัฐสำหรับบุคคลประเภทอื่น กับ (ii) จำนวนผลได้ทางการเงินรวมที่จำเลยได้รับอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนดังกล่าว

นอกจากนั้น ยังมีการใช้โทษปรับทางแพ่งกับความผิดประเภทที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจำนวนมาก โดยจะกำหนดโทษปรับทางแพ่งไว้ในอัตราที่สูง เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้าวงใน (Insider Trading) ตาม Securities Exchange Act of 1934 มาตรา 21A กำหนดโทษปรับทางแพ่งปรับเป็นจำนวน 3 เท่าของกำไรที่ได้รับจากการกระทำความผิด (profit gained or loss avoid as a result of such unlawful purchase, sale, or communication) และเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้วางบทสันนิษฐานเด็ดขาดไว้ในกฎหมาย ซึ่งในกรณีนี้ มีการตั้งบทสันนิษฐานว่าผลกำไรจากการซื้อหรือขายหุ้นของบุคคลวงในของบริษัทในกำหนดระยะเวลา 6 เดือนนับแต่ได้หุ้นนั้นมาเป็นกำไรที่ได้มาโดยมิชอบ และต้องส่งมอบคืนให้กับบริษัท ผลที่สำคัญ คือ บรรดาบุคคลวงในจะไม่สามารถซื้อขายหลักทรัพย์ในช่วงก่อนมีข่าวดีหรือข่าวร้ายของบริษัทได้ เพราะกำไรที่ได้มาต้องส่งคืนบริษัท

จะเห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการที่กำหนดความรับผิดทางแพ่งต่อรัฐโดยใช้หลักการดำเนินคดีทางแพ่ง ซึ่งไม่เคร่งครัดเท่าคดีอาญา กล่าวคือ รัฐไม่ต้องฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญา และไม่ต้องพิสูจน์สำหรับมาตรฐานการดำเนินคดีอาญา แต่ผลของการดำเนินคดีสามารถข่มขู่ทำให้บุคคลเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด และผู้กระทำผิดเกิดความเข็ดหลาบ ไม่กระทำความผิดอีก เพราะมาตรการดังกล่าวมุ่งตัดประโยชน์ในทางทรัพย์สินมิให้ผู้กระทำผิดได้รับประโยชน์จากการกระทำผิด

3.2.7 การกำหนดสภาพบังคับโดยการห้ามประกอบอาชีพ

การนำเอามาตรการลงโทษทางอาญามาบังคับใช้แก่ผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้งและคุ้มครองป้องกันสังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น จะกระทำได้อีกเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น กล่าวคือ ก่อนที่ผู้ใดจะได้กระทำความผิดขึ้น แม้ว่าจะมีพฤติการณ์ที่น่ากลัวอันตราย อันแสดงว่าผู้นั้นจะกระทำความผิดขึ้น ก็ไม่อาจลงโทษผู้นั้นได้ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลเฉพาะที่โทษไม่อาจกีดกันการกระทำของเขาได้ เช่น ผู้ที่กระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ ดังนั้น รัฐจึงได้มีมาตรการเพื่อป้องกันและปฏิบัติต่อผู้ที่มีสภาพเป็นอันตรายต่อสังคม มิให้กระทำความผิดในอนาคต มาตรการดังกล่าวได้แก่วิธีการเพื่อความปลอดภัย

วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นในอนาคต โดยการป้องกันโดยเฉพาะ (Special Prevention) โดยพุ่งเล็งถึงลักษณะ หรือสภาพบุคคล หรือสิ่งที่เรียกว่าสภาพที่เป็นอันตราย ซึ่งอาจทำได้ด้วยการตัดมิให้มีโอกาสในการกระทำความผิดอีกด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ การกักกัน การห้ามเข้าเขตกำหนด การเรียกประกันทัณฑ์บน การคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล แต่ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่มีประโยชน์ต่อการป้องกันสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ นั่นคือการห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่าง

ในกฎหมายของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ถือว่าศาลเป็นผู้สร้างกฎหมาย การศึกษากฎหมายจะถือเอาคำพิพากษาหรือความเห็นของนักกฎหมายเป็นหลัก กฎหมายลายลักษณ์อักษรมีใช้น้อยมาก ด้วยเหตุนี้ การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยโดยการห้ามประกอบอาชีพ จึงมิได้ถูกกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ให้อยู่ในดุลพินิจของศาล ซึ่งศาลจะคำนึงถึงหลักนิติธรรมประกอบกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาใช้บังคับ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เกิดจากแนวความคิดตามทฤษฎีอำนาจรัฐ และได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างกว้างๆ ในรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการประกอบอาชีพหรือธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมายภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายที่ใช้บังคับกับคนทุกคนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน การ

ประกอบอาชีพในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ควบคุมอาชีพหรือวิชาชีพนั้น (Code of Practice or Rules of Professional Conduct) และปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพนั้นๆ ด้วย (Code of Ethic) นอกจากนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องสังกัดหรือขึ้นอยู่กับสมาคมหรือองค์การในแต่ละอาชีพ หากกระทำความผิดในทางวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นหลักปฏิบัติในวิชาชีพหรือจรรยาบรรณในวิชาชีพ จะต้องถูกเพิกถอนใบอนุญาตจากสมาคม หรือองค์การในแต่ละอาชีพนั้นๆ ส่วนการประกอบอาชีพต่างๆ ก็จะมีสหภาพเข้ามาดูแล เช่น สหภาพแรงงาน เป็นต้น สิทธิของบุคคลในการประกอบวิชาชีพหรือธุรกิจนี้ แม้ว่าจะเป็ นสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจสูงสุดแห่งรัฐ ซึ่งรัฐมีอำนาจโดยชอบในอันที่จะออกกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ได้ ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อคุ้มครองสุขภาพ อนามัย ศีลธรรม และสวัสดิการของสาธารณชน แต่จะต้องใช้ภายในขอบเขตอันเหมาะสมและไม่เป็นการวิตรอนสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในอันที่จะดำเนินกิจการในอาชีพของตน

ดังนั้น หากการประกอบอาชีพการงาน วิชาชีพ หรือธุรกิจใดเป็นการรบกวนสิทธิของผู้อื่น หรือไม่สอดคล้องกับสวัสดิภาพของสาธารณชน รัฐอาจออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อควบคุมงานในอาชีพนั้นได้ เพราะรัฐธรรมนูญมิได้ค้ำประกันเสรีภาพของบุคคลในการประกอบอาชีพ วิชาชีพ หรือธุรกิจ อันรบกวนสิทธิของสาธารณชนส่วนรวม นอกจากนี้ การออกกฎ ระเบียบ เพื่อควบคุมมิได้จำกัดเฉพาะการประกอบอาชีพที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น แต่รวมถึงการประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่อาจมีการดำเนินการใดๆ ในวิถีทางที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณชน หรือการเอาเปรียบ การฉ้อฉล แม้จะยังไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่สาธารณชนก็ตาม หรือการประกอบอาชีพใดๆ อันอาจกลายเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ อนามัย และสวัสดิภาพของประชาชน ก็จำเป็นต้องถูกควบคุมเพื่อสาธารณประโยชน์ในอนาคตได้

นอกจากการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับสำหรับการประกอบอาชีพที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายและอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่อาจมีการกระทำความผิดอันส่งผลกระทบต่อสาธารณชนดังที่กล่าวมาแล้วนั้น รัฐยังสามารถออกระเบียบควบคุมบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องในการงานอาชีพใดๆ ซึ่งสาธารณชนมีผลประโยชน์ร่วมอยู่ด้วย ผู้ประกอบอาชีพที่มีผลกระทบต่อสาธารณชน หรือได้รับสิทธิพิเศษซึ่งผู้อื่นไม่ได้รับสิทธินั้น ตลอดจนการดำเนินธุรกิจอันเป็นสาธารณประโยชน์ รัฐมีอำนาจสอดส่อง ดูแล เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนและให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างเหมาะสม

การออกกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับในทางธุรกิจหรืออาชีพ เป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยยึดหลักทั่วไปว่า ตราบใดที่มีความจำเป็นต้องคุ้มครองสาธารณสุข ความปลอดภัย ศีลธรรม หรือความสงบเรียบร้อย หรือเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพโดยทั่วไปของชุมชน ก็อาจออกข้อบังคับห้ามมิให้ประกอบธุรกิจ อาชีพ การค้า หรือการอุตสาหกรรมได้ ซึ่งหลักในการออกกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับเพื่อควบคุมของฝ่ายนิติบัญญัตินั้น จะต้องไม่กระทบถึงการประกอบอาชีพ กิจการงานอันถูกต้องตามกฎหมาย ไม่เป็นการริดรอนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และสำหรับกิจการงาน อาชีพ หรือธุรกิจซึ่งไม่มีผลกระทบต่อชนแก่สาธารณชน รัฐไม่อาจจำกัดสิทธิได้

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) อาทิ ประเทศเยอรมัน และประเทศฝรั่งเศส นั้น การบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยในส่วนที่เกี่ยวกับการห้ามประกอบอาชีพ จะถูกบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา และเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานที่มาสำหรับการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยในเรื่องการห้ามประกอบอาชีพมาบังคับใช้ในประเทศไทย

ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส ได้บัญญัติการห้ามประกอบอาชีพไว้ในส่วนของการลงโทษ และมักจะเป็นโทษอุกฤษณ์หรือโทษประกอบมากกว่าที่จะให้เป็นโทษหลักหรือโทษประธาน โดยเพิ่งเล็งถึงสภาพอันตรายต่อสังคมด้านวิชาชีพ เช่น การห้ามรับราชการ ห้ามประกอบอาชีพนายธนาคาร ผู้จัดการบริษัท ผู้ตรวจบัญชี ครู อาจารย์ เป็นต้น และเพิ่งเล็งถึงสภาพอันตรายในด้านสถานที่ประกอบการหรือลักษณะของธุรกิจ เช่น สถานผดุงครรภ์ สถานบริการเกี่ยวกับกิจการโรงแรม หอพัก บ้านเช่า ไนต์คลับ สถานเดินรำ สถานบริการ หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าหรือการอุตสาหกรรมนั้น นอกจากจะห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแล้ว ยังห้ามถึงอาชีพทางการค้าทุกประเภทซึ่งอาจมีกำหนดระยะเวลาหรือห้ามตลอดไปก็ได้ และตามมาตรา 1750 แห่งประมวลรัษฎากร ได้บัญญัติเกี่ยวกับผู้ที่กระทำความผิดทางภาษีอากรว่าอาจถูกห้ามประกอบอาชีพทุกชนิดที่เกี่ยวกับการค้า การอุตสาหกรรม หรืออาชีพอิสระได้

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้ศาลมีคำสั่งปิดชั่วคราวสถานประกอบการบางอย่าง เช่น โรงแรม หอพัก และสถานที่อื่นที่ประกอบกิจการคล้ายคลึงกัน ที่ดำเนินการโดยผู้ที่ถูกห้ามประกอบอาชีพอันเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับโสเภณี หรือซึ่งผู้ประกอบการได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด และกำหนดให้ขายทอดตลาดสถานการค้าที่ถูกปิดเกินกว่า 2 ปีด้วย

ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมัน ฉบับปัจจุบัน ปี ค.ศ.1975 ได้แยกโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยออกจากกัน และเรียกว่า มาตรการเพื่อปรับปรุงแก้ไขและรักษาความปลอดภัย (Measure of Rehabilitation and Security) โดยบัญญัติ การห้ามการประกอบวิชาชีพไว้ในมาตรา 70 ดังนี้

มาตรา 70 การห้ามประกอบวิชาชีพตามคำสั่งศาล

(1) ถ้าผู้ใดถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ หรือในทางการค้า หรือปฏิบัติหน้าที่ในทางวิชาชีพอันผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง หรือไม่ถูกลงโทษเพียงเพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ หรือไม่อาจพิจารณาโทษได้ด้วยเหตุอื่นอันคล้ายคลึงกัน ศาลอาจห้ามผู้นั้นมีให้ประกอบวิชาชีพ หรือทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้า ตั้งแต่หนึ่งถึงห้าปี หากพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดและการกระทำที่เป็นอันตรายแล้ว หากให้ผู้นั้นประกอบวิชาชีพหรือทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้าต่อไป อาจกระทำความผิดอย่างร้ายแรงขึ้นได้อีก การห้ามนี้อาจสั่งได้โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา ถ้าศาลเห็นว่าระยะเวลาห้าปีนั้น ไม่เพียงพอที่จะป้องกันสังคมจากบุคคลอันเป็นภัยนั้นได้

(2) ถ้าจำเลยถูกห้ามประกอบวิชาชีพหรือเกี่ยวกับวิชาชีพ ทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้า อันมีกำหนดระยะเวลาจำกัด ช่วงระยะเวลาต่ำสุดของการห้ามจะต้องไม่น้อยกว่าสามเดือน

(3) ตราบใดที่คำสั่งห้ามยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ จำเลยจะประกอบวิชาชีพ หรือเกี่ยวกับวิชาชีพ ทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้านั้นไม่ได้ หรือประกอบกิจการดังกล่าวแทนผู้อื่น หรือให้ผู้อื่นประกอบกิจการดังกล่าวแทนภายใต้คำสั่งของจำเลยไม่ได้

(4) การห้ามประกอบวิชาชีพ จะมีผลต่อเมื่อคำสั่งศาลถึงที่สุด ช่วงระยะเวลาที่จำเลยสูญเสียไปไม่ได้ประกอบวิชาชีพ สำหรับการห้ามที่เกิดขึ้นก่อนที่ศาลจะอ่านคำพิพากษาและมีข้อเท็จจริงว่าควรใช้มาตรการห้ามประกอบวิชาชีพสำหรับจำเลยนั้น ให้ถือเป็นระยะเวลาที่จะนำมาหักออกจากตามคำสั่งห้ามอันเป็นที่สุดของศาลได้ แต่ช่วงระยะเวลาที่จำเลยเสียไปในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานไม่อาจนำมาหักออกจะระยะเวลาดังกล่าวได้

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ได้บัญญัติการเพิกถอนคำสั่งห้ามประกอบวิชาชีพไว้ในมาตรา 70 a และมาตรา 70 b สรุปได้ ดังนี้

มาตรา 70 a เมื่อศาลมีคำสั่งห้ามแล้ว จะสั่งเพิกถอนคำสั่งได้เมื่อ

(1) สภาพอันตรายตามมาตรา 70 (1) หดไป ซึ่งหมายถึงจำเลยไม่มีพฤติการณ์ที่จะกระทำความผิดเช่นนั้นอีก

(2) คำสั่งห้ามของศาลมีผลใช้บังคับไปแล้วอย่างน้อย 1 ปี การคำนวณระยะเวลา 1 ปี ให้คำนวณเช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในมาตรา 70 (4)

(3) ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 56 a และ c มาใช้ในการเพิกถอนคำสั่งห้ามประกอบวิชาชีพด้วย ซึ่งในมาตรา 56 a เป็นเรื่องระยะเวลาของการคุมประพฤติ ให้ศาลเป็นผู้กำหนดระยะเวลาคุมประพฤติแก่จำเลยตามความเหมาะสม อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 2 ปี และสูงสุดไม่เกิน 5 ปี และระยะเวลาการคุมประพฤติ เริ่มมีผลบังคับใช้นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ส่วนมาตรา 56 c นั้น เป็นเรื่องข้อกำหนดหรือแนวทางการปฏิบัติในการคุมประพฤติ โดยให้ศาลแนะนำจำเลยตามความจำเป็นโดยไม่ฝ่าฝืนการดำเนินชีวิตของจำเลย คำแนะนำอาจทำได้ในแนวทางดังนี้ คือ ให้ปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับ การศึกษา การทำงาน ที่อยู่ ให้รายงานตัวต่อศาลภายในกำหนดเวลา หลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้ที่สามารถกระตุ้นให้กระทำความผิดอีก ห้ามมิไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันเปิดโอกาสให้กระทำความผิดได้อีก และประการสำคัญคือ จำเลยจะต้องให้สัญญาว่าจะเป็นพลเมืองดีโดยไม่กระทำความผิดกฎหมายอีก

มาตรา 70 b กล่าวถึงเรื่องการเพิกถอนการควบคุมและการสิ้นสุดการห้าม ดังนี้

1) ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งควบคุมการห้ามประกอบวิชาชีพได้เมื่อจำเลยกระทำการดังนี้

(1) ทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ หรือการค้า หรืองานในหน้าที่ หรือการกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับงานในวิชาชีพ หรือหน้าที่ในระยะเวลาที่ศาลห้าม

(2) ฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน

(3) ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ และความผิดของจำเลยเป็นที่ปรากฏชัดว่า ควรพิจารณาข้อกำหนดใหม่ในการแก้ไข

2) ศาลสามารถเพิกถอนการควบคุมการห้ามประกอบวิชาชีพได้ หากผู้นั้นได้กระทำความผิดชัดเจน ซึ่งความผิดนั้นทำให้ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งห้ามเพื่อพิจารณาข้อกำหนดใหม่ในการแก้ไข

3) ในการคำนวณระยะเวลาการห้ามประกอบอาชีพ มิให้นำเอาระยะเวลาการห้ามถูกเพิกถอนชั่วคราวมาหักออกจากระยะเวลาของการห้าม

4) การให้บริการต่างๆ ที่กระทำโดยจำเลย มิให้นำมาหักออกจากระยะเวลาในการห้ามประกอบอาชีพ

5) เมื่อสิ้นสุดกำหนดระยะเวลาในการห้ามประกอบวิชาชีพตามคำสั่งศาล

นอกจากประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมันแล้ว ยังมีประเทศอื่นๆ ที่อยู่ในระบบประมวลกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติห้ามการประกอบอาชีพไว้ในประมวลกฎหมายอาญาของตนเช่นกัน โดยบางประเทศได้บัญญัติไว้เป็นโทษ อันเรียกว่า โทษประกอบหรือโทษอุปกรณ์ เหมือนอย่างประเทศฝรั่งเศส เช่น ประเทศโปรแลนด์ ประเทศกรีซ เป็นต้น และในบางประเทศ อาทิ ประเทศโรมาเนีย ประเทศกรีนแลนด์ ได้บัญญัติไว้โดยแยกเป็นมาตรการต่างหากจากโทษ เช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะกฎหมายของประเทศนั้น จะบัญญัติไว้ในส่วนของโทษหรือแยกออกเป็นมาตรการเพื่อรักษาความปลอดภัย หรือบทบังคับในลักษณะอื่นๆ แต่โดยความเป็นจริง มาตรการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะประสงค์นำมาใช้เพื่อป้องกันสังคมมิให้เกิดความผิดซ้ำอีกมากกว่าเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดสำหรับความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว

จากที่กล่าวในบทนี้ ทำให้ทราบถึงรูปแบบ วิธีการ และหลักเกณฑ์การนำโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศว่ามีหลักการอย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่หลากหลาย และมีความยืดหยุ่น ในบทต่อไป จะได้กล่าวถึงแนวทางการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

แนวทางการใช้โทษทางอาญา กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศไทย

สำหรับในบทนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยจะกล่าวถึงในภาพรวมเพื่อที่จะได้ทราบว่า ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันได้วางหลักเกณฑ์การกำหนดโทษทางอาญาไว้อย่างไร และมีความสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ โดยจะทำการศึกษารายละเอียดของการใช้โทษทางอาญาเฉพาะในส่วนที่สำคัญ อันได้แก่ การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางการเงินและกิจกรรมทางการค้า ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว นั้น ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กรเท่านั้น หากแต่จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ ในการศึกษาครั้งนี้จะได้กล่าวถึงการใช้โทษทางอาญาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วย เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจเช่นกัน

4.1 ภาพรวมของการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันนั้น บางส่วนจะปรากฏอยู่แล้วในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติไว้แล้วว่าการกระทำอย่างใดเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ด้วย เช่น ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง ความผิดเกี่ยวกับการค้า ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งความผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญาจะมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากในการร่างประมวลกฎหมายอาญาขึ้นใช้บังคับนั้น วัตถุประสงค์ในการร่างกฎหมายเป็นไปเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมุ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้อยู่ในกรอบปกติสถานของสังคมเป็นสำคัญ มิได้มุ่งหมายจะให้ใช้บังคับในทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้น ส่วนใหญ่ของกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันจึงอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติ ซึ่งตราขึ้นใช้บังคับกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นการเฉพาะเรื่อง เช่น พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของกฎหมายเศรษฐกิจนั้น นอกจากจะเป็นไปเพื่อคุ้มครองระบบเศรษฐกิจโดยรวมแล้ว ยังมุ่งที่จะคุ้มครองประชาชนในทางเศรษฐกิจด้วย กล่าวคือ มุ่งคุ้มครองไม่ให้บุคคลถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งในด้านการประกอบการและการบริโภค ในการบัญญัติกฎหมายโทษทางอาญามักถูกนำมาใช้เป็นบทบังคับ เห็นได้จากการที่กฎหมายเศรษฐกิจต่างๆ แทบทุกฉบับล้วนแต่มีบทกำหนดโทษทั้งสิ้น รวบรวมรัฐจะเห็นว่าประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายอยู่ที่การกำหนดโทษทางอาญา แต่ในความเป็นจริงแล้ว โทษทางอาญาเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อโทษทางอาญาถูกหยิบยกขึ้นมาใช้แล้ว สิ่งที่น่าจะพิจารณาต่อไปก็คือ การใช้โทษทางอาญาเพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในปัจจุบันอยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพียงพอหรือไม่

โดยสามารถจัดกลุ่มของกฎหมายที่มีโทษทางอาญาทางเศรษฐกิจ ได้ดังนี้

(1) กลุ่มข้อโกง

- ประมวลกฎหมายอาญา
- พระราชกำหนดว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522

(2) กลุ่มการแข่งขันทางการค้า

- พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542
- พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542

(3) กลุ่มธนาคารและธุรกิจเงินทุน

- พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505
- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ ธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522

(4) กลุ่มตลาดหลักทรัพย์

- พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535

(5) กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค

- พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534

(6) กลุ่มทรัพย์สินทางปัญญา

- พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537
- พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522
- พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534

(7) กลุ่มโรงงาน อาหารและยา

- พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535
- พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522
- พระราชบัญญัติยา พ.ศ.2510
- พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ.2535

(8) กลุ่มสิ่งแวดล้อม

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

(9) กลุ่มภาษี

- ประมวลรัษฎากร
- พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469

(10) กลุ่มการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว

- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ.2542

จากกลุ่มกฎหมายข้างต้น สามารถพิจารณาฐานความผิดและบทกำหนดโทษได้
ปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงบทกำหนดโทษในแต่ละฐานความผิดทางเศรษฐกิจ

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
1. ข้อโกง	ประมวลกฎหมาย อาญา	ข้อโกง ข้อโกง ประชาชน	จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหก พันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ (มาตรา 341) จำคุกไม่เกินห้าปีหรือ ปรับไม่เกินหนึ่งหมื่น บาท หรือทั้งจำทั้ง ปรับ (มาตรา 343)	

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
	<p>พระราชกำหนดว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527</p> <p>พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522</p>	<p>กู้ยืมเงินที่เป็น การฉ้อโกง ประชาชน</p> <p>โฆษณาโดย ให้ข้อความที่ เป็นการไม่ เป็นธรรมต่อ ผู้บริโภค</p> <p>โฆษณาหรือ ให้ฉลากที่มี ข้อความอัน เป็นเท็จ</p>	<p>จำคุกตั้งแต่ห้าปีถึง สิบปี และปรับตั้งแต่ ห้าแสนบาทถึงหนึ่ง ล้านบาท และปรับอีก ไม่เกินวันละหนึ่ง หมื่นบาท ตลอดเวลา ที่ยังฝ่าฝืนอยู่ (มาตรา 4,5,12)</p> <p>ปรับไม่เกินสามหมื่น บาท (มาตรา 22,48)</p> <p>ปรับไม่เกินห้าหมื่น บาท และถ้ากระทำ ผิดซ้ำอีกภายในหก เดือน ต้องระวางโทษ ปรับไม่เกินหนึ่งแสน บาท หรือทั้งจำทั้ง ปรับ (มาตรา 47)</p>	<p>กรณีเป็นความ ผิดต่อเนื่องต้อง ระวางโทษปรับ ไม่เกินวันละห้า พันบาท หรือไม่ เกินสองเท่าของ ค่าใช้จ่ายที่ใช้ สำหรับการ โฆษณานั้น (มาตรา 51)</p>
2. แข่งขันทางการค้า	พระราชบัญญัติ การแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542	ผูกขาดทางการค้า	จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหก ล้านบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ และในกรณี ที่กระทำความผิดซ้ำต้อง ระวางโทษเป็นทวีคูณ (มาตรา 25-29,51)	บุคคลที่ได้รับ ความเสียหาย มีอำนาจฟ้องคดี เรียกค่าเสียหาย จากผู้กระทำการฝ่าฝืนได้ (มาตรา 40)

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
	พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542	ทำให้ปั่นป่วนซึ่งราคาสินค้าหรือบริการ, กักตุนสินค้าควบคุม	จำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 29,30,31,41)	
3. ธนาคารและธุรกิจเงินทุน	พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522	ประกอบกิจการธนาคารโดยไม่ได้รับอนุญาต ประกอบธุรกิจเงินทุน / ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต กรรมการยกยอก / ข้อโกงประชาชน	จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 8,9,39) จำคุกตั้งแต่สองปีถึงห้าปี และปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ (มาตรา 11,50,71) จำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท (มาตรา 75 ทวิ,75 จัตวา)	

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
4. ตลาดหลักทรัพย์	พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535	<p>เสนอขายหรือขายหลักทรัพย์ต่อประชาชนโดยมิได้ยื่นแบบแสดงรายการและร่างหนังสือชี้ชวน</p> <p>กรรมการยกยอก / ช้อโกงประชาชน</p> <p>กระทำการอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ (ปั่นหุ้น)</p>	<p>จำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับเป็นเงินไม่เกินสองเท่าของราคาของหลักทรัพย์ทั้งหมดซึ่งผู้นั้นได้เสนอขาย แต่ทั้งนี้เงินค่าปรับต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 276)</p> <p>จำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท (มาตรา 306)</p> <p>จำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับเป็นเงินไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับหรือพึงจะได้รับ แต่ทั้งนี้ค่าปรับต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท (มาตรา 238-241, 243,296)</p>	

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
5. ความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค	พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534	เกี่ยวกับการใช้เช็ค	ปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ (มาตรา 4)	
6. ททรัพย์สินทางปัญญา	พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537	ละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง	ปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท (มาตรา 69 วรรคหนึ่ง)	ค่าปรับให้จ่ายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์กึ่งหนึ่ง ส่วนสิ่งที่ได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ให้ตกเป็นของเจ้าของลิขสิทธิ์ (มาตรา 75,76)
	พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522	ละเมิดสิทธิบัตร	จำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 36,63,85)	
	พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534	ปลอมเครื่องหมายการค้า	จำคุกไม่เกินสี่ปีหรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 108)	ให้ริบสินค้านั้นที่เกิดจากการกระทำความผิดเสียสิ้น (มาตรา 115) และกรณี
	เลียนเครื่องหมายการค้า	จำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 109)	พันกำหนดโทษแล้วยังไม่ครบห้าปี กระทำความผิดอีก ให้ระวางโทษทวีคูณ (มาตรา 113)	

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
7. โรงงาน อาหารและยา	พระราชบัญญัติ โรงงาน พ.ศ.2535	ประกอบกิจการ โรงงาน โดยไม่ได้รับ อนุญาต	จำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสอง แสนบาทหรือทั้งจำ ทั้งปรับ (มาตรา 50)	กรณีและผู้ประกอบ กิจการโรงงาน กระทำความผิด ให้ถือว่าสถาปนิก หรือวิศวกรมีส่วน ร่วมในการกระทำ ความผิด และ ต้องรับโทษ (มาตรา 61)
		ตั้งโรงงาน ผลิตอาหาร หรือนำเข้าซึ่ง อาหารโดยไม่ ได้รับอนุญาต	จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสาม หมื่นบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ (มาตรา 14,15 ,53)	
		ผลิต นำเข้า หรือจำหน่าย อาหาร ต้องห้าม	จำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสอง หมื่นบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ จนถึง จำคุก ตั้งและปรับตั้งแต่ห้า พันบาทแต่หกเดือน ถึงสิบปี ถึงหนึ่งแสน บาท (มาตรา 25, 58-61)	

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
	พระราชบัญญัติ ยา พ.ศ.2510	ผลิต ขาย นำเข้า ยาต้องห้าม	จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสาม พันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ จนถึง จำคุก ตั้งแต่สามปีถึงตลอด ชีวิต และปรับตั้งแต่ หนึ่งหมื่นบาทถึงห้า หมื่นบาท (มาตรา 72,117-122)	
	พระราชบัญญัติ เครื่องสำอาง พ.ศ.2535	ผลิต นำเข้า ขาย เครื่องสำอาง ต้องห้าม	จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหก หมื่นบาท หรือทั้ง จำทั้งปรับ (มาตรา 36,59)	บรรดาเครื่อง สำอางอันมี ลักษณะต้องห้าม ให้ริบเสียสิ้น (มาตรา 63)
8. สิ่งแวดล้อม	พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ.2535	ทำให้เสียหาย แก่ทรัพยากร ธรรมชาติ หรือก่อให้เกิด มลพิษ	จำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้า แสนบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ (มาตรา 99)	มีบทบัญญัติ กำหนดความ รับผิดทางแพ่ง ให้ชัดใช้ค่าเสีย หายแก่รัฐด้วย (มาตรา 96,97)
9. ภาษี	ประมวลรัษฎากร	หลีกเลี่ยงภาษี อากร โดยแจ้ง ข้อความเท็จ หรือโดยฉ้อโกง	จำคุกตั้งแต่สามเดือน ถึงเจ็ดปี และปรับ ตั้งแต่สองพันบาทถึง สองแสนบาท (มาตรา 37)	กำหนดมาตรการ ทางแพ่งให้ ผู้กระทำความ ผิดต้องเสีย เบี้ยปรับด้วย

กลุ่ม	กฎหมาย	ฐานความผิด	บทกำหนดโทษ	หมายเหตุ
	พระราชบัญญัติ ศุลกากร พ.ศ.2469	หลีกเลี่ยงภาษี ศุลกากร	ปรับเป็นเงินสี่เท่าของ ราคาของ ซึ่งได้รวม อากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุกไม่เกินสิบปี หรือทั้งปรับทั้งจำ (มาตรา 27)	
10. การประกอบ ธุรกิจของ คนต่างด้าว	พระราชบัญญัติ การประกอบธุรกิจ ของคนต่างด้าว พ.ศ.2542	ประกอบธุรกิจ โดยไม่ได้รับ อนุญาต	จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่ง แสนบาทถึงหนึ่งล้าน บาท หรือทั้งจำทั้ง ปรับ และให้ศาลสั่ง เลิกการประกอบ ธุรกิจ หากฝ่าฝืน ต้องระวางโทษปรับ วันละหนึ่งหมื่นบาท ถึงห้าหมื่นบาท ตลอดเวลายังฝ่า ฝืนอยู่ (มาตรา 6,7,8,37)	

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า การกำหนดโทษทางอาญาสำหรับฐานความผิดทางเศรษฐกิจในกลุ่มต่างๆ นั้น โทษปรับและโทษจำคุกได้ถูกนำมาใช้เป็นโทษหลัก โดยการกำหนดอัตราโทษ ส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดอัตราโทษขั้นสูงและขั้นต่ำเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจ แต่ในบางกรณี ก็อาจมีการกำหนดโทษปรับไว้ตายตัวโดยไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจ เช่น การกำหนดโทษในความผิดฐานหลีกเลี่ยงภาษีศุลกากร ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 กำหนดโทษปรับเป็นเงินสี่เท่าของราคาของซึ่งได้รวมอากรเข้าด้วยแล้ว การกำหนดอัตราโทษดังกล่าวจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน

เป็นสำคัญ เช่น กรณีการกระทำความผิดฐานขโมยประชาชน ตามพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการขโมยประชาชน พ.ศ.2527 รวมทั้งการขโมยในสถาบันการเงิน ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 จะกำหนดโทษไว้ในอัตราที่สูง กล่าวคือ กำหนดโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท ส่วนความผิดเกี่ยวกับการผลิต ขาย หรือนำเข้ายาต้องห้าม ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษในอัตราขั้นสูงสุด คือ จำคุกตลอดชีวิต

การกำหนดโทษในฐานความผิดทางเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวโยงถึงผลประโยชน์ในทางทรัพย์สิน เช่น ความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า ความผิดเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ จะมีการกำหนดโทษปรับในอัตราที่สูงมาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตัดแรงจูงใจในการกระทำความผิด ในการแสวงหาผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินของบุคคล นอกจากนั้น การกำหนดโทษในฐานความผิดตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ยังได้กำหนดโทษปรับโดยอิงตามผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับอีกด้วย ส่วนทรัพย์สินที่เกิดจากการกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ก็จะต้องถูกริบเสียสิ้น ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2535 เป็นต้น

นอกจากการกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว ในกฎหมายเศรษฐกิจบางฉบับ ยังมีมาตรการพิเศษ เช่น ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 กำหนดให้มีการแบ่งค่าปรับให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์กึ่งหนึ่ง เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหาย ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดลิขสิทธิ์ และตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ได้กำหนดความรับผิดทางแพ่ง ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายแก่รัฐ ซึ่งเป็นมาตรการเพิ่มเติมนอกจากโทษทางอาญา

จากนี้จะทำการศึกษาในรายละเอียดของการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ อันได้แก่ กิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุนและทางด้านการค้า โดยจะกล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมดังกล่าวโดยสังเขป

4.2 การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุน

4.2.1 ลักษณะของกิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุน

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เศรษฐกิจของประเทศจะเติบโตได้ดีต้องมีการเพิ่มผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (Gross National Product – GNP) นั่นคือ ต้องมีการลงทุน มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการมากขึ้น ซึ่งการประกอบธุรกิจในด้านต่างๆ มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนซึ่งอาจมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามแต่ประเภทของธุรกิจ โดยเงินจะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลาดการเงิน (Financial Market) นับเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญสำหรับภาคธุรกิจ โดยกิจกรรมทางด้านการเงินทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์กับตลาดการเงินทั้งสิ้น กิจกรรมทางด้านการเงินในตลาดการเงินจะเกี่ยวข้องกับบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลทั่วไป (Individual) ธุรกิจ (Business) และรัฐบาล (Government) ซึ่งบุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้ จะมีบทบาทในฐานะของผู้ป้อนเงินทุนและผู้ต้องการใช้เงินทุน

ตลาดการเงินในฐานะที่เป็นแหล่งเงินทุน มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รัฐจึงต้องเข้ามากำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การจัดตั้งองค์กรต่างๆ ในตลาดการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินกิจการของแต่ละองค์กร เนื่องจากถ้ามีการดำเนินการใดๆ ก็ตาม ที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเนื่องมาจากผู้ประกอบการเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ดังนั้น กฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อกำกับควบคุมจึงต้องมีความรัดกุม และสามารถบังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางเศรษฐศาสตร์ ตลาดการเงิน (Financial Market) สามารถแบ่งตามลักษณะของการทำหน้าที่ (Function) ออกได้เป็น ตลาดเงินและตลาดทุน

ตลาดเงิน (Money Market) เป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้น ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยตลาดเงินในระบบจะมีสถาบันการเงิน¹ เป็นแหล่งกลางระดมเงินออมของครัวเรือนและธุรกิจเอกชน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งที่มาของเงินทุน (Source of Funds) และนำเงินนั้นไปปล่อยให้ผู้ขาดแคลนเงินชั่วคราวในระยะสั้นกู้ยืม สถาบันการเงินต่างๆในตลาดเงิน อาจจัดตั้งโดยเอกชนภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย อาทิ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทประกันชีวิต บริษัทหลักทรัพย์ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ เป็นต้น หรือจัดตั้งโดยรัฐบาลตามกฎหมายเฉพาะ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย และธนาคารออมสิน

ธนาคารพาณิชย์ถือได้ว่าเป็นสถาบันการเงินที่โดดเด่นและมีความสำคัญที่สุดในตลาดเงิน เนื่องจากเป็นผู้ที่สามารถระดมเงินออมและให้สินเชื่อได้มากที่สุดในระบบเศรษฐกิจ โดยความหมายแล้ว ธนาคารพาณิชย์เป็นการประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงินที่ต่อง่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์จากเงินนั้นในทางหนึ่งหรือหลายทาง สำหรับธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ปัจจุบันจะดำเนินการเกี่ยวกับการรับฝากเงิน การให้กู้ยืมหรือการให้สินเชื่อ การโอนเงิน การเรียกเก็บเงินตามตราสารเพื่อลูกค้า การรับรองหรือการค้าประกัน การลงทุนในหลักทรัพย์ การดำเนินธุรกิจต่างประเทศและธุรกิจอื่น เช่น การรับฝากของมีค่า การรับชำระค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น²

การดำเนินกิจกรรมทางการเงินที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เรียกได้ว่า อยู่ในขอบเขตที่กว้างขวางและมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังนั้น รัฐบาลจึงได้เข้ามากำกับดูแลอย่างใกล้ชิดโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนของการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ การกำหนดสัดส่วนผู้ถือหุ้น การกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหาร

¹ สถาบันการเงิน (Financial Institution) เป็นองค์กรทางการเงินที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินงานทางด้านการเงินโดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางการเงิน (Financial Intermediaries) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเคลื่อนไหวของเงินให้ถ่ายหมุนเวียนได้สะดวก อาทิ เป็นแหล่งระดมเงินทุนและปล่อยเงินทุนให้แก่ภาคเศรษฐกิจ การเป็นศูนย์กลางการซื้อขายหลักทรัพย์ เป็นต้น โดยสถาบันการเงินบางแห่งจะทำหน้าที่ทางด้านตลาดเงิน บางแห่งจะทำหน้าที่ทางด้านตลาดทุน และบางแห่งจะทำหน้าที่ทั้งทางด้านตลาดเงินและตลาดทุน

² วารี หะวานนท์, การบัญชีธนาคาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2527) หน้า 3-7.

การดำรงเงินกองทุน การดำรงเงินสดสำรอง การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง การแสดงฐานะการเงินให้ตรงต่อความเป็นจริง การประกาศงบดุลและงบกำไรขาดทุน ตลอดจนการบัญญัติข้อห้ามมิให้ธนาคารพาณิชย์ดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินธุรกรรมทางการเงินของธนาคารพาณิชย์อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

แม้ว่ารัฐบาลจะกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด แต่ด้วยลักษณะของการประกอบธุรกรรมทางการเงินที่กว้างขวางประกอบกับเป็นองค์กรขนาดใหญ่ จึงมักมีการกระทำผิดกฎหมายทั้งจากผู้ประกอบการหรือพนักงานของธนาคาร และผู้ใช้บริการ ซึ่งรูปแบบของการกระทำผิดมีอยู่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำให้เสียหาย ทำลาย เปลี่ยนแปลง ตัดทอน หรือปลอมบัญชีเอกสาร หรือหลักประกันของธนาคาร หรือลงข้อความเท็จ หรือไม่ลงข้อความสำคัญในบัญชีหรือเอกสารของธนาคาร เช่น การใช้เอกสารปลอมในการเปิดบัญชี การถอนเงิน หรือโอนเงิน เป็นต้น การกระทำผิดเกี่ยวกับตราสารของธนาคาร เช่น การปลอมแปลงเช็ค การไม่ลงข้อความสำคัญ หรือออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบของการกระทำความผิดขั้นรุนแรงและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เช่น การรับรองงบดุลหรือบัญชีอื่นใดอันไม่ถูกต้องของผู้สอบบัญชี การยกยอกเงินของธนาคารเพื่อนำไปใช้ในทางส่วนตัวโดยพนักงานหรือผู้บริหารของธนาคาร ตลอดจนการปล่อยสินเชื่อโดยไม่ชอบธรรม เช่น การปล่อยสินเชื่อให้กับผู้บริหารหรือกรรมการของธนาคาร การปล่อยสินเชื่อโดยไม่มีหลักประกัน หรือการปล่อยสินเชื่อโดยมีการประเมินหลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้ยืมที่สูงเกินความเป็นจริง เป็นต้น ซึ่งผลของการฝ่าฝืนกฎหมายเห็นได้ชัดเจนจากการประสบปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี พ.ศ.2540 โดยมีผู้กระทำความผิดในรูปแบบดังกล่าวเป็นจำนวนมาก

นอกจากธนาคารพาณิชย์แล้ว สถาบันการเงินซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความสำคัญลำดับรองลงมา ได้แก่ บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ สถาบันการเงินเหล่านี้เติบโตขึ้นพร้อมกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจไทย ส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องจากธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถให้สินเชื่อแก่ภาคธุรกิจได้อย่างเพียงพอ สถาบันการเงินเหล่านี้จึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะบริษัทเงินทุน มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมากทั้งทางด้านการระดมเงินออมและการให้กู้ยืมแก่ภาคเอกชน

บริษัทเงินทุนเป็นสถาบันการเงินที่มีโครงสร้างคล้ายคลึงกับธนาคารพาณิชย์ กล่าวคือ การมีหน้าที่ระดมเงินทุนจากเงินออมของหน่วยเศรษฐกิจที่เกินดุลโดยการออกตราสารทางพาณิชย์ (Commercial Paper) และให้กู้ยืมแก่หน่วยเศรษฐกิจที่ขาดดุล โดย

การประกอบธุรกิจเงินทุนจะครอบคลุมถึงกิจการเงินทุนเพื่อการพาณิชย์ กิจการเงินทุนเพื่อการพัฒนา กิจการเงินทุนเพื่อการจำหน่ายและการบริโภค กิจการเงินทุนเพื่อการเคหะ และกิจการเงินทุนอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

บริษัทหลักทรัพย์เป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการนายหน้าซื้อขายหลักทรัพย์ กิจการค้ำหลักทรัพย์ กิจการที่ปรึกษาการลงทุน กิจการจัดจำหน่ายหลักทรัพย์ กิจการจัดการลงทุน และกิจการอื่นเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ส่วนบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการทั้งธุรกิจเงินทุนและธุรกิจหลักทรัพย์ควบคู่กันไป สำหรับบริษัทเครดิตฟองซิเอร์เป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการเครดิตฟองซิเอร์ กิจการรับซื้อฝาก และกิจการอื่นเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ลักษณะการประกอบธุรกิจของบริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ จะมีความคล้ายคลึงกับธนาคารพาณิชย์เป็นอย่างมาก นั่นคือเป็นธุรกิจที่ระดมเงินออมโดยการออกตราสารทางพาณิชย์และให้กู้ยืมแก่ภาคเอกชน ดังนั้น มาตรการในการกำกับและควบคุมสถาบันการเงินดังกล่าว จะใกล้เคียงกับมาตรการที่ใช้ในการกำกับและควบคุมธนาคารพาณิชย์ และที่สำคัญการกระทำการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำให้เสียหาย ทำลาย เปลี่ยนแปลง ตัดทอน หรือปลอมบัญชีเอกสาร การกระทำความผิดเกี่ยวกับตราสารทางการเงิน การยกยอกทรัพย์ เพื่อนำไปใช้ในทางส่วนตัว ตลอดจนการปล่อยสินเชื่อโดยไม่ชอบธรรม จะส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเช่นกัน

สถาบันการเงินในตลาดเงิน นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีสถาบันการเงินอื่น ๆ ที่มีลักษณะการประกอบกิจการคล้ายคลึงกันอีก อาทิ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ บริษัทประกันชีวิต สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และโรงรับจำนำ ซึ่งสถาบันการเงินดังกล่าวก็จะมีกฎหมายที่ใช้กำกับควบคุมเช่นกัน ตลอดจนลักษณะการทำผิดก็จะคล้ายคลึงกันด้วย

ลักษณะเด่นของตลาดเงินในระบบ คือ การกระทำใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการกู้ยืมระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้ จะไม่มีการติดต่อกันโดยตรง แต่จะกระทำการโดยผ่านตลาดเงิน และระยะเวลาการกู้ยืมจะไม่เกิน 1 ปี การกู้ยืมในตลาดเงินจะมีความคล่องตัวโดยอาศัยเครื่องมือเครดิตระยะสั้น (Short Term Credit Instruments) หลายประเภท เช่น การออกตั๋วแลกเงิน

ตัวสัญญาใช้เงิน เช็ค ตราสารทางพาณิชย์อื่นๆ สำหรับตราสารบางชนิดที่เป็นเครื่องมือทุนในตลาดทุน (Equity Instruments) เช่น พันธบัตร หุ้นต่างๆ ก็ยังสามารถนำมาใช้เป็นหลักทรัพย์หรือซื้อขายในตลาดเงินได้เช่นกัน นอกจากนี้การใช้ตราสารดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำหรับการกู้ยืมแล้วธุรกิจอาจหาเงินทุนระยะสั้นได้จากการสร้างสินเชื่อกับธนาคารหรือสถาบันการเงิน

การประกอบธุรกิจบางประเภทจำเป็นต้องใช้เงินทุนระยะยาว ตลาดทุน (Capital Market) ถือเป็นแหล่งให้กู้ยืมและระดมทุนระยะยาว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเงินที่ช่วยระดมเงินออมจากประชาชนทั่วไปและธุรกิจมาใช้ประโยชน์เพื่อการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม ผู้ประกอบการสามารถแสวงหาเงินทุน เพื่อนำไปใช้ในการก่อตั้ง หรือขยายกิจการโดยอาศัยการออกตราสารที่ถือว่าเป็นหลักทรัพย์ต่างๆ เช่น หุ้น ซึ่งเป็นการจัดหาเงินทุนมาใช้ในการประกอบกิจการของธุรกิจทางหนึ่ง นอกจากการออกหุ้นแล้ว บริษัทธุรกิจก็อาจจะออกตราสารที่ถือว่าเป็นหลักทรัพย์อื่นๆ เช่น หุ้นกู้ ตราสารการเงิน หรือตราสารอื่นในลักษณะเช่นเดียวกันเพื่อระดมเงินทุนมาใช้ประกอบกิจการได้อีก

ตลาดทุนแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ตลาดแรกและตลาดรอง โดยตลาดแรก (Primary Market) เป็นตลาดหลักทรัพย์ออกใหม่ ซึ่งอาจเป็นหุ้นเดิมของผู้ถือหุ้น หรือเป็นหุ้นเพิ่มทุนก็ได้ โดยธุรกิจอาจนำหุ้นออกขายต่อประชาชน หรือผู้สนใจลงทุนโดยตรง หรือมอบให้สถาบันการเงินที่ดำเนินธุรกิจจัดจำหน่ายหลักทรัพย์จำหน่ายให้ก็ได้ ส่วนตลาดรอง (Secondary Market) หรือตลาดซื้อขายหลักทรัพย์ เป็นตลาดซึ่งทำการซื้อขายหลักทรัพย์ที่เคยออกจำหน่ายผ่านมือผู้ลงทุนมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ซึ่งถือเป็นการซื้อขายเพื่อเปลี่ยนมือมิใช่เพื่อการลงทุนโดยตรง และการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดรองจำเป็นต้องกระทำผ่านตลาดหลักทรัพย์ หรือตลาดหุ้น (Stock Market of Stock Exchange) เท่านั้น ซึ่งตลาดหุ้นก็มีทั้งตลาดในระบบ ซึ่งถือว่าเป็นตลาดที่มีระเบียบแบบแผน การซื้อขายมีสถานที่และระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน และนอกจากนี้ ยังมีตลาดหุ้นเสรี ซึ่งเป็นตลาดหุ้นนอกระบบ การซื้อขายเป็นไปโดยอิสระ ไม่มีสถานที่และระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

ตลาดหลักทรัพย์ เป็นตลาดการเงินที่มีบทบาทมากที่สุดในตลาดทุน มีหน้าที่โดยตรงในการประกอบกิจการตลาดหลักทรัพย์ คือ จัดให้มีการซื้อขายและจดทะเบียนหลักทรัพย์ และเนื่องจากตลาดหลักทรัพย์เป็นสถาบันที่มีบทบาทและความสำคัญเป็นอย่างมากนี้เอง รัฐจึงเข้ามากำกับควบคุมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การจัดตั้งตลาดหลักทรัพย์ กำหนดขอบเขตหน้าที่ จัดตั้งองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตลาดหลักทรัพย์ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสมาชิก

หลักทรัพย์ที่นำมาซื้อขาย และวิธีการซื้อขาย ตลอดจนข้อบังคับเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินธุรกรรมการเงินในตลาดหลักทรัพย์เป็นไปด้วยความถูกต้องภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

เนื่องจากตลาดหลักทรัพย์เป็นแหล่งที่สามารถระดมทุนได้จำนวนมาก ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายกำกับกับการดำเนินงานในทุกขั้นตอน แต่ก็ยังมีการดำเนินการในทางมิชอบเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน อาทิ การแจ้งฐานะการเงินไม่ตรงกับความเป็นจริง บิดเบือนข้อเท็จจริงของสภาพตลาด และที่ร้ายแรง คือ การก่อกวนราคาหุ้น (Manipulation of Prices) หรือ การปั่นหุ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งตลาดเงินและตลาดทุน ถือเป็นตลาดการเงินในระบบ แต่ในสภาพความเป็นจริง ยังมีแหล่งเงินทุนที่เกิดขึ้นเองตามความจำเป็นของสภาพเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น นั่นคือ ตลาดการเงินนอกระบบ เป็นตลาดการเงินที่ไม่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่แน่นอน และรัฐไม่สามารถจะเข้าไปควบคุมได้อย่างใกล้ชิด โดยแหล่งเงินดังกล่าวจะอยู่ในรูปของการกู้ยืมเงินระหว่างบุคคลโดยมีหรือไม่มีหลักประกัน การให้สินเชื่อทางการค้า การเล่นแชร์ ซึ่งกระทำผิดส่วนใหญ่จะออกมาในรูปของการคิดอัตราดอกเบี้ยสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด และการกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน

4.2.2 กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง

ในการกำกับกิจกรรมทางการเงินการลงทุน รัฐได้ตรากฎหมายเศรษฐกิจออกมาหลายฉบับ ซึ่งครอบคลุมถึงการประกอบกิจการของธุรกิจการเงินทั้งในระบบและนอกระบบ กฎหมายดังกล่าว ได้แก่ พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527 เป็นต้น นอกจากนี้ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 ก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน

ต่อไปจะกล่าวถึงโครงสร้างของกฎหมาย รูปแบบการบังคับใช้กฎหมาย และการกำหนดโทษทางอาญาในกฎหมายแต่ละฉบับ

ก. พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505

พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 เป็นกฎหมายที่ใช้กำกับควบคุมกิจการธนาคารพาณิชย์ ซึ่งเหตุผลอันเป็นที่มาของการบัญญัติกฎหมายดังกล่าว คือ³

- เพื่อความปลอดภัยของธนาคาร ผู้ฝากเงิน ตลอดจนเพื่อเสถียรภาพทางการเงินทั้งระบบ โดยมุ่งให้คุ้มครองและให้ความปลอดภัยแก่ลูกค้าธนาคาร โดยเฉพาะผู้ฝากเงิน และเพื่อมิให้เกิดความปั่นป่วน หรือวิกฤตการณ์ธนาคาร
- เพื่อประโยชน์ในการควบคุมทางการเงิน โดยให้ปริมาณเงินและระดับราคามีความแน่นอน
- เพื่อป้องกันการผูกขาด การรวมศูนย์ เนื่องจากหากธนาคารพาณิชย์มีการเปิดสาขามากขึ้น จะทำให้ต้นทุนต่ำและมีการแข่งขันสูง ส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง
- เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ให้สินเชื่อในกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กฎหมายจึงได้กำหนดมาตรการที่ใช้ควบคุมธนาคารพาณิชย์ ที่สำคัญ คือ มาตรการให้ความปลอดภัยแก่ผู้ฝากเงินและเสถียรภาพทางการเงินกับมาตรการควบคุมทางการเงิน และให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงการคลังเป็นผู้กำกับควบคุมและตรวจสอบ

มาตรการให้ความปลอดภัยแก่ผู้ฝากเงินและเสถียรภาพทางการเงินสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ มาตรการป้องกัน และ มาตรการคุ้มครอง โดยมาตรการป้องกันมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมระดับความเสี่ยงของธนาคารไว้ไม่ให้ธนาคารล้ม จึงเป็นการกำหนดมาตรการในเรื่องต่างๆ คือ การดำรงเงินกองทุนให้เพียงพอและอยู่ในระดับที่กฎหมายกำหนด การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง การควบคุมอัตราดอกเบี้ยโดยเฉพาะดอกเบี้ยเงินฝาก การกระจายสินทรัพย์ การจำกัดการประกอบธุรกิจของธนาคาร การควบคุมการเปิดกิจการ การกำกับดูแลและการตรวจสอบธนาคารโดยทั่วไป ส่วนมาตรการคุ้มครองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ

³ ธนบดี สวัสดิ์ศรี, “กฎหมายธนาคารพาณิชย์”, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2534), หน้า 39-41.

มาตรการป้องกัน เพราะแนวความคิดของมาตรการคุ้มครองเป็นไปเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ระบบธนาคารเป็นสำคัญ ในเรื่องนี้จึงแยกมาตรการคุ้มครองออกเป็นสองประการ คือ ระบบประกันเงินฝาก เพื่อทำให้ผู้ฝากเงินมีความมั่นใจในความปลอดภัยของเงินฝาก และขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาธนาคารล้มเป็นปฏิกิริยาถูกใช้ได้ และอีกมาตรการหนึ่ง คือ ระบบการให้กู้ยืมเงินเป็นแหล่งสุดท้าย เป็นลักษณะของการแทรกแซงโดยใช้ดุลพินิจของรัฐบาล สำหรับประเทศไทย มีธนาคารแห่งประเทศไทย โดยกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินสำหรับผู้ฝากเงินหรือผู้ให้กู้ยืมเงินแก่สถาบันการเงินที่ต้องเสียหายเนื่องจากสถาบันการเงินดังกล่าวประสบวิกฤติการณ์ทางการเงิน

มาตรการควบคุมทางการเงิน คือ การดำรงเงินสดสำรองตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดสภาพคล่องในระบบธนาคาร เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้ฝากเงินโดยให้ความมั่นใจแก่ประชาชนผู้ฝากเงินว่าธนาคารจะมีเงินสดให้ทันทีเมื่อมาเบิกเงิน นอกจากนี้ยังใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทางการเงิน โดยเฉพาะปริมาณเงิน ความผันแปรทางเศรษฐกิจและการเงิน เพราะธนาคารเป็นตัวกลางในการระดมเงินฝากจากประชาชน และนำเงินฝากนั้นมาให้สินเชื่อแก่นักลงทุน

นอกจากมาตรการที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายยังได้กำกับและควบคุมในด้านอื่นๆอีก อาทิ การกำหนดสัดส่วนการถือหุ้น การกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหาร การกำหนดให้มีการประกาศผลการดำเนินงานโดยการแสดงฐานะทางการเงิน การประกาศงบดุลและบัญชีกำไรสุทธิ และที่สำคัญคือ การกำหนดข้อห้ามมิให้ธนาคารพาณิชย์กระทำการต่างๆ อันจะส่งผลกระทบต่อผู้ฝากเงินและความมั่นคงของธนาคาร

แม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดมาตรการต่างๆ ไว้ แต่ในความเป็นจริง การดำเนินงานของผู้ประกอบการธนาคารอาจไม่เป็นไปตามมาตรการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นความผิดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีความผิดที่เกิดจากการดำเนินงานโดยทุจริตของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการนำหลักการลงโทษทางอาญามาใช้ โดยพิจารณาได้ ดังนี้

(1) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามมาตรการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้

หากธนาคารพาณิชย์ไม่ปฏิบัติตามมาตรการต่างๆที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็อาจส่งผลกระทบต่อผู้ฝากเงินและความมั่นคงของธนาคารเอง รัฐจึงกำหนดให้การฝ่าฝืนดังกล่าวเป็นความผิด และวางบทกำหนดโทษไว้ ซึ่งได้กำหนดโทษสำหรับทั้งนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

สำหรับธนาคารพาณิชย์ที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการควบคุมการเปิดกิจการ การกำหนดสัดส่วนผู้ถือหุ้น การกำหนดคุณสมบัติผู้บริหาร การดำรงเงินสดสำรอง การดำรงเงินกองทุน การดำรงสินทรัพย์ สภาพคล่อง การกระจายสินทรัพย์ การจำกัดการประกอบธุรกิจของธนาคาร การประกาศผลการดำเนินงาน การฝ่าฝืนข้อห้ามต่างๆ เช่น การให้สินเชื่อกรรมการหรือประกันหนี้ใดๆ ของกรรมการ มีความผิดซึ่งกฎหมายกำหนดโทษเป็นโทษปรับ โดยกำหนดอัตราโทษปรับสูงสุดไม่เกินสามแสนบาท และในกรณีการกระทำความผิดต่อเนื่อง ให้ปรับอีกไม่เกินวันละสามพันบาท ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้โดยคณะกรรมการที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง และเมื่อเปรียบเทียบปรับแล้วคดีเป็นอันเลิกกัน (มาตรา 41-46,46 อัญญา)

สำหรับผู้บริหารธนาคารพาณิชย์ ในกรณีที่ธนาคารพาณิชย์ไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น จะมีความผิดและได้รับการลงโทษด้วยเช่นกัน ซึ่งในความผิดดังกล่าว กฎหมายกำหนดโทษเป็นโทษจำคุกและโทษปรับ โดยกำหนดอัตราโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่บุคคลดังกล่าวพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของธนาคารพาณิชย์นั้น ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้เช่นเดียวกัน (มาตรา 46 ทวิ,46 อัญญา)

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดความผิดและโทษสำหรับบุคคลซึ่งมิใช่ธนาคารพาณิชย์ประกอบการธนาคารพาณิชย์โดยไม่ได้รับอนุญาต โดยกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนเป็นโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือโทษปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และกำหนดโทษสำหรับการใช้ชื่อหรือคำแสดงชื่อธุรกิจว่าธนาคารหรือคำอื่นที่มีความหมายเดียวกันเป็นโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 39,40)

(2) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกิดจากการดำเนินงานโดยทุจริต

ในกรณีที่มีการดำเนินการโดยทุจริตโดยผู้บริหารหรือบุคคลใด ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการซื้อกอง ยักยอก หรือในรูปแบบอื่นใดก็ตาม พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 มิได้กำหนดฐานความผิดไว้เป็นการเฉพาะอีก โดยบัญญัติไว้เพียงว่าในการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ กรรมการ ผู้สอบบัญชี หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในธนาคารพาณิชย์กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2535 ให้ถือว่าธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ให้พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกทรัพย์สิน หรือราคา หรือค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายแทนผู้ได้รับความเสียหายด้วย โดยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ (มาตรา 46 นว)

ดังนั้น ในการพิจารณาความผิดและกำหนดโทษจึงต้องอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2535 เป็นสำคัญ โดยไม่สามารถลงโทษบุคคลได้เกินกว่าอัตราโทษตามที่กฎหมายต่างๆกำหนดไว้ ซึ่งในกรณีนี้เป็นข้อแตกต่างกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 ที่ได้กำหนดฐานความผิดกรณีการดำเนินงานโดยทุจริตไว้เป็นการเฉพาะและมีโทษทางอาญาในอัตราสูงกว่า ดังจะได้กล่าวต่อไป

ข. พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522

พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 เป็นกฎหมายที่ใช้กำกับควบคุมการประกอบธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ ส่วนการประกอบธุรกิจหลักทรัพย์นั้น ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 กำกับควบคุมไว้เป็นการเฉพาะต่างหาก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ที่มาของพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดขึ้นเนื่องจาก นโยบายของรัฐที่มุ่งส่งเสริมให้บริษัทที่ประกอบธุรกิจเป็นสถาบันการเงินในระบบทำการประกอบธุรกิจอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยได้ออกกฎหมายเฉพาะขึ้น คือ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ว่าด้วยการควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัย หรือความผาสุกแห่งสาธารณชน ลงวันที่ 26 มกราคม 2515 และมีประกาศกระทรวงการคลังกำหนดกิจการที่ต้องขออนุญาต และกำหนดเงื่อนไขในการขออนุญาตให้ประกอบกิจการออกมาใช้บังคับกับการประกอบธุรกิจเงินทุน ในระยะนี้ได้มีผู้ประกอบการเงินทุนเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งในปี พ.ศ.2522 เกิดวิกฤตการณ์ราคาเงินทุน ซึ่งเป็นกรณีบริษัทราคาเงินทุนที่เป็นบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในขณะนั้นได้ล้มลงทำให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522 เพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจด้านนี้อย่างจริงจัง ทั้งนี้ เป็นการมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ โดยได้กำหนดมาตรการต่างๆ ไว้ และให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงการคลังเป็นผู้กำกับควบคุมและตรวจสอบ

ในกฎหมายฉบับนี้ได้นำหลักการลงโทษทางอาญามาใช้บังคับเช่นกัน โดยใช้บังคับสำหรับการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรการที่กฎหมายกำหนด และใช้บังคับกับการดำเนินงานของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องให้เป็นอย่างถูกต้องชอบธรรม

(1) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามมาตรการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้

มาตรการต่างๆที่ใช้กำกับควบคุมการประกอบธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน จะมีลักษณะเป็นไปในการทำงานเดียวกันกับมาตรการที่ใช้กำกับควบคุมธนาคารพาณิชย์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ เนื่องจากการประกอบธุรกิจมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันและเป็นเรื่องของการดำรงเสถียรภาพของสถาบันการเงิน ในกรณีที่บริษัทไม่ปฏิบัติตามมาตรการเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของบริษัทและระบบเศรษฐกิจโดยรวม รัฐจึงได้กำหนดให้การฝ่าฝืนเป็นความผิดและวางบทกำหนดโทษไว้ ซึ่งได้กำหนดโทษสำหรับทั้งนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

สำหรับบริษัทที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการควบคุมการเปิดกิจการ การกำหนดสัดส่วนผู้ถือหุ้น การกำหนดคุณสมบัติผู้บริหาร การดำรงเงินสดสำรอง การดำรงเงินกองทุน การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง การกระจายสินทรัพย์ การจำกัดการประกอบธุรกิจของธนาคาร การประกาศผลการดำเนินงาน การฝ่าฝืนข้อห้ามต่างๆ เช่น การให้สินเชื่อกรรมการหรือประกันหนี้ใดๆ ของกรรมการ มีความผิดซึ่งกฎหมายกำหนดโทษเป็นโทษปรับ โดยกำหนดอัตราโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละสามพันบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้โดยคณะกรรมการที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง เมื่อเปรียบเทียบปรับแล้วคดีเป็นอันเลิกกัน (มาตรา 70,79)

สำหรับผู้บริหารบริษัท ในกรณีที่บริษัทไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น จะมีความผิดและได้รับการลงโทษด้วยเช่นกัน โดยกฎหมายกำหนดโทษเป็นโทษจำคุกและโทษปรับ อัตราโทษจำคุกสูงสุดไม่เกินห้าปีและปรับสูงสุดไม่เกินห้าแสนบาท เว้นแต่บุคคลดังกล่าวพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของบริษัท ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้เช่นเดียวกัน (มาตรา 75,79)

นอกจากนี้ เนื่องจากการประกอบธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ จะต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังก่อนจึงจะดำเนินการได้ จึงได้มีการวางบทบัญญัติกำหนดความผิดและโทษสำหรับบุคคลซึ่งมิใช่บริษัทเงินทุนหรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ กระทำการประกอบธุรกิจเงินทุนหรือธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต โดยกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนเป็นโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงห้าปี และปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงห้าแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ และกำหนดโทษสำหรับการใช้ชื่อหรือคำแสดงชื่อธุรกิจว่าเงินทุน บริษัทเครดิตฟองซิเอร์หรือคำอื่นที่มีความหมายเดียวกันเป็นโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสามปี และปรับตั้งแต่หกหมื่นบาทถึงสามแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละสองพันบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ (มาตรา 71,72)

(2) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกิดจากการดำเนินงานโดยทุจริต

ในกรณีที่มีการดำเนินการโดยทุจริต โดยผู้บริหารหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัท บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องนอกจากประมวลกฎหมายอาญาแล้ว พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522

ได้กำหนดความผิดและโทษไว้เป็นการเฉพาะอีก กรณีกระทำผิดหน้าที่โดยทุจริต จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินบริษัท ข้อโกงประชาชน ยักยอกทรัพย์ กระทำการเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ได้รับชำระหนี้ กระทำการหรือไม่กระทำการโดยทุจริตเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ยินยอมให้กระทำผิดเพื่อลวงให้บริษัทหรือผู้ถือหุ้นขาดประโยชน์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท กรณีทำให้ทรัพย์สินของบริษัทเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินห้าแสนบาท กรณีผู้สอบบัญชีรับรองงบดุลหรือบัญชีอื่นใดไม่ถูกต้องหรือทำรายงานเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงสามปีและปรับตั้งแต่สามหมื่นถึงสามแสนบาท นอกจากนี้ กฎหมายดังกล่าวยังได้กำหนดให้ผู้ใช้และผู้สนับสนุนมีความผิดและต้องได้รับโทษเช่นเดียวกับตัวการ และให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจเรียกทรัพย์สินหรือราคาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแทนผู้เสียหายได้ด้วย (มาตรา 75 ทวิ – 75 ทวาทศ)

ค. พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายที่ใช้กำกับควบคุมการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ ถือเป็นกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการระดมเงินในตลาดทุน เนื่องจากตลาดทุนไทยได้มีการพัฒนาจนมีบทบาทสำคัญมากขึ้น จำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อวางรากฐานให้ตลาดทุนไทยมีความเป็นสากล วัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างผู้ลงทุน โดยมุ่งคุ้มครองผู้ลงทุนจากการแสวงหาประโยชน์ที่มิชอบ และคุ้มครองสภาพตลาดให้ดำเนินไปตามกลไกปกติ ให้การซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์มีสภาพคล่อง มีความยุติธรรม และมีการขึ้นลงของราคาอย่างเป็นระเบียบ

หลักการในพระราชบัญญัตินี้ ครอบคลุมถึงประเด็นสำคัญในหลายประการ โดยการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ทำหน้าที่วางนโยบายส่งเสริมและพัฒนา ตลอดจนกำกับดูแลในเรื่องหลักทรัพย์ ธุรกิจหลักทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์ ศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ ธุรกิจที่เกี่ยวข้ององค์กรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหลักทรัพย์ การเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน การเข้าถือหลักทรัพย์เพื่อครอบงำกิจการ และการป้องกันการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ รวมถึงการออกข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือข้อกำหนดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยการกระทำการบางอย่างจะกระทำการโดยผ่านสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ตามบทบัญญัติ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในแต่ละขั้นตอนของการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน มีการโอนอำนาจหน้าที่ของตลาดหลักทรัพย์ให้คณะกรรมการกำกับดูแลหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ดูแลแทน กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์และการครอบงำกิจการ จัดระบบการกำกับดูแลธุรกิจหลักทรัพย์ทั้งหมด จัดตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธุรกิจหลักทรัพย์มาดูแลโดยตรง เพิ่มมาตรการและขอบเขตอำนาจของคณะกรรมการ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในการติดตามและตรวจสอบการกระทำผิดเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ตลอดจนกำหนดบทลงโทษให้สอดคล้องกับภาวะความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่นักลงทุน

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมในตลาดทุนของประเทศไทย โดยที่นักลงทุนจะได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างมาก มีบทบัญญัติที่กำหนดความผิดที่ทันสมัยขึ้น และกำหนดโทษรุนแรงกว่าเดิม โดยผู้กระทำผิดอาจได้รับโทษถึงขั้นจำคุก โดยการกระทำผิดอาจเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ขั้นตอนของการเสนอข้อมูล การบริหารงาน การปันหุ้น การเปิดเผยข้อมูล เป็นต้น กล่าวโดยสรุปก็คือ ได้มีการนำโทษทางอาญามากำกับไว้ตั้งแต่ขั้นตอนการรับหลักทรัพย์ การเสนอขายหลักทรัพย์ จนถึงการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ แต่ความผิดในประการสำคัญที่น่าพิจารณา ก็คือ ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ การเข้าถือหลักทรัพย์เพื่อครอบงำกิจการ และความผิดเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยทุจริต ไม่ว่าจะเป็นการยกยอกหรือข้อโกงประชาชน ซึ่งจะได้กล่าวดังนี้

(1) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ (Unfair Securities Trading Practices)

การซื้อขายหลักทรัพย์ซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หรือหลักทรัพย์ที่ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ก็ดี ย่อมต้องดำเนินการไปโดยสุจริตยุติธรรม ปราศจากการล่อลวง หรือข้อความจริงที่เป็นเท็จโดยกลฉ้อฉลอันก่อให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกันและเกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงแก่ผู้ที่กระทำโดยสุจริต ดังนั้น จึงต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรองรับเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและให้ผู้ลงทุนซื้อขายหลักทรัพย์มีความมั่นใจว่าจะไม่มีการหลอกลวง หลอกล่อ หรือฉ้อฉลให้เกิดความเข้าใจผิดพลาด เข้าใจข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงซึ่งผู้ดำเนินการโดยทุจริตสร้างขึ้น เช่น การบอกกล่าวข้อความเท็จ การแพร่ข่าวที่อาจ

ทำให้เข้าใจว่าหลักทรัพย์ใดจะมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง หรือการใช้ข้อมูลวงในเป็นการเอาเปรียบต่อบุคคลภายนอก เป็นต้น⁴

ตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 บัญญัติความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ไว้ในมาตรา 238, 239, 240, 241 และ 243 โดยมีสาระสำคัญเป็นการห้ามมิให้บุคคลบอกกล่าวข้อความอันเป็นเท็จหรือทำให้ผู้อื่นสำคัญผิดในข้อเท็จจริง แพร่ข่าวว่าหลักทรัพย์จะมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง แพร่ข่าวอันเป็นเท็จให้เลื่องลือ ซื้อขายหลักทรัพย์โดยใช้ข้อมูลภายในเพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น (Insider Trading) และซื้อขายหลักทรัพย์โดยอำพรางเพื่อไปหลงผิดอันไม่ตรงต่อสภาพปกติของตลาด (Market Manipulation) หากบุคคลกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว จะต้องได้รับโทษทางอาญาตามมาตรา 296 กำหนดโทษเป็นโทษจำคุกและโทษปรับ โดยมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับเป็นเงินไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้หรือพึงจะได้รับไว้ เพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้โดยคณะกรรมการเปรียบเทียบที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง และเมื่อเปรียบเทียบปรับแล้วคดีเป็นอันเลิกกัน

นอกจากบทกำหนดโทษทางอาญาดังกล่าว ในกรณีความผิดเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลวงใน เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากการฝ่าฝืนกฎหมาย มาตรา 242 บัญญัติให้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์มีสิทธิเรียกให้ผู้ฝ่าฝืนดังกล่าวส่งมอบผลประโยชน์ที่ตนได้มาจากการซื้อขายหลักทรัพย์นั้น หรือจากการนำข้อเท็จจริงออกเปิดเผยซึ่งได้กระทำภายในหกเดือนนับจากวันที่ตนได้ล่วงรู้ข้อเท็จจริงดังกล่าว และให้ผู้ฝ่าฝืนนั้นส่งมอบผลประโยชน์ตามที่สำนักงานเรียกร้องภายในกำหนดเวลาที่สำนักงานกำหนด

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ สหัท สัตหวิริยะ, “ความรู้เรื่องพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 (ตอนจบ)”, คุณพาน, กันยายน-ตุลาคม (2539) : หน้า 105.

(2) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกี่ยวกับการเข้าถือหลักทรัพย์เพื่อครอบงำกิจการ (Acquisition of Securities for Business Take-Over)

เพื่อเป็นการป้องกันการเข้าถือหลักทรัพย์เพื่อครอบงำกิจการ กฎหมายจึงได้มีการกำหนดให้มีการรายงานการได้มาหรือจำหน่ายหลักทรัพย์ โดยบุคคลใดได้มาหรือจำหน่ายหลักทรัพย์ของกิจการใดในลักษณะที่ทำให้ตนหรือบุคคลอื่นเป็นผู้ถือหลักทรัพย์ในกิจการนั้น เพิ่มขึ้นหรือลดลงเมื่อรวมกันแล้วมีจำนวนทุกร้อยละ 5 ของจำนวนหลักทรัพย์ที่จำหน่ายได้แล้ว ทั้งหมดของกิจการนั้น ไม่ว่าจะมีการลงทะเบียนการโอนหลักทรัพย์นั้นหรือไม่ และไม่ว่าการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของหลักทรัพย์นั้นจะมีจำนวนเท่าใดในแต่ละครั้ง บุคคลนั้นต้องรายงานถึงจำนวนหลักทรัพย์ในทุกร้อยละ 5 ดังกล่าว ต่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ทุกครั้งที่ได้มาหรือจำหน่ายหลักทรัพย์ ภายในวันทำการถัดจากวันที่ได้มาหรือจำหน่ายหลักทรัพย์ของกิจการนั้น หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่รายงานการได้มาหรือจำหน่ายหลักทรัพย์ดังกล่าว จะมีความผิดโดยกฎหมายกำหนดโทษเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาท ตลอดเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งความผิดในกรณีนี้สามารถเปรียบเทียบปรับได้เช่นกัน (มาตรา 246,298,317)

(3) ความผิดและโทษทางอาญาที่เกิดจากการดำเนินงานโดยทุจริต

ในกรณีที่มีการดำเนินการโดยทุจริตโดยผู้บริหาร หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัท บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องนอกจากประมวลกฎหมายอาญาแล้ว พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ได้กำหนดความผิดและโทษไว้เป็นการเฉพาะอีก กรณีกระทำผิดหน้าที่โดยทุจริตจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินบริษัท ข้อโกงประชาชน ยักยอกทรัพย์ กระทำการเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ได้รับชำระหนี้ กระทำการหรือไม่กระทำการโดยทุจริตเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ยินยอมให้กระทำผิดเพื่อลงโทษบริษัทหรือผู้ถือหุ้นขาดประโยชน์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท กรณีทำให้ทรัพย์สินของบริษัทเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินห้าแสนบาท กรณีผู้สอบบัญชีรับรองบุคคลไม่ถูกต้องหรือทำรายงานเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ กฎหมายดังกล่าวยังได้กำหนดให้ผู้ใช้และผู้สนับสนุนมีความผิดและต้องได้รับโทษเช่นเดียวกับตัวการ (มาตรา 306 - 315,287)

ง. พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527

พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อใช้กำกับควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเงินนอกระบบ โดยมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนที่อาจได้รับความเสียหายจากการหลอกลวงในการกู้ยืมเงินหรือรับฝากเงิน เหตุผลประการสำคัญในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้เนื่องจากปรากฏว่ามีการกู้ยืมเงินหรือรับฝากเงินจากประชาชนทั่วไป โดยมีการจ่ายดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์อย่างอื่นตอบแทนให้สูงเกินกว่าประโยชน์ที่ผู้กู้ยืมเงินหรือผู้รับฝากเงินจะพึงหามาได้จากการประกอบธุรกิจตามปกติ โดยผู้กระทำได้ลวงประชาชนที่หวังจะได้ดอกเบี้ยในอัตราสูงให้นำเงินมาเก็บไว้กับตนด้วยการใช้วิธีการจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงเป็นเครื่องล่อใจ แล้วนำเงินที่ได้มาจากการกู้ยืมหรือรับฝากเงินรายอื่นๆ มาจ่ายเป็นดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ให้แก่ผู้กู้ยืมเงินหรือผู้ฝากเงินรายก่อนๆ ในลักษณะต่อเนื่องกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการฉ้อโกงประชาชน เพราะเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าในที่สุดจะต้องมีประชาชนจำนวนมากไม่สามารถได้รับต้นเงินกลับคืนได้ และผู้กู้ยืมเงินหรือผู้รับฝากเงินกับผู้ร่วมกระทำการดังกล่าวจะได้รับผลประโยชน์จากเงินที่ตนได้รับมา เพราะผู้ให้กู้ยืมเงินหรือผู้ฝากเงินไม่สามารถบังคับหรือติดตามให้มีการชำระหนี้ได้

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดความผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนสำหรับผู้กระทำให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปว่า ในการกู้ยืมเงิน ตนหรือบุคคลใดจะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินจะพึงจ่ายได้ โดยที่ตนรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้นจะนำเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินรายนั้นหรือรายอื่นมาจ่ายหมุนเวียนให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินหรือโดยที่ตนรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใดๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ และในการนั้นเป็นเหตุให้ตนหรือบุคคลใดได้กู้ยืมเงินไป และกำหนดโทษทางอาญาสำหรับความผิดดังกล่าวเป็นโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนถึงหนึ่งล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ (มาตรา 4,5,12)

จ. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อตัดวงจรกิจการประกอบอาชญากรรม โดยกำหนดสภาพบังคับเน้นไปที่เงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด กำหนดมาตรการเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดนำเงินหรือทรัพย์สินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก การบังคับตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ ถือเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาคriminal การจำหน่ายโอนและแปรสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด โดยบัญญัติให้การกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดฐานฟอกเงินซึ่งตามมาตรา 5 บัญญัติว่า

“ ผู้ใด (1) โอน รับโอน หรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อชุกซ่อนหรือปกปิดแปลงที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะ หรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน

(2) กระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง การได้มา แหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฟอกเงิน”

การกระทำความผิดฐานฟอกเงิน มีระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ส่วนในกรณีที่ดินบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท และกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล ต้องได้รับโทษเช่นกัน โดยมีระวางโทษในอัตราเท่ากับบุคคลธรรมดา เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคล (มาตรา 60,61)

ในการทำธุรกรรมกับสถาบันการเงิน ตามบทบัญญัติ กำหนดให้สถาบันการเงินมีหน้าที่ต้องรายงานการทำธุรกรรมต่อสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เมื่อปรากฏว่าธุรกรรมดังกล่าวเป็นธุรกรรมที่ใช้เงินสดมีจำนวนเกินกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีมูลค่าเกินกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือเป็นธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัยซึ่งหากผู้ใดรายงานหรือแจ้งโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จจะมีความผิด ต้องรับโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 13,63)

อย่างไรก็ตาม การจำหน่ายจ่ายโอนและแปรสภาพทรัพย์สินอันเป็น ความผิดฐานฟอกเงิน จะถูกจำกัดเฉพาะการกระทำในความผิดมูลฐานเท่านั้น ซึ่งตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดความผิดมูลฐานไว้ 7 ความผิดมูลฐานด้วยกัน คือ

(1) ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(2) ความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจารหญิงและเด็ก เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไปเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณีหรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

(3) ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา หรือ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกักขังเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน

(4) ความผิดเกี่ยวกับการยกยอกหรือฉ้อโกงหรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สินหรือกระทำโดยทุจริตตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ หรือกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งกระทำโดยกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้น

(5) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(6) ความผิดเกี่ยวกับการกรรโชก หรือรีดเอาทรัพย์สิน ที่กระทำโดยอ้างอำนาจอั้งยี่ หรือช่องโง่ใจตามประมวลกฎหมายอาญา

(7) ความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

จากความผิดมูลฐานดังกล่าว เห็นได้ว่า เป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจอยู่ 3 ความผิดมูลฐานด้วยกัน ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน ความผิด เกี่ยวกับการยกยอกหรือฉ้อโกงซึ่งกระทำโดยบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบัน การเงิน และความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีศุลกากร

หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ นอกจากจะเป็นการบัญญัติ ความผิดฐานฟอกเงินเป็นความผิดฐานใหม่ในระบบกฎหมายไทยแล้ว ยังได้นำหลักการ การริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้ด้วย โดยบัญญัติให้ความหมายทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิดไว้ อย่างกว้าง ดังนี้

“ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิด หมายความว่า

(1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือ จากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน

(2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใดๆ ซึ่ง เงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ

(3) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2)”

การดำเนินการริบทรัพย์สินจะเริ่มต้นขึ้นในกรณีที่ปรากฏหลักฐานเป็นที่ เชื่อได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิด เลขานุการคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินจะส่งเรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณาเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่ง ให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีภาระหน้าที่ในการแสดงให้ ศาลเห็นว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิด หรือตนเป็นผู้รับโอนโดยสุจริตและมีคำตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตามสมควรในทาง ศิลธรรมหรือในทางกุศลสาธารณะ ในการพิจารณาจะมุ่งตรงที่ตัวทรัพย์สิน หากศาลเชื่อว่า ทรัพย์สินตามคำร้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำผิด และคำร้องของผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินหรือผู้รับโอนทรัพย์สินฟังไม่ขึ้น ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

4.2.3 การใช้โทษทางอาญาในฐานะความผิดเกี่ยวกับการเงินการลงทุนที่สำคัญ

การกระทำความผิดทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในสถาบันการเงิน มักจะเกิดจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เฉลียวฉลาด มีฐานะทางสังคม และมีอำนาจทางการเงิน หรือใช้ความรู้ ความชำนาญจากหน้าที่การงานของตนในการกระทำความผิด โดยอาศัยวิธีการ เครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงยากที่จะตรวจสอบ หรือแม้ว่าจะมีการตรวจสอบพบแล้ว ก็ยากที่จะพิสูจน์ความผิดได้ เนื่องจากพยานหลักฐานที่ใช้ในการกระทำความผิดจะถูกทำลายไปจนหมดสิ้น ลักษณะของการกระทำความผิดมักจะไม่ค่อยปรากฏชัดเจน แต่จะเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และความผิดจะปรากฏก็ต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วเป็นมูลค่ามหาศาล ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่ฝากเงินไว้กับสถาบันการเงินนั้นๆ กระทบต่อระบบการเงินการลงทุน ตลอดจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมเป็นอย่างมาก

ดังนั้น การกระทำความผิดในสถาบันการเงิน จึงเป็นความผิดที่มีผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจของประเทศ อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ กฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจการเงินการลงทุนในปัจจุบัน จึงได้บัญญัติข้อห้ามมิให้มีการกระทำการใดๆ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายในลักษณะดังกล่าว ตลอดจนได้มีการนำสภาพบังคับทางอาญามาใช้เป็นบทลงโทษผู้ที่กระทำความผิดด้วย

การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการเงินการลงทุน มีอยู่หลากหลาย ทั้งเป็นการกระทำโดยผ่านระบบสถาบันการเงิน หรือเป็นการกระทำการที่เกี่ยวกับการเงินนอกระบบ แต่ในที่นี้ จะได้นำเสนอฐานความผิดที่ส่งผลกระทบต่อและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจอย่างร้ายแรง ได้แก่ การฉ้อโกงในสถาบันการเงิน การกักขังเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน และการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ โดยจะกล่าวถึงลักษณะของฐานความผิดข้างต้น พร้อมกับศึกษาว่ากฎหมายได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาไว้สำหรับฐานความผิดดังกล่าว นั้นอย่างไรบ้าง ตลอดจนจะได้นำเสนอถึงการนำมาตราการลงโทษอื่นๆ มาปรับใช้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายในทางเศรษฐกิจมีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ก. ความผิดเกี่ยวกับการซื้อโงงในสถาบันการเงิน

ในสถาบันการเงินต่างๆ อาทิ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ บริษัทประกันภัย และสถาบันการเงินอื่นๆ จะเป็นศูนย์รวมของบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเฉลียวฉลาดทั้งในระดับปฏิบัติและระดับผู้บริหาร การปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้จะเป็นไปตามกรอบนโยบายของบริษัทซึ่งกำหนดขึ้นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่ตราขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับธุรกิจการเงินการลงทุน กล่าวคือ พนักงานและผู้บริหารของธนาคารพาณิชย์ต่างๆ จะต้องปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามนโยบายของธนาคารนั้นๆ ซึ่งนโยบายการดำเนินงานในทุกขั้นตอนจะต้องเป็นไปตามภายใต้พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 หรือนโยบายที่บริษัทเงินทุนกำหนดไว้เป็นกรอบปฏิบัติให้กับบุคลากร ก็ต้องเป็นไปตามใต้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจ ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522 เป็นต้น

เนื่องจากสถาบันการเงินเป็นแหล่งระดมทุนที่สามารถรวบรวมเงินฝากจากประชาชนได้เป็นจำนวนมาก จึงมีการกระทำความผิดของบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันการเงินต่างๆ ตั้งแต่พนักงานในระดับปฏิบัติ จนถึงกรรมการและผู้จัดการ ซึ่งถือเป็นผู้บริหารของสถาบันการเงิน โดยการกระทำความผิดมักจะมีอยู่ในรูปของการซื้อโงงโดยอาศัยอำนาจหน้าที่และความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ประชาชนผู้ฝากเงิน และกระทบกระเทือนต่อฐานะความมั่นคงของบริษัทและระบบเศรษฐกิจ

ความผิดฐานซื้อโงงประชาชนนั้น จะอยู่ในรูปของการหลอกลวงด้วยการใช้ข้อความอันเป็นเท็จแก่ประชาชน หรือปกปิดข้อความจริงที่ประชาชนควรทราบ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินจากประชาชน

ในเบื้องต้น ความผิดฐานซื้อโงงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

มาตรา 341 “ผู้ใดโดยทุจริตหลอกลวงผู้อื่น ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้น ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม หรือทำให้บุคคลที่สาม ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้น

กระทำคามผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ”

มาตรา 343 วรรคหนึ่ง “ถ้าการกระทำผิดตามมาตรา 341 ได้กระทำด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริง ซึ่งควรบอกให้แจ้งต่อประชาชน ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ”

ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนนี้ นอกจากจะบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาดังที่กล่าวข้างต้น ในพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นเป็นการเฉพาะ ก็ได้มีการบัญญัติฐานความผิดดังกล่าวไว้อีกทางหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 ได้บัญญัติความผิดฐานฉ้อโกงไว้ ดังนี้

มาตรา 75 ทวิ “กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัทโดยทุจริต หลอกลวงด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จแก่ประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากประชาชนผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ประชาชนผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท”

บทบัญญัติความผิดฐานฉ้อโกงตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 มาตรา 306 “กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลใดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยทุจริตหลอกลวงด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จแก่ประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากประชาชนผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ประชาชนผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท”

จากบทบัญญัติของกฎหมาย พิจารณาได้ว่าความผิดฐานฉ้อโกง และฉ้อโกงประชาชนนั้น จะเป็นความผิดสำเร็จ เมื่อผู้ถูกหลอกลวงเชื่อตามที่ถูกหลอกลวง และผู้กระทำความผิดได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวง

หรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ และการได้ไปซึ่งทรัพย์สิน อันจะทำให้เป็นความผิดสำเร็จนั้น ผู้ถูกหลอกลวงต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้หลอกลวงด้วย จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบสำคัญของการกระทำ คือ มีการหลอกลวงขึ้น การหลอกลวงในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ประโยชน์ในทางทรัพย์สิน โดยเฉพาะการซื้อกองเกี่ยวกับธุรกิจการเงินการลงทุนในสถาบันการเงิน จนเกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก กระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ จึงเป็นความผิดทางเศรษฐกิจในประการที่สำคัญ

จากบทบัญญัติของกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานซื้อกองประชาชนในสถาบันการเงินตามที่ได้นำเสนอไปข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้กำหนดบทลงโทษผู้กระทำผิดโดยจำกัดอยู่เพียงโทษจำคุกและโทษปรับเท่านั้น

โทษปรับที่กำหนดไว้เป็นบทลงโทษสำหรับความผิดฐานซื้อกองในสถาบันการเงิน ซึ่งปรากฏตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องนี้ มีลักษณะเป็นโทษปรับแบบตายตัว โดยกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำสุดไว้ที่ห้าแสนบาท และกำหนดอัตราโทษขั้นสูงสุดไว้ไม่เกินหนึ่งล้านบาท อัตราโทษดังกล่าว ศาลจะพิจารณาตามความร้ายแรงแห่งการกระทำผิด ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าไม่สามารถใช้เพื่อข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดได้ เนื่องจากอัตราโทษที่บัญญัติไว้เป็นอัตราที่ต่ำมาก เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับ กล่าวคือ โทษปรับตามฐานความผิดดังกล่าว นั้น ศาลสามารถพิพากษาสั่งปรับได้สูงสุดไม่เกินหนึ่งล้านบาท ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นจำนวนที่สูง แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับแล้ว นับได้ว่ายังน้อยมาก เพราะผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับจากการซื้อกองในสถาบันการเงินนี้ มีมูลค่าสูงอาจเป็นจำนวนนับสิบล้าน หรือร้อยล้าน หรือมากกว่านั้น ดังนั้น จึงควรเปลี่ยนมาใช้การกำหนดโทษปรับแบบมีความสัมพันธ์ (Relative) โดยกำหนดอัตราโทษปรับ อาจเป็นไปในลักษณะของการกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำแต่ไม่กำหนดอัตราโทษขั้นสูง และต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับเป็นสำคัญ ซึ่งการกำหนดโทษปรับในลักษณะนี้จะเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิพากษาลงโทษผู้กระทำได้อย่างเหมาะสมที่สุด

อนึ่ง วิธีการบังคับโทษปรับตามกฎหมายไทยยังขาดหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์ โดยศาลจะพิพากษาลงโทษปรับ โดยให้มีการชำระค่าปรับในทันทีหรือภายในสามสิบวัน ซึ่งวิธีการบังคับโทษปรับแบบนี้จะก่อให้เกิดปัญหาในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถนำเงินมาชำระค่าปรับได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด อันจะนำมาซึ่งการกระทำความผิดในรูปแบบอื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับ ที่สำคัญ คือ การใช้วิธีการลงโทษอื่นแทนการชำระค่าปรับ ได้แก่ การกักขังแทนค่าปรับ

หรือการยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับ ซึ่งจะไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการบังคับโทษในประการที่ยืดหยุ่นยิ่งขึ้น นั่นคือ การผ่อนชำระค่าปรับ โดยการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระค่าปรับในแต่ละคราวตามระยะเวลาที่เหมาะสม วิธีการนี้จะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดทุกครั้งที่ยังชำระค่าปรับ นอกจากนี้ ยังอาจนำวิธีการรอการลงโทษปรับมาปรับใช้ โดยขณะที่รอการลงโทษปรับนี้ ก็สามารถนำวิธีการคุมประพฤติมาใช้โดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด

การกระทำความผิดฐานขโมยในสถาบันการเงิน เป็นที่ทราบดีแล้วว่า ผู้กระทำความผิด โดยส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเฉลียวฉลาด ประกอบกับขั้นตอนกระทำความผิด มีการอาศัยรูปแบบ เครื่องมือ ตลอดจนเทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงเป็นการยากที่จะตรวจสอบพบ เนื่องจากจะมีการทำลายหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และปกปิดร่องรอยการกระทำผิด ด้วยเหตุที่ความผิดฐานขโมยในสถาบันการเงินสามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจได้เป็นอย่างมาก ประกอบกับการลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีการลงโทษสมัยใหม่ นอกจากจะมุ่งที่การข่มขู่ยับยั้งแล้ว ยังได้มุ่งเน้นที่การคุ้มครองป้องกันสังคมจากการกระทำความผิดอีกทางหนึ่ง ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าจะไม่สามารถหาหลักฐานเพื่อชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดจริงจนปราศจากข้อสงสัยก็ตาม แต่หากมีหลักฐานอันมีมูลน่าเชื่อระดับหนึ่งว่าบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ควรมีมาตรการเพื่อเป็นการป้องกันไว้ชั้นหนึ่งก่อน กล่าวคือ ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์เพื่อให้ศาลสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ หากมีหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่าบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด โดยอาจไม่ต้องถึงขั้นพิสูจน์ความผิดในทางอาญาได้ โดยวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ศาลสามารถนำมาใช้กับฐานความผิดเกี่ยวกับการขโมยในสถาบันการเงินนี้ อาจอยู่ในรูปแบบของการห้ามการประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นพ้นจากวงจรธุรกิจในระยะหนึ่ง ถือเป็น การตัดโอกาสในการกระทำความผิดของบุคคลได้ ประโยชน์ของการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทห้ามการประกอบอาชีพบางอย่างแก่ผู้กระทำความผิดทางเศรษฐกิจฐานขโมยในสถาบันการเงินนี้ นอกจากจะเป็นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยอันเป็นวัตถุประสงค์ของการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ยังเป็นการตัดความสัมพันธ์หรืออิทธิพลทางธุรกิจที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไปกระทำความผิดได้ยากขึ้น อันเป็นการข่มขู่ผู้ที่จะเอาเยี่ยงอย่างได้ อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานขโมยในสถาบันการเงินนี้ ก็ได้มีพัฒนาการที่ดีของกฎหมายอยู่บางประการ นั่นคือ ได้มีกระบวนการพิจารณาความผิดโดยมุ่งที่ตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ หลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ

ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 ซึ่งมีที่มาเนื่องจากการบัญญัติโทษริบทรัพย์สิน เป็นสภาพบังคับทางอาญาเพื่อใช้กำกับในคดีทางเศรษฐกิจ จะประสบปัญหาบางประการ ได้แก่ การจำหน่ายจ่ายโอนหรือแปรสภาพทรัพย์สิน นั่นคือ เมื่อผู้กระทำผิดได้รับทรัพย์สินจากการกระทำความผิดแล้ว มักจะดำเนินการจำหน่ายจ่ายโอนหรือกระทำการแปรสภาพทรัพย์สิน เพื่อเป็นการปกปิดแหล่งที่มาอันมิชอบ โดยการแปรสภาพทรัพย์สินนั้นมียุ่หลายวิธีการด้วยกัน เช่น การแปรสภาพในตลาดหลักทรัพย์ การลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์หรือธุรกิจที่มีเงินสดหมุนเวียนจำนวนมาก ซึ่งในเรื่องนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญายังไม่มีความชัดเจนว่าจะริบทรัพย์สินภายหลังการแปรสภาพได้หรือไม่ แต่ตามแนวปฏิบัติจากคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับกรณีนี้ เนื่องจากกฎหมายอาญาต้องใช้อย่างเคร่งครัด ศาลฎีกาจึงวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกริบได้ต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยตรงจากการกระทำความผิดเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีการจำหน่ายจ่ายโอนหรือแปรสภาพทรัพย์สินนั้นไปแล้ว ศาลจะไม่พิพากษาริบทรัพย์สิน ดังนั้น บุคคลจึงยังคงได้ประโยชน์จากการกระทำความผิดและกระทำความผิดต่อไป

ส่วนปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการใช้บังคับโทษริบทรัพย์สิน คือ การพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีเศรษฐกิจ ซึ่งต้องอาศัยเหตุที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดในทางอาญา โดยในการพิจารณาต้องใช้หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาทั่วไป แม้ว่าโดยลักษณะของการกระทำความผิดจะมีความแตกต่างกันมากก็ตาม ภาระอันหนักหน่วงในการพิสูจน์ความผิดนี้ จึงตกอยู่กับพนักงานอัยการซึ่งทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดี จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเชื่อจนปราศจากข้อสงสัยให้ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ซึ่งหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

การกำหนดมาตรฐานในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยไว้เช่นนี้ ทำให้การบังคับโทษทางอาญาแทบจะเป็นไปไม่ได้ เนื่องจากในคดีเศรษฐกิจ ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ จะอยู่ในแวดวงธุรกิจและเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เมื่อกระทำความผิดแล้ว ก็จะปกปิดร่องรอยโดยทำลายพยานหลักฐานต่างๆ จนหมดสิ้น ซึ่งในบางกรณีแม้จะมีหลักฐานปรากฏน่าเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่ศาลก็ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะริบทรัพย์สินนั้น หากในการดำเนินคดีไม่อาจพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้

นอกจากนั้น ปัญหาอีกประการหนึ่งของการใช้บังคับโทษริบทรัพย์สิน คือ กรณีที่พบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่จับกุมตัวผู้กระทำความผิดไม่ได้ ในเมื่อไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องเป็นจำเลยในคดีเช่นนี้ ก็ทำให้ไม่อาจนำคดีเสนอศาลเพื่อให้มีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินได้ เนื่องจากตามหลักการดำเนินคดีอาญา จะต้องมิตัวจำเลยมาฟ้อง

ปัญหาที่สำคัญ สืบเนื่องจากการใช้บังคับโทษริบทรัพย์สินไม่ได้ ก็คือ ผู้กระทำความผิดอาจนำเอาผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดไปลงทุนในกิจการต่างๆ ทั้งที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย และสร้างอิทธิพลในด้านต่างๆ ทั้งในวงราชการและวงการเมือง หรือนำไปจัดระบบการกระทำความผิดในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม อันจะทำให้การจับกุม และการเนรเทศเป็นไปอย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 จึงได้นำหลักการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งบทบัญญัติได้กำหนด ความผิดมูลฐานไว้ โดยครอบคลุมถึงการซื้อกองในสถาบันการเงินด้วย การพิจารณาความผิดโดย มุ่งที่ตัวทรัพย์สินและอาศัยวิธีการทางแพ่งนี้เป็นประโยชน์อย่างมากในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็น การป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดนำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นมากระทำการในรูปแบบต่างๆ อันเป็นการฟอกเงิน เพื่อนำเงินหรือทรัพย์สินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์ในการ กระทำความผิดต่อไปได้อีก

ข. ความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินอันเป็นการซื้อกองประชาชน

ในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วเวลานั้น แหล่งเงิน ในระบบ ซึ่งได้แก่ สถาบันการเงินต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมาย ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านการเงินและการบริการได้อย่างเพียงพอ ทำให้แหล่งเงินนอกระบบ มีบทบาทมากขึ้นในฐานะแหล่งเงินทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งแหล่งระดมเงินนอกระบบนี้ มีทั้งประเภทที่ กฎหมายยอมรับบังคับให้ ได้แก่ การกู้ยืมเงินระหว่างบุคคลและการเล่นแชร์เปี้ยวหอย อีกประเภท หนึ่งเป็นแหล่งเงินนอกระบบที่กฎหมายไม่ยอมรับบังคับให้ โดยมีรูปแบบและชื่อที่แตกต่างกัน อาทิ แชร์ลูกโซ่ แชร์น้ำมัน เป็นต้น

การระดมเงินทุนนอกระบบ โดยเฉพาะแชร์ลูกโซ่นั้น จะก่อให้เกิดอันตรายต่อเศรษฐกิจของประเทศและประชาชนส่วนรวมเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีลักษณะคล้ายการหลอกลวงผู้เข้าร่วมกิจการ เพราะเป็นรูปแบบที่ปราศจากโครงสร้างพื้นฐานที่แท้จริงทางการเงินรองรับ และเป็นกิจการทางการเงินอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งนำคำว่าแชร์มาใช้เป็นชื่อของวิธีประกอบกิจการ

การเล่นแชร์ลูกโซ่ จะเข้าไปในลักษณะของการร่วมกิจการโดยอาศัยเงินลงทุนจำนวนไม่มากนัก แต่อัตราผลตอบแทนที่ผู้ดำเนินการชี้ชวนว่าผู้ลงทุนจะได้รับนั้น คือผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก จึงมีผู้เข้าร่วมกิจการเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยที่พอมีความสามารถหาเงินมาร่วมลงทุนได้และสามารถหาสมาชิกได้เป็นจำนวนมาก เพื่อให้เพิ่มหรือขยายขอบเขตกิจการได้กว้างขวาง อันเป็นความประสงค์ของผู้ดำเนินการ

ธุรกิจแชร์ลูกโซ่ที่มีมากขึ้นนี้ ส่งผลให้รัฐบาลต้องติดตามสืบสวนการดำเนินธุรกิจวงแชร์ ซึ่งผลการสอบสวนไม่ปรากฏว่าได้มีการนำเงินไปลงทุนในกิจการค้าหรืออุตสาหกรรมแต่อย่างใด แต่กลับพบว่าเงินทุนทั้งหมดปรากฏอยู่ในบัญชีเงินฝากของบรรดานายวงแชร์ และใช้วิธีการนำเงินที่ได้มาจากการกู้ยืม หรือรับฝากลงทุนจากผู้ให้กู้รายหลังมาจ่ายเป็นดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ให้แก่ผู้ให้กู้ยืมหรือผู้ฝากเงินรายก่อน ซึ่งจะสามารถทำต่อไปได้ตราบเท่าที่ยังมีผู้สนใจเอาเงินมาให้กู้ เหตุการณ์ที่ปรากฏเบื้องต้น เป็นลักษณะของการระดมทุนเพื่อกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อหากำไรมาแบ่งปันกัน มีลักษณะเป็นสัญญาทางแพ่ง และตราบใดที่นายวงแชร์สามารถหาเงินมาหมุนจ่ายเป็นผลประโยชน์จากการลงทุนได้ ตราบนั้นก็ยังไม่เป็นการข้อยกตามประมวลกฎหมายอาญา แต่เมื่อถึงจุดอิมตัว นั่นคือ ไม่มีผู้ร่วมลงทุนเพิ่มขึ้น นายวงแชร์ก็ไม่สามารถนำเงินมาหมุนจ่ายได้ ทั้งการให้ผลประโยชน์ตอบแทนและการคืนเงินต้นทำให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนที่หลงเชื่อเป็นจำนวนมาก รัฐจึงได้ออกพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527 ขึ้น เพื่อป้องกันและคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนมิให้ต้องเสียหายจากการถูกล่อลวง โดยมีบทบัญญัติ ดังนี้

มาตรา 4 “ผู้ใดโฆษณาหรือประกาศให้ปรากฏต่อประชาชนหรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ปรากฏแก่บุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปว่าในการกู้ยืมเงิน ตนหรือบุคคลใดจะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน จะพึงจ่ายได้ โดยที่ตนรู้หรือควรรู้แล้วว่าตนหรือบุคคลนั้น จะนำเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินรายนั้นหรือรายอื่นมาจ่ายหมุนเวียนให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงิน หรือโดยที่ตนรู้หรือ

ควรรู้อยู่แล้วว่า ตนหรือบุคคลนั้นไม่สามารถประกอบกิจการใดๆ โดยชอบด้วยกฎหมายที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายในอัตรานั้นได้ และในกรณีนั้น เป็นเหตุให้ตนหรือบุคคลใดได้กู้ยืมเงินไป ผู้ที่กระทำคามผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน”

มาตรา 5 “ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

(1) ในการกู้ยืมเงินหรือจะกู้ยืมเงิน

(ก) มีการโฆษณาหรือประกาศแก่บุคคลทั่วไป หรือโดยการแพร่ข่าวด้วยวิธีอื่นใด หรือ

(ข) ดำเนินกิจการกู้ยืมเงินเป็นปกติธุระ หรือ

(ค) จัดให้มีผู้รับเงินในการกู้ยืมเงินในแหล่งต่างๆ หรือ

(ง) จัดให้มีบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ไปชักชวนบุคคลต่างๆ เพื่อให้มีการกู้ยืมเงิน หรือ

(จ) ได้กู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงินเกินสิบคนซึ่งมีจำนวนเงินกู้ยืมรวมกันตั้งแต่ห้าล้านบาทขึ้นไป อันมิใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน และ

(2) ผู้ที่

(ก) จ่าย หรือโฆษณา ประกาศ แพร่ข่าว หรือตกลงว่าจะจ่ายผลประโยชน์ตอบแทน ให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงิน ในอัตราที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน จะพึงจ่ายได้ หรือ

(ข) ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 7 (1) (2) หรือ (3) หรือกิจการของผู้ที่ผู้ให้กู้ยืมเงินได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 7 ไม่ปรากฏหลักฐานพอที่จะเชื่อได้ว่า เป็นกิจการที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินทั้งหลาย

ผู้ต้องหาต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนตามมาตรา 4 ทั้งนี้ เว้นแต่ผู้ต้องหาจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า กิจการของตนหรือของบุคคลที่ตนอ้างถึงนั้น เป็นกิจการที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนพอเพียงที่จะนำมาจ่ายตามที่ตนได้กล่าวถึง หรือหากกิจการดังกล่าวไม่อาจให้ผลประโยชน์ตอบแทนมากพอเพียง ก็จะต้องพิสูจน์ได้ว่ากรณีดังกล่าวได้เกิดขึ้นเนื่องจากสภาวะการฉ้อโกงทางเศรษฐกิจที่ผิดปกติอันไม่อาจคาดหมายได้ หรือมีเหตุอันสมควรอย่างอื่น”

ทั้งนี้ ตามมาตรา 12 แห่งพระราชกำหนดดังกล่าว ได้กำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่กระทำความผิดไว้ ดังนี้ “ผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรา 4 หรือมาตรา 5 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่”

จากตัวบทกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าโทษทางอาญาที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่กระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนนี้ จำกัดอยู่เพียงโทษจำคุกและโทษปรับเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ตลอดจนอัตราโทษก็เท่ากัน นั่นคือ ผู้ที่กระทำความผิดฐานนี้จะต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท หากแต่ต่างกันที่การลงโทษปรับในความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน ได้กำหนดโทษปรับแบบรายวันอีกทางหนึ่ง โดยผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนจะต้องชำระค่าปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ การกำหนดโทษเช่นนี้เพื่อให้บรรลุนิติวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น ซึ่งถือเป็นหลักการที่ดี

พัฒนาการทางกฎหมายที่ดีอีกประการหนึ่ง คือ ได้มีการนำมาตรการริบทรัพย์ทางแพ่ง มาใช้บังคับในฐานะความผิดนี้ด้วย ปรากฏตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 ซึ่งได้กำหนดให้ความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนเป็นความผิดมูลฐานความผิดหนึ่ง

ในความเป็นจริง การกระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนนี้ มีรากฐานมาจากความผิดฐานฉ้อโกงเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน แม้ว่าวิธีการในการดำเนินการจะต่างกัน แต่ผลของการกระทำความผิดจะกระทบต่อประชาชนและกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ดังนั้น ในการนำโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางการเงินนอกระบบนี้ จึงเห็นควรให้เป็นไปตามแนวทางเดียวกันกับการบังคับใช้โทษในความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วในเบื้องต้น กล่าวคือ การกำหนดโทษปรับนอกจากจะต้องคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งการกระทำผิดแล้ว ยังควรต้องกำหนดให้มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือพึงจะได้รับเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งไม่ให้บุคคลกระทำความผิด โดยวิธีการนี้อาจจะใช้รูปแบบของการปรับแบบมีความสัมพันธ์โดยไม่กำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูง เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจมากขึ้น

โดยลักษณะของการกระทำความผิดฐานกั๊ยี่มอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนนี้ จะประกอบไปด้วยการหลอกลวงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางทรัพย์สิน โดยวิธีการ หรือลักษณะของการกระทำอาจมีกลวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อน จนบางครั้งผู้เสียหายอาจไม่รู้เท่าทัน และไม่ทราบว่าตนกำลังถูกหลอกลวง ดังนั้น จึงควรมีวิธีการลงโทษที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหาย อันเป็นการป้องกันมิให้ถูกหลอกลวงอีก โดยการนำวิธีการแจ้งผู้เสียหาย (Notice to Victim) มาใช้ในรูปแบบของมาตรการเสริมจากโทษหลัก โดยให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดแจ้งข้อความไปยังผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงลักษณะหรือวิธีการในการกระทำความผิดที่ถูกลงโทษตามคำพิพากษา โดยการแจ้ง อาจเป็นทางไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ หรือผ่านสื่อโฆษณาชนิดอื่นใดตามที่เห็นสมควร โดยค่าใช้จ่ายในการแจ้งผู้เสียหายจะต้องไม่เป็นภาระแก่ผู้กระทำความผิดมากจนเกินไป ประโยชน์ของการใช้มาตรการนี้ จะทำให้ผู้เสียหายได้ทราบถึงความเสียหาย ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น กรรมวิธีในการหลอกลวง เพื่อที่จะได้จัดการแก้ไข ช่วยเหลือตัวเอง โดยตรวจสอบข้อเท็จจริงกับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และป้องกันมิให้การกระทำความผิดเช่นนี้เกิดขึ้นกับตนอีก

ค. ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์

ตลาดหลักทรัพย์ที่ดีควรตั้งอยู่บนปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ คือ การซื้อขายต้องมีสภาพคล่อง (Liquidity) หมายความว่า การซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ต้องสามารถกระทำได้ง่าย การขึ้นลงของราคาต้องมีระเบียบ (Orderly) หมายความว่า การขึ้นหรือลงของราคาหลักทรัพย์ต้องเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีเหตุผล และประสุดทำายการซื้อขายหลักทรัพย์ต้องมีความเป็นธรรม (Fairness) หมายความว่า ผู้ซื้อผู้ขายทุกคนอยู่ในฐานะที่จะได้รับรู้ข้อมูลโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ใดเอารัดเอาเปรียบผู้ใดได้ แต่ในความเป็นจริง การที่จะมีพร้อมในปัจจัยทั้งสามประการดังกล่าวเป็นเรื่องยาก เพราะผู้ที่มีมาลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ต่างก็มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการต่างๆ โดยไม่คำนึงว่าการกระทำนั้นจะเป็นการเอาเปรียบผู้อื่นหรือไม่ ตลาดหลักทรัพย์ทั่วโลก รวมทั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประสบปัญหาในการกระทำความผิดในการซื้อขายหลักทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ มากมาย ซึ่งการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอย่างมาก ได้แก่ การกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ หรือที่เรียกว่า การปั่นหุ้น ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดกฎหมายมาป้องกันการกระทำเหล่านั้น

โดยความหมายแล้ว การปั่นหุ้น⁵ หมายถึง การซื้อขายราคาหุ้น ทำให้ราคาหุ้นไม่เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายในการหากำไรจากการสร้างราคาเทียมดังกล่าว ลักษณะของการปั่นหุ้นอาจกระทำโดย

1. ทำให้ราคาหุ้นสูงกว่าที่ควรจะเป็นไปตามธรรมชาติ โดยมุ่งหวังจะได้กำไรจากการขายหุ้นในระดับสูงๆนั้น
2. ทำให้ราคาหุ้นคงที่ ไม่ตกไปจากระดับหนึ่ง มักจะทำกับหุ้นที่เพิ่งเข้าตลาดในระยะแรกๆ เพื่อหวังผลระยะยาว หรือเพื่อผลประโยชน์และชื่อเสียงของเจ้าของกิจการ
3. ทำให้ราคาหุ้นตกลง เพื่อให้ผู้ขายรายอื่นเกิดความตื่นตระหนก และเทขายออกมาในราคาถูก ผู้ปั่นหุ้นก็จะซื้อเข้ามาในราคาที่ถูกลง และเก็บไว้ขายเมื่อราคาสูงขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการปั่นหุ้นแล้ว จะเห็นได้ว่าการปั่นหุ้นเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นอาชญากรรมที่ประกอบขึ้นโดยบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถในระดับสูง โดยใช้เทคนิคที่มีประสิทธิภาพสูง การกระทำความผิดมีความซับซ้อนและยากแก่การจับกุม ซึ่งผลจากการกระทำความผิดสามารถสร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจอย่างมากและส่งผลต่อภาพพจน์ทางธุรกิจของประเทศ

ตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ได้กำหนดความผิดเกี่ยวกับการปั่นหุ้นหรือการซื้อขายหลักทรัพย์ที่ไม่เป็นธรรม (Manipulation) ไว้ตั้งแต่มาตรา 238 ถึงมาตรา 244 และกำหนดโทษไว้ในมาตรา 296 โดยทุกความผิดจะมีโทษเป็นอเนกเดียวกัน ลักษณะของการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ แบ่งออกได้เป็น 4 วิธี ดังนี้

1. การปั่นหุ้นโดยวิธีบอกกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ (False Statement)
2. การปั่นหุ้นโดยวิธีการปล่อยข่าวลือ (Disseminate News)
3. การปั่นหุ้นโดยใช้ข้อมูลภายใน (Inside Trading)
4. การปั่นหุ้นโดยวิธีการอำพราง (Concealment to Mislead)

⁵ วีระพงษ์ บุญญภาส, อาชญากรรมทางธุรกิจกับการปั่นหุ้น, เอกสารประกอบการสัมมนา, ศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมทางธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5 สิงหาคม 2536.

การปันหุ้นโดยวิธีบอกกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ

การปันหุ้นโดยวิธีการนี้ ได้มีบทบัญญัติกำหนดห้ามไว้ในมาตรา 238 ซึ่งบัญญัติว่า “ห้ามมิให้บริษัทหลักทรัพย์ หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินกิจการของบริษัทหลักทรัพย์หรือบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลักทรัพย์ บอกกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ หรือข้อความใด โดยเจตนาให้ผู้อื่นสำคัญผิดในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงาน หรือราคาซื้อขายหลักทรัพย์ของบริษัทหรือนิติบุคคลที่มีหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์หรือหลักทรัพย์ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์”

ตามบทบัญญัติ ได้มีการกำหนดความผิดแก่บริษัทหลักทรัพย์ หรือผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินกิจการของบริษัทหลักทรัพย์ หรือบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลักทรัพย์ หรือที่เรียกว่าโบรกเกอร์ (Broker) ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางที่ทำการซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์

การปันหุ้นโดยวิธีการปล่อยข่าวลือ

การปันหุ้นโดยวิธีการนี้ ตามบทบัญญัติ ได้กำหนดความผิดกับทั้งบริษัทหลักทรัพย์และบุคคลอื่นทั่วไป ที่ปล่อยข่าวลือออกไปให้ผู้อื่นเข้าใจว่าหุ้นมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง ตามมาตรา 239 และ มาตรา 240

มาตรา 239 "ห้ามมิให้บริษัทหลักทรัพย์ หรือผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจการของบริษัทหลักทรัพย์ หรือบริษัทที่ออกหลักทรัพย์ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลักทรัพย์ แพร่ข่าวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ อันอาจทำให้บุคคลเชื่อว่าหลักทรัพย์ใดจะมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง เว้นแต่จะเป็นการแพร่ข่าวในข้อเท็จจริงที่ได้แจ้งไว้กับตลาดหลักทรัพย์แล้ว"

การแพร่ข่าวในความผิดฐานนี้ จะเป็นข้อเท็จจริงใดๆ ก็ได้ทั้งสิ้น อันจะทำให้บุคคลเชื่อว่าหุ้นมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง โดยกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นเท็จเท่านั้น ดังนั้น แม้ข่าวนั้นจะตรงต่อข้อเท็จจริง แต่ทำให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าหุ้นนั้นมีราคาสูงขึ้นหรือลดลงแล้ว ก็เป็นความผิดได้ เพราะกฎหมายไม่ต้องการให้บริษัทหลักทรัพย์แพร่ข่าวใดๆ เลย

สำหรับกรณีที่กำหนดความผิดแก่บุคคลอื่น มาตรา 240 บัญญัติว่า "ห้ามมิให้ผู้ใดแพร่ข่าวอันเป็นความเท็จให้เลื่องลือจนอาจทำให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าหลักทรัพย์ใดจะมีราคาสูงขึ้นหรือลดลง"

จะเห็นได้ว่าความผิดตามมาตรา 240 นี้ ผู้อื่นทั่วไปที่ปล่อยข่าวลือนั้น จะต้องปล่อยข่าวอันเป็นเท็จซึ่งไม่ตรงต่อความจริง จึงจะเป็นความผิด ในข้อนี้จึงแตกต่างกับการปล่อยข่าวในมาตรา 239 ที่กล่าวข้างต้น เพราะการปล่อยข่าวตามมาตรา 239 นั้น ไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นความเท็จ เหตุนี้การปล่อยข่าวที่เป็นความจริงตามมาตรา 239 อาจมีความผิดได้ แต่การปล่อยข่าวที่เป็นจริงไม่อาจเป็นความผิดตามมาตรา 240

การปันหุ้นโดยใช้ข้อมูลภายใน

ในกรณีนี้เป็นการกำหนดความผิดแก่บุคคลที่รู้ข้อมูลภายในของบริษัท แล้วนำออกเปิดเผย หรือกระทำการเอาเปรียบ โดยอาศัยข้อมูลที่ตนรู้ทำการเปลี่ยนแปลงราคาหุ้น โดยกำหนดความผิดไว้ในมาตรา 241 ซึ่งบัญญัติว่า

"ในการซื้อหรือขายซึ่งหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์หรือหลักทรัพย์ที่ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายตลาดหลักทรัพย์ ห้ามมิให้บุคคลใดทำการซื้อ หรือขาย หรือเสนอซื้อ หรือเสนอขาย หรือชักชวนให้บุคคลอื่นซื้อ หรือขาย หรือเสนอซื้อ หรือเสนอขาย ซึ่งหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หรือหลักทรัพย์ที่ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ในประการที่น่าจะเป็นการเอาเปรียบต่อบุคคลภายนอก โดยอาศัยข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงราคาของหลักทรัพย์ ที่ยังมีได้เปิดเผยต่อประชาชน และตนได้ล่วงรู้มาในตำแหน่งหรือฐานะเช่นนั้น และไม่ว่าการกระทำดังกล่าว จะกระทำเพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น หรือนำข้อเท็จจริงเช่นนั้นออกเปิดเผยเพื่อให้ผู้อื่นกระทำการดังกล่าวโดยตนได้รับประโยชน์ตอบแทน

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ บุคคลตามวรรคหนึ่งให้รวมถึง

- (1) กรรมการ ผู้จัดการ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน หรือผู้สอบบัญชีของบริษัทที่มีหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หรือบริษัทที่มีหลักทรัพย์ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์
- (2) ผู้ถือหลักทรัพย์ของบริษัทที่มีหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หรือบริษัทที่มีหลักทรัพย์ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ตามมูลค่าที่ตราไว้เกินร้อยละห้า

ของทุนจดทะเบียน ในกรณีนี้ให้คำนวณมูลค่าหลักทรัพย์ของผู้ถือหลักทรัพย์ โดยนับรวมหลัก
 ทรัพย์ของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของผู้ถือหลักทรัพย์ดังกล่าว รวมเป็นหลักทรัพย์
 ของผู้ถือหลักทรัพย์ด้วย

(3) เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหรือกรรมการ ผู้จัดการ หรือพนักงาน
 ของตลาดหลักทรัพย์หรือศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะที่สามารถล่วงรู้
 ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงราคาของหลักทรัพย์อันได้จากการปฏิบัติหน้าที่

(4) ผู้ใดซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์หรือการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาด
 หลักทรัพย์หรือศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์"

การปั่นหุ้นโดยวิธีการอำพราง

การปั่นหุ้นโดยวิธีการนี้ ถือเป็นการสร้างราคาหลักทรัพย์ที่ไม่ตรงต่อ
 ความเป็นจริง ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันมาก การกระทำความผิด จะกระทำโดยบุคคลกลุ่มที่มีฐานะทาง
 เศรษฐกิจ โดยเมื่อต้องการให้หุ้นตัวใดมีการเคลื่อนไหว ก็จะมีการซื้อขายกันเองในกลุ่มพรรคพวก
 โดยจะซื้อในราคาที่สูงขึ้นทุกวัน จนมีประชาชนผู้สนใจเข้าซื้อบ้าง และเมื่อราคาสูงพอสมควรแล้ว
 ก็จะขายออกไป ซึ่งจะทำให้ราคาหุ้นตกลง ผู้ที่ขายหุ้นไม่ทันจะได้รับความสะดวกเสียได้ ตามบท
 บัญญัติ ได้กำหนดห้ามการกระทำเช่นนี้ ปรากฏตามมาตรา 243 ดังนี้

"ในการซื้อขายหลักทรัพย์จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หรือหลักทรัพย์
 ซื้อขายในศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์

(1) ห้ามมิให้ผู้ใดทำการซื้อหรือขายหลักทรัพย์โดยรู้เห็นหรือตกลงกับ
 บุคคลอื่นอันเป็นการอำพรางเพื่อให้บุคคลทั่วไปหลงผิดไปว่าในขณะใดขณะหนึ่งหรือช่วงเวลาใด
 เวลาหนึ่ง หลักทรัพย์นั้นได้มีการซื้อหรือขายกันมาก หรือราคาของหลักทรัพย์นั้นได้เปลี่ยนแปลงไป
 หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงอันไม่ตรงต่อสภาพปกติของตลาด

(2) ห้ามมิให้ผู้ใดโดยตนเองหรือร่วมกับผู้อื่นทำการซื้อขายหลักทรัพย์ใน
 ลักษณะต่อเนื่องกัน อันเป็นผลทำให้การซื้อหรือขายหลักทรัพย์นั้นผิดไปจากสภาพปกติของตลาด
 และการกระทำดังกล่าวได้กระทำไปเพื่อชักจูงให้บุคคลทั่วไปทำการซื้อหรือขายหลักทรัพย์นั้น
 เว้นแต่เป็นการกระทำโดยสุจริตเพื่อปกป้องประโยชน์อันชอบธรรมของตน"

นอกจากนี้ มาตรา 244 ยังได้บัญญัติเพิ่มเติมว่า "ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นการอำพรางเพื่อให้บุคคลทั่วไปหลงผิดตามมาตรา 243(1) ด้วย

(1) ทำการซื้อหรือขายหลักทรัพย์ซึ่งในที่สุดบุคคลที่ได้ประโยชน์จากการซื้อและขายหลักทรัพย์นั้นยังคงเป็นบุคคลคนเดียว

(2) สั่งซื้อหลักทรัพย์โดยรู้อยู่แล้วว่าตนเองหรือผู้ซึ่งร่วมกันได้สั่งขายหรือจะสั่งขายหลักทรัพย์ของนิติบุคคลเดียวกันหรือของโครงการจัดการกองทุนเดียวกัน ประเภทและชนิดเดียวกัน ทั้งนี้โดยมีจำนวนใกล้เคียงกัน ราคาใกล้เคียงกัน และภายในเวลาใกล้เคียงกัน

(3) สั่งขายหลักทรัพย์โดยรู้อยู่แล้วว่าตนเองหรือผู้ซึ่งร่วมกันได้สั่งซื้อหรือจะสั่งซื้อหลักทรัพย์ของนิติบุคคลเดียวกันหรือของโครงการจัดการกองทุนเดียวกัน ประเภทและชนิดเดียวกัน ทั้งนี้โดยมีจำนวนใกล้เคียงกัน ราคาใกล้เคียงกัน และภายในเวลาใกล้เคียงกัน"

การกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์หรือการปันหุ้นตามวิธีการต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นนั้น ตามบทบัญญัติ ได้กำหนดโทษไว้เท่ากัน ดังนี้

มาตรา 296 "ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 238 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 หรือมาตรา 243 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับ เพราะกระทำการฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

จากที่กล่าวถึงลักษณะของความผิดฐานปันหุ้น จะเห็นได้ว่า การกระทำ ความผิดในลักษณะนี้ เป็นความผิดทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และทำให้ระบบเศรษฐกิจปั่นป่วนเสียหายได้ การกระทำความผิดอาจทำเป็นกระบวนกร และกระทำโดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ การค้นหาพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีจะกระทำได้ยากมาก เห็นว่า ในทางปฏิบัติควรกำหนดโทษให้สูงกว่านี้ ซึ่งโทษจำคุกไม่เกินสองปีนั้น เป็นโทษที่ต่ำกว่าความผิดฐานหลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญาเสียอีก ทั้งที่การกระทำความผิดในรูปแบบนี้จะส่งผลกระทบต่อรุนแรงมากกว่า การกำหนดโทษในกรณีนี้จึงพิจารณาได้ว่าเป็นการไม่ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำผิด ซึ่งจะทำการบังคับใช้กฎหมายไม่ประสบผลในการข่มขู่ยับยั้ง

ส่วนโทษปรับที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดฐานปันหุ้นนี้ ตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535 ได้บัญญัติโทษปรับไว้ในรูปแบบของการปรับอย่างมีความสัมพันธ์ โดยการกำหนดอัตราโทษปรับจะอิงกับผลประโยชน์ตอบแทนที่ผู้กระทำ

ความผิดได้รับเป็นสำคัญ การบัญญัติโทษปรับในลักษณะนี้ จะมีความยืดหยุ่น และทำให้การบังคับใช้โทษมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงนับได้ว่าเป็นพัฒนาการที่ดีของการนำโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวข้างต้นว่า การปรับนั้นจะมีลักษณะการกระทำความผิดเป็นกระบวนการ ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความชำนาญในการประกอบอาชีพจึงหาช่องทางในการกระทำความผิดอย่างแยบยล โดยเมื่อกระทำความผิดแล้ว ก็จะทำลายหลักฐานที่เกี่ยวข้องจนหมดสิ้น การดำเนินคดีอาญาจนสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้จึงเป็นเรื่องยากจนแทบจะเป็นไปไม่ได้ แต่เนื่องจากการกระทำผิดดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนและระบบเศรษฐกิจอย่างมาก ดังนั้น ในกรณีที่ไม่สามารถพิสูจน์ความผิดเพื่อลงโทษบุคคลในทางอาญาได้ แต่หากมีหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่าบุคคลเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด ก็ควรมีมาตรการที่เป็นการป้องกันสังคมเพื่อมิให้ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดอีก ซึ่งตามแนวคิดนี้ สามารถนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เป็นมาตรการในการคุ้มครองป้องกันสังคมได้ โดยจะอยู่ในรูปของการห้ามการประกอบอาชีพ ซึ่งจะเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากระบบอย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อันจะเป็นการคุ้มครองสังคมให้ได้รับความปลอดภัย และยังเป็นการตัดความสัมพันธ์หรืออิทธิพลทางธุรกิจซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไปทำความผิดได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการข่มขู่ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดประเภทนี้ ในแง่ที่ว่าอาจไม่สามารถประกอบอาชีพลักษณะนี้ได้อีก อย่างไรก็ตาม การจะนำวิธีการเพื่อความปลอดภัย ประเภทห้ามการประกอบอาชีพบางอย่างมาใช้ให้ได้ผล จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องนี้ในบางประการ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้ว

หากจะพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางการเงินหรือทรัพย์สินที่จะได้รับจากการกระทำความผิดฐานปรับนั้น จะพบว่าในการกระทำความผิดครั้งหนึ่ง ผู้กระทำความผิดอาจได้รับผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก ซึ่งหากรัฐไม่สามารถดำเนินคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ก็จะไม่สามารถเข้าจัดการกับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดได้เลย โดยผู้กระทำความผิดยังคงได้รับผลประโยชน์ และอาจนำผลประโยชน์ที่ได้รับไปดำเนินในกิจการที่มิชอบอีกเป็นการขยายเครือข่ายทางอาชญากรรม ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในกรณีนี้ จึงเห็นสมควรให้มีวิธีการที่มุ่งต่อตัวทรัพย์สิน โดยให้มีกระบวนการพิจารณาที่ตัวทรัพย์สิน ซึ่งหากพบว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ให้ริบทรัพย์สินนั้นได้ แม้ว่าบุคคลเจ้าของทรัพย์สินจะต้องรับผิดชอบทางอาญาก็ตาม ซึ่งมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งจะสามารถตอบสนองแนวความคิดนี้ได้ และจะเป็นประโยชน์หากมีการนำมาใช้ ในปัจจุบัน ระบบกฎหมายไทยได้มีการนำมาตรา

ริบททรัพย์ทางแพ่งมาใช้แล้ว ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 แต่อย่างไรก็ตาม การใช้มาตรการดังกล่าวยังคงจำกัดอยู่ในบางฐานความผิดทางเศรษฐกิจเท่านั้น มิได้บัญญัติไว้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป และมีได้ครอบคลุมถึงความผิดฐานบั่นหุนด้วย จึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงกฎหมายโดยให้นำมาตรการริบททรัพย์ทางแพ่งมาใช้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากวิธีการที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ควรจะมีมาตรการทางสังคมที่ใช้ได้ตอบผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก และยังเป็นการเตือนให้บุคคลในสังคมระมัดระวังผู้กระทำความผิด อันจะเป็นการสอดส่องมิให้มีการกระทำการอันเป็นความผิดโดยปริยาย มาตรการดังกล่าวอาจเป็นไปในลักษณะของการประกาศหรือเปิดเผยให้ประชาชนผู้ลงทุนได้รับทราบว่าบุคคลนั้นๆ เคยกระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการบั่นหุน โดยอธิบายถึงวิธีการ เครื่องมือ ตลอดจนข้อมูลอื่นๆ ที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนผู้ลงทุนเกิดความระมัดระวัง และรู้เท่าทันอันจะเป็นการคุ้มครองป้องกันสังคมจากอาชญากรรมประเภทนี้ได้

4.3 การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางด้านการค้า

4.3.1 ลักษณะของกิจกรรมทางด้านการค้า

กิจกรรมทางด้านการค้า เป็นกิจกรรมหลักในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในปัจจุบันการค้าได้มีการขยายตัวมากขึ้น โดยได้พัฒนาจากการค้าระดับชุมชนเป็นการค้าระดับประเทศและการค้าระหว่างประเทศ พัฒนาการดังกล่าวได้อาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการผลิตหรือการจำหน่ายสินค้าและบริการ หากพิจารณาโดยพื้นฐานแล้ว การค้าจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ตลาด ผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้บริโภค

ตามหลักวิชาทางเศรษฐศาสตร์ ตลาด (Market) เป็นขอบเขตในการซื้อและขายสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถติดต่อและทำความตกลงในการแลกเปลี่ยนสินค้ากันได้⁶ โดยสามารถแบ่งรูปแบบของตลาดออกเป็นสามแบบ คือ ตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ ตลาดที่มีผู้ขายน้อยราย และตลาดผูกขาด

ตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ (Perfect Competition) เป็นตลาดที่ผู้บริโภคมีอำนาจต่อรองมากที่สุด โดยผู้ผลิตจะพยายามผลิตสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการ และจะพยายามกำหนดราคาให้ต่ำสุดเท่าที่จะทำได้ เนื่องจากเป็นตลาดที่มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก สินค้าของผู้ขายแต่ละรายมีคุณสมบัติเหมือนกันสามารถทดแทนกันได้ อีกทั้งผู้ซื้อและผู้ขายต่างมีความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับราคาและสินค้าในตลาดเป็นอย่างดี และการเข้าออกตลาดทั้งผู้ขายรายเก่าและใหม่เป็นไปอย่างเสรี ในตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ ตลาดจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอุปสงค์และอุปทาน โดยปริมาณสินค้าในตลาดจะมีเพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค และราคาสินค้าจะอยู่ในระดับต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แรงกดดันจากการแข่งขันจะทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การผลิตที่มีต้นทุนต่ำสุด โดยใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ตลาดที่มีผู้ขายน้อยราย (Oligopoly Market) เป็นตลาดที่มีผู้ขายไม่กี่ราย และแต่ละรายจะขายสินค้าในปริมาณมาก พฤติกรรมของผู้ขายแต่ละรายในตลาดจะมีส่วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Interdependence) ดังนั้น ในการกำหนดปริมาณสินค้าหรือกำหนดราคาสินค้า ผู้ขายแต่ละรายจะต้องคำนึงถึงนโยบายของผู้ขายรายอื่นด้วย โดยตลาดแบบนี้ผู้ขายมักจะกำหนดพฤติกรรมของตนในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย และบางครั้งอาจร่วมมือกันกำหนดพฤติกรรมต่างๆ ทั้งในแง่ปริมาณและราคาสินค้า จึงอาจเกิดปัญหาในเรื่องของการแข่งขันทางการค้า เนื่องจากการร่วมมือกันดังกล่าวจะทำให้การแข่งขันไม่เป็นไปตามกลไกตลาดอย่างแท้จริง

ตลาดผูกขาด (Monopoly Market) เป็นตลาดที่ตรงกันข้ามกับตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์โดยสิ้นเชิง โดยเป็นตลาดที่มีผู้ขายรายเดียวและสินค้าในตลาดเป็นสินค้าที่มีลักษณะพิเศษไม่สามารถหาสินค้าลักษณะอื่นมาทดแทนได้ ที่สำคัญที่สุด คือ การที่มีอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดของผู้ขายรายใหม่ เพราะเป็นการนำมาซึ่งการผูกขาดในการจำกัดปริมาณสินค้าและระดับราคาสินค้าได้ โดยอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดอาจเป็นผลมาจากการถูกกีดกัน โดยเกิดจากการที่กฎหมายจำกัดหรือการให้สัมปทานแก่เฉพาะบางองค์กรในการประกอบกิจการบางอย่าง การให้สิทธิบัตร หรือข้อจำกัดของวัตถุดิบที่อาจถูกควบคุมโดยองค์กรที่อยู่ในตลาดอยู่แล้ว หรือการต้องใช้เงินทุนจำนวนมากในการเข้าสู่ตลาด การประหยัดเนื่องจากขนาด ตลอดจนความ

⁶ จรินทร์ เทศวานิช, หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537) หน้า 35.

แตกต่างของสินค้า การผูกขาดดังกล่าวก่อให้เกิดความสูญเสียในทางเศรษฐกิจหลายประการ กล่าวคือ

- ความสูญเสียอันเกิดจากการถ่ายเทเงินได้ในส่วนที่ควรเป็นของผู้บริโภค ไปสู่ผู้มีอำนาจผูกขาด ด้วยเหตุที่ผู้บริโภคต้องจ่ายค่าราคาสินค้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากการลดปริมาณการผลิตสินค้า และการขึ้นราคาสินค้า

- Deadweight Welfare Loss เกิดจากการที่ผู้บริโภคส่วนหนึ่งไม่ได้ซื้อสินค้าเนื่องจาก ผู้ผูกขาดลดปริมาณผลิต ผลที่ตามมาคือ การนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ โดยส่วนหนึ่งถูกนำไปผลิตสินค้าทดแทนที่มีคุณภาพด้อยกว่า

- ความสูญเสียโอกาสที่จะพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิต

ความสูญเสียดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อตัวตลาด คู่แข่งขัน และผู้บริโภค โดยการผูกขาดทำให้ผู้มีอำนาจผูกขาดสามารถควบคุมตลาด โดยเฉพาะการกำหนดทิศทางของราคาและปริมาณของสินค้า ให้มีทิศทางเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเพียงผู้เดียว ส่งผลให้ระบบตลาดล้มเหลว และการจัดสรรทรัพยากรไม่ประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่สนใจที่จะพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตให้มีประสิทธิภาพ คู่แข่งขันไม่มีเสรีภาพในการเข้าหรือออกตลาดโดยสมัครใจ ผู้บริโภคก็ถูกจำกัดเสรีภาพในการเลือกซื้อหรือได้บริโภคสินค้าที่มีคุณภาพต่ำแต่มีราคาสูง

จากความสูญเสียที่ส่งผลกระทบในวงกว้างดังกล่าวข้างต้น ทำให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการควบคุมมิให้เกิดการผูกขาดทางการค้าอันนำมาซึ่งความไม่เป็นธรรมในตลาด โดยถือว่า การแข่งขันที่เป็นธรรมจะนำมาซึ่งระบบตลาดที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เครื่องมือในการกำกับควบคุมที่สำคัญ คือ การใช้กฎหมายป้องกันการผูกขาด ดังจะได้กล่าวต่อไป

ในด้านของผู้ผลิตกับผู้ขาย โดยความเป็นจริงแล้ว ผู้ผลิตกับผู้ขายไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน แต่สำหรับผู้ผลิตที่ทำหน้าที่จำหน่ายจ่ายแจกสินค้าภายในตลาด ด้วยยอมมีสิทธิพลต่อตลาดเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ผู้ผลิตส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปขององค์กรต่างๆ เป็นส่วนมาก ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายประเภทใดก็ตาม ต่างก็มีลักษณะอยู่เหมือนกันประการหนึ่งคือ ทุกองค์กรต่างต้องการแสวงหาผลกำไรจากการประกอบธุรกิจให้ได้มากที่สุด โดยผลกำไรจะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสามารถของผู้บริหาร การประกอบธุรกิจเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดนั้น องค์กรธุรกิจต้องพยายามทำให้การผลิตสินค้ามีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งทำได้โดยการใช้วัตถุดิบที่มีราคาถูกลง การจ้างแรงงานฝีมือราคาถูกลง ตลอดจนพัฒนาปรับปรุงเทคโนโลยี และกระบวนการ

ผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และการควบรวมกิจการก็นับเป็นอีกวิธีการหนึ่งอันจะนำมาซึ่งกำไรสูงสุดได้ โดยรูปแบบของการประกอบธุรกิจในลักษณะบริษัท เหมาะต่อการขยายตัวและรวมตัวอย่างยิ่ง เพราะสามารถรวบรวมเงินทุนจำนวนมากได้

การรวมตัวของบริษัท หมายถึง การที่บริษัทหนึ่งเข้าครอบครอง หรือ ครอบครองสิทธิของอีกบริษัทหนึ่งหรือหลายบริษัท ด้วยสามารถครอบคลุุม หรือรวบรวมนโยบายของบริษัทนั้นได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการทางสินทรัพย์ หุ้น หรือควบบริษัทเข้าด้วยกัน โดยการรวมบริษัทนี้เป็นวิธีการจัดการแข่งขันอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างตลาด (Market Power) ให้เหนือคู่แข่งอื่นสามารถกำหนดนโยบาย ราคา ปริมาณการผลิต ตลอดจนระดับการขายอันนำไปสู่การเอาัดเอาเปรียบทั้งคู่แข่งและผู้บริโภคจนนำไปสู่การผูกขาดได้⁷ ซึ่งลักษณะการขยายธุรกิจและการรวมบริษัทมีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่

Horizontal Mergers เป็นลักษณะการรวมบริษัทเข้ากับอีกบริษัทหนึ่งเพื่อการผลิตหรือการตลาด ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ขายอยู่ในชั้นการผลิตเดียวกัน โดยผลจากการรวมกิจการจะกระทบต่อการแข่งขันในผลิตภัณฑ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ในแง่ของการกำหนดราคาและส่วนแบ่งทางการตลาด

Vertical Mergers เป็นการรวมตัวของบริษัทที่มีฐานหรือระดับขั้นของการผลิตต่างกัน เช่น อาจเป็นลูกค้าหรือผู้จัดสรรวัตถุดิบ เป็นการเพิ่มการผลิตหรือการตลาดตามขั้นตอนต่างๆ โดยให้ธุรกิจดำเนินการเองโดยตลอด การรวมตัวแบบนี้จะส่งผลต่อการแข่งขันระดับราคา การกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางการค้า การกระจายสินค้า ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากร

Conglomerate Mergers เป็นการรวมตัวของบริษัทที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ว่าในฐานะผู้ซื้อ ผู้ขาย หรือคู่แข่งในตลาด แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์บางประการ จากขนาดของการผลิตในการจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การรวมตัวของบริษัทผลิตสบู่ และบริษัทผลิต

⁷ Earl W. Kinter, Primer on the Law of Mergers, (New York : Macmillan Publishing, 1973) p.27.

ผองพอกขาว ซึ่งลักษณะของการรวมตัวจะเป็นไปในลักษณะของการรวมทุน หรือเทคโนโลยี หรือ ทรัพยากร เพื่อให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น หรือแตกต่างจากเทคโนโลยีที่ใช้อยู่

การควบรวมกิจการหรือการรวมตัวของบริษัทไม่ว่าจะลักษณะใดก็ตาม หากพิจารณาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและอิทธิพลอื่นๆ อันเป็นเหตุให้มีการรวมตัวของบริษัท แล้ว จะมีอยู่หลายประการ คือ การรวมตัวที่ทำให้การจัดสรรทรัพยากรดีขึ้น หรืออัตราการเพิ่มของผลผลิตสูงขึ้น และการรวมตัวที่ไม่ก่อประโยชน์ทางประสิทธิภาพหรือการพัฒนาเทคโนโลยี แต่เป็นการรวมตัวเพื่อการผูกขาดและการแข่งขันทางการค้า หรือเป็นไปเพื่อเอาเปรียบทางการค้า ทำให้การกระจุกตัวของอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ตลอดจนกีดขวางการแข่งขันจากผู้ผลิตรายใหม่ นอกจากนี้ การรวมตัวอาจเป็นผลเนื่องมาจากนโยบายเฉพาะด้านของบริษัท ไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาด การเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและการบริหาร ความคล่องตัว เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการควบรวมกิจการ ไม่ได้เกิดผลเสียในทุกกรณี ในบางกรณีอาจอำนวยความสะดวกในทางเศรษฐกิจ แต่ในบางกรณีก็เป็นผลเสียต่อการค้าอย่างมาก รัฐจึงเข้ามามีบทบาทในการกำกับควบคุมการดำเนินงานของธุรกิจต่างๆ ตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร การประกอบการ ที่สำคัญ คือ การกำกับควบคุมการดำเนินธุรกิจ หรือนโยบายการประกอบธุรกิจของเอกชนโดยเฉพาะการรวมกิจการ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ยังประโยชน์ต่อสาธารณะ และให้การประกอบการขององค์กรต่างๆ ทางธุรกิจเป็นไปในทางที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

สำหรับผู้ซื้อหรือผู้บริโภคนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในระบบการค้าที่ทำให้เกิดการซื้อขายสินค้าในตลาด โดยจะเป็นผู้ซื้อสินค้า โดยทั่วไปแล้ว พฤติกรรมของผู้บริโภคจะเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างซื้อทำให้มีอำนาจต่อรองน้อย เมื่อเทียบกับผู้ประกอบการซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า จึงมีโอกาสรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง รักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีทางด้านการผลิตและการจำหน่าย รวมถึงการให้บริการได้มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าอย่างมาก นอกจากนี้ ผู้ประกอบธุรกิจเองไม่ว่าจะเป็นผู้ขายหรือผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรทั้งสินค้าและบริการ ส่วนใหญ่จะเป็นนิติบุคคลที่มีอิทธิพลด้านการเงิน มีกำลังทางเศรษฐกิจสูง และอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบผู้บริโภค ซึ่งเป็นผู้ซื้อหรือผู้ให้บริการที่เป็นประชาชนคนธรรมดา การอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบเช่นนี้ ทำให้เกิดการฉวยโอกาสเอาเปรียบแก่ผู้บริโภคได้ง่าย รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การใช้บังคับกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

4.3.2 กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินกิจกรรมทางการค้า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่มากมายหลายฉบับ โดยกฎหมายจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับวงจรรธุรกิจ นับตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในที่นี้ จะขอกล่าวในรายละเอียดของกฎหมายที่สำคัญในบางฉบับ อันได้แก่ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 เนื่องจากเป็นกฎหมายที่มีผลต่อการซื้อขายในระบบเศรษฐกิจโดยรวม โดยจะมุ่งเน้นที่การนำโทษทางอาญามาบังคับใช้เพื่อให้เกิดผลในทางเศรษฐกิจ

ก. พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายที่มีที่มาจากกรรณการยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ.2522 ที่ใช้บังคับอยู่ในอดีต เนื่องจากในกฎหมายดังกล่าวนั้นมีบทบัญญัติทั้งในส่วนของการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาดรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน เมื่อรัฐเห็นเป็นการสมควรให้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาด จึงได้ตรากฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นการส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างเสรีและป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ

สาระสำคัญของบทบัญญัติ คือ ใช้เป็นหลักการป้องกัน ทั้งนี้ เนื่องจากธุรกิจมีอยู่มากมายหลายประเภท ซึ่งหากรัฐต้องกำหนดว่าธุรกิจใดเป็นธุรกิจควบคุม อาจมีผลทำให้การกำกับดูแลเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ดังนั้น จึงมีมาตรการที่เปิดกว้างๆ เพื่อให้สามารถกำกับดูแลธุรกิจได้ทุกประเภท โดยกำหนดพฤติกรรมให้ผู้ประกอบการทราบล่วงหน้าว่าการกระทำใดที่เป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขัน ซึ่งธุรกิจที่กระทำการฝ่าฝืนข้อห้ามของกฎหมายเท่านั้นที่จะถูกกำกับดูแล และจากบทบัญญัติของกฎหมาย จะเห็นได้ว่าได้มีการยอมรับการมีอำนาจเหนือผู้อื่นในตลาด แต่ไม่ยอมรับการใช้อำนาจในทางเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นหรือทำความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งหากผู้ประกอบการรายใดกระทำการดังกล่าว รัฐอาจดำเนินการโดยให้อำนาจคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าสั่งให้หยุดการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขัน และให้ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องเรียกค่าเสียหายได้

ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดลักษณะพฤติกรรมผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขันที่ห้ามกระทำหรือให้กระทำภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดรวม 5 ลักษณะ คือ

1. การใช้อำนาจเหนือตลาดที่มีอยู่กำหนดหรือรักษาระดับราคาสินค้า โดยไม่เป็นธรรม กำหนดเงื่อนไขให้ลูกค้าต้องจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ การจำหน่าย หรือการกำหนดเงื่อนไขอย่างไม่เป็นธรรมในการเลือกซื้อหรือขายสินค้า หรือการได้รับ หรือให้บริการ หรือการจัดหาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจรายอื่น

2. กระทำการรวมธุรกิจในลักษณะอันก่อให้เกิดการผูกขาด หรือความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันตามที่กำหนด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า

3. กระทำการตกลงร่วมกันเพื่อกำหนดราคาซื้อขาย หรือจำกัดปริมาณการรับซื้อขายสินค้า ทำความตกลงร่วมกันเพื่อครองตลาด หรือฮั้วกันในการประมูล อันถือเป็นการผูกขาด หรือจำกัดการแข่งขัน แต่ยังมีข้อห้ามอื่นที่แม้เป็นการร่วมกันผูกขาดแต่สามารถดำเนินการได้ หากได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ได้แก่ การแบ่งท้องที่หรือแบ่งลูกค้าที่ผู้ประกอบการแต่ละรายจะซื้อหรือจำหน่ายสินค้า การกำหนดปริมาณสินค้าที่ผู้ประกอบการแต่ละรายจะผลิต ซื้อ จำหน่ายหรือบริการ เพื่อกำหนดปริมาณให้ต่ำกว่าความต้องการของตลาด การลดคุณภาพสินค้าโดยจำหน่ายในราคาเดิมหรือสูงขึ้น การแต่งตั้งตัวแทนจำหน่ายเพียงรายเดียว และการกำหนดเงื่อนไขในการซื้อขายเพื่อให้ปฏิบัติในทางเดียวกัน

4. ใช้ความสัมพันธ์ทางธุรกิจระหว่างกันเพื่อกำหนดโอกาสของผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้าโดยตรงจากผู้ประกอบการที่อยู่นอกราชอาณาจักร

5. กระทำการอันมิใช่การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมและมีผลเป็นการทำลาย ทำให้เสียหาย ชัดขวาง กีดกัน หรือจำกัดการประกอบธุรกิจของผู้อื่น หรือเพื่อมิให้ผู้อื่นประกอบธุรกิจหรือต้องล้มเลิกการประกอบธุรกิจ

ตามบทบัญญัติ คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เป็นองค์กรที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เสนอแนะต่อรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงประกาศกำหนดส่วนแบ่งตลาดและยอดเงินขายของธุรกิจที่ถือว่าผู้ประกอบการที่อยู่ในเกณฑ์

ดังกล่าวจะเป็นผู้ประกอบการที่มีอำนาจเหนือตลาด และพิจารณาเรื่องที่มีบุคคลร้องเรียนว่ามี การฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีคณะกรรมการเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง คณะกรรมการ สอบสวน คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายร่วมกัน

สำหรับการฝ่าฝืนบทบัญญัติข้างต้น กฎหมายได้กำหนดโทษทางอาญา โดยแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. กรณีการใช้อำนาจเหนือตลาดโดยไม่เป็นธรรม รวมธุรกิจเพื่อผูกขาด ตกลงร่วมกันลดหรือจำกัดการแข่งขันหรือกีดกันหรือทำลายคู่แข่งอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย มีโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าทำผิดซ้ำให้รับ โทษทวีคูณ (มาตรา 51)

2. กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า หรือคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ มีโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสามปี หรือปรับตั้งแต่สองล้านบาทถึงหกล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าหมื่นบาทตลอดเวลาที่ฝ่าฝืนอยู่ (มาตรา 52)

3. กรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วน ผู้จัดการ หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานในเรื่องนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับ ความผิดนั้นด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมหรือตน ได้จัดการตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นแล้ว (มาตรา 54) และกรณีความผิดที่มี โทษปรับหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ให้คณะกรรมการแข่งขันทางการค้ามีอำนาจเปรียบเทียบปรับ แต่ คณะกรรมการก็อาจมอบหมายให้คณะอนุกรรมการ เลขาธิการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้รับ แทนได้ เมื่อเปรียบเทียบปรับแล้ว คดีเป็นอันเลิกกัน (มาตรา 56)

ข. พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายที่ บัญญัติขึ้น โดยแยกบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาดออกจาก กัน และกำหนดองค์การทำหน้าที่ตามกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าขึ้นต่างหาก วัตถุประสงค์ของกฎหมายเป็นไปเพื่อป้องกันการกำหนดราคาซื้อ ราคาจำหน่าย ตลอดจน

การกำหนดเงื่อนไขและวิธีปฏิบัติทางการค้าอันไม่เป็นธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อตลาดและผู้บริโภค

เพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยราคาสินค้าและบริการเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยมีอำนาจในการประกาศกำหนดให้สินค้าหรือบริการใดเป็นสินค้าควบคุมและกำหนดมาตรการที่ใช้ พร้อมเข้ากำกับดูแลในกระบวนการผลิตหรือการจำหน่ายสินค้าหรือบริการควบคุมเท่าที่จำเป็น กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการแสดงราคาสินค้าหรือบริการ พิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับราคา และหน้าที่อื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด

ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดลักษณะการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติว่าด้วยการกำหนดราคาสินค้าและบริการไว้ โดยบัญญัติห้ามผู้ประกอบการธุรกิจดำเนินการใดๆ โดยจงใจที่จะทำให้ราคาต่ำเกินสมควร หรือสูงเกินสมควร หรือทำให้เกิดความปั่นป่วนซึ่งราคาสินค้าหรือบริการใด (มาตรา 29) ห้ามมิให้บุคคลกักตุนสินค้าควบคุม โดยมีสินค้าควบคุมไว้ในครอบครองเกินปริมาณที่กำหนด หรือไม่นำสินค้าควบคุมออกจำหน่ายหรือเสนอขายตามปกติ หรือปฏิเสธการจำหน่าย โดยไม่มีเหตุอันสมควร (มาตรา 30) ตลอดจนห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจควบคุมหยุดการให้บริการปกติ หรือปฏิเสธการให้บริการ โดยไม่มีเหตุอันสมควร (มาตรา 31)

สำหรับการฝ่าฝืนบทบัญญัติข้างต้น กฎหมายได้กำหนดโทษทางอาญาเป็นโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 41) และในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ หุ่นส่วนผู้จัดการ หรือผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอม หรือตนได้จัดการตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นแล้ว (มาตรา 42) สำหรับกรณีความผิดที่มีโทษปรับหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ให้คณะกรรมการว่าด้วยราคาสินค้าและบริการมีอำนาจเปรียบเทียบปรับ แต่คณะกรรมการก็อาจมอบหมายให้คณะอนุกรรมการ เลขาธิการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ปรับแทนได้ เมื่อเปรียบเทียบปรับแล้ว คดีเป็นอันเลิกกัน (มาตรา 43)

ค. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าและบริการ เหตุผลอันเป็นที่มาในการประกาศใช้กฎหมาย เนื่องจากการเสนอสินค้าและบริการต่างๆ ต่อประชาชนนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าและผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาได้นำวิธีการในทางการตลาดและทางการโฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบเพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาด และความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพสินค้าและราคาสินค้าและบริการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ ในบางกรณีแม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค โดยการกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การให้ผู้บริโภคแต่ละรายจะไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบการค้าหรือผู้ประกอบธุรกิจโฆษณา เมื่อมีการละเมิดสิทธิของตนย่อมจะเป็นการไม่คุ้มค่า และผู้บริโภคจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่จะสละเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้ และในบางกรณีก็ไม่อาจจะจับหรือยับยั้งการกระทำที่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคได้ทันทั่วทั้งที่ พระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงได้วางหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการค้าและผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาต่อผู้บริโภค เพื่อให้ความเป็นธรรมตามสมควรแก่ผู้บริโภค ตลอดจนจัดให้มีองค์กรของรัฐเพื่อกำกับควบคุมและตรวจสอบให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

ผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ได้แก่ ผู้ซื้อหรือผู้รับบริการ รวมตลอดถึงนิติบุคคลที่มีการบริโภคสินค้าหรือบริการต่างๆ โดยบัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย ส่วนมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายกำหนดไว้ 3 ประการ คือ การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการโฆษณา ด้านฉลาก และการคุ้มครองโดยประการอื่น

การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการโฆษณา ตามบทบัญญัติ กำหนดให้การใช้ข้อความในการโฆษณาจะต้องใช้ข้อความที่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค โดยต้องไม่แสดงข้อความที่เป็นเท็จ ข้อความที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ข้อความที่เป็นการสนับสนุนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้มีการกระทำผิดกฎหมายหรือศีลธรรม หรือนำไปสู่ความ

เสื่อมเสียในวัฒนธรรมของชาติ และข้อความที่จะทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน นอกจากนี้ การโฆษณาจะต้องไม่กระทำด้วยวิธีการอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจ หรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้บริโภค

การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านฉลาก ตามบทบัญญัติ กำหนดให้สินค้าบางประเภทเป็นสินค้าที่ต้องควบคุมฉลาก ได้แก่ สินค้าที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการใช้สินค้านั้น หรือโดยสภาพของสินค้านั้น และสินค้าที่ประชาชน ใช้เป็นประจำ โดยฉลากจะต้องระบุข้อความอันจำเป็นซึ่งเป็นสาระสำคัญของสินค้า ทั้งนี้ ข้อความต้องตรงต่อความเป็นจริง และไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญของสินค้า

นอกจากการคุ้มครองผู้บริโภคในการโฆษณาและในด้านฉลากแล้ว ยังมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในด้านอื่นอีก นั่นคือ การสั่งห้ามขายสินค้าอันตราย และการกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นธุรกิจที่ควบคุมรายได้ ในหลักฐานการรับเงิน

จากมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายบัญญัติให้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับชาติมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการ บริหารและบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 โดยทำหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ จากผู้บริโภค ดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าอันตราย แจ้างหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย และดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค นอกจากนี้ ยังเป็นหน่วยงานที่เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในการคุ้มครอง ผู้บริโภค พร้อมทั้งสอดส่อง เฝ้าระวัง ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ที่กฎหมาย กำหนด

แม้ว่าจะมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค และมีการจัดตั้ง คณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายดังกล่าว แต่เนื่องจากลักษณะของกิจกรรมที่มีการ ดำเนินงานอย่างกว้าง การกำกับดูแลจากรัฐอาจเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ส่งผลให้การดำเนินการต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยอาจมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในหลายลักษณะ เช่น ใน เรื่องของการโฆษณาเกินจริง การใช้ข้อความเท็จทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญของสินค้า การโฆษณาที่ล่อแหลมต่อศีลธรรม การใช้ฉลากปลอม การไม่ระบุข้อความสำคัญในฉลาก การใช้ วัตถุอันตรายเป็นส่วนผสมในสินค้า ตลอดจนการขายสินค้าที่เป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีการกระทำผิดโดยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือการไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงาน เช่น การไม่ส่งเอกสารหรือชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่มีผู้ร้องทุกข์ตามที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคร้องขอ การขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

การกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัตินี้ ได้มีบทบัญญัติกำหนดโทษทางอาญาไว้ ซึ่งในกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านโฆษณา ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามหมื่นบาท และหากไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณา ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 48-49) ส่วนกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านฉลาก ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท และหากไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการว่าด้วยฉลาก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 52-53) และกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคโดยประการอื่น เช่น ขายสินค้าที่คณะกรรมการสั่งห้ามขายสินค้านั้นอาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 56)

กรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล กรรมการ หรือผู้จัดการ หรือผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล จะต้องรับโทษที่กฎหมายกำหนดสำหรับความผิดนั้นด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของนิติบุคคล (มาตรา 59) และความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ถือเป็นความผิดที่เปรียบเทียบปรับได้โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือผู้ที่มีอำนาจโดยได้รับการมอบหมาย เมื่อเปรียบเทียบปรับแล้ว คดีเป็นอันเลิกกัน (มาตรา 62)

อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองผู้บริโภคไม่ได้มีเฉพาะบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 เท่านั้น ยังมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นอีก ที่มีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภค อาทิ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 เป็นต้น ซึ่งในพระราชบัญญัติเหล่านี้ ก็ได้มีการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องนั้นๆ ไว้

4.3.3 การใช้โทษทางอาญาในฐานะความผิดเกี่ยวกับการค้าที่สำคัญ : ความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า

การประกอบกิจกรรมทางการค้า ผู้ประกอบการจะมีกำไรเป็นเครื่องจูงใจที่สำคัญ ซึ่งผลกำไรจากการประกอบการนี้ นอกจากจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของบริษัทแล้วยังสามารถใช้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความสามารถของผู้บริหารได้อีกทางหนึ่ง การดำเนินงานเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุดนั้น สามารถกระทำได้หลายวิธี อาทิ การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนากระบวนการผลิตให้ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการตลาด เหล่านี้ ถือเป็นภาระกระทำที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่ในความเป็นจริงแล้ว การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุดนั้น ยังมีผู้ที่ใช้วิธีการอันไม่ชอบธรรมเพื่อให้ตนมีอำนาจเหนือตลาดอันนำมาซึ่งยอดขายและกำไรสูงสุด การกระทำดังกล่าว เรียกว่า การผูกขาดทางการค้า

การผูกขาดทางการค้า หมายถึง การที่ผู้ขายในตลาดรายเดียวหรือหลายรายซึ่งกระทำการเช่นผู้ขายในตลาดรายเดียวที่สามารถมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงราคาของสินค้าที่ตนเองเสนอขายในตลาดได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงปริมาณสินค้าที่ตนเองขายโดยอิสระปราศจากความกังวลว่าเมื่อตนเองขึ้นราคาสินค้าแล้วผู้ขายรายอื่นจะเพิ่มปริมาณการค้าทำให้ราคาสินค้าของผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงราคาดังกล่าวลดลงมาได้ หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้ขายที่มีอำนาจเช่นนั้น ไม่มีผู้ขายรายอื่นจะสามารถแข่งขันกับผู้ขายรายแรกได้⁸

การผูกขาดทางการค้ามีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การมี ส่วนแบ่งการตลาดสูงกว่าร้อยละ 50 ของยอดขายทั้งหมดในตลาด การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม การมีอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดของคู่แข่งรายใหม่ อันเนื่องมาจากการได้รับสัมปทาน การมีสิทธิบัตร การเป็นเจ้าของอุปทานของทรัพยากรทั้งหมดในตลาดและการได้เปรียบในด้านต้นทุน ตลอดจนการควบคุมกิจกรรมเพื่อเหตุผลทางการตลาด

การผูกขาดทางการค้าก่อให้เกิดผลกระทบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ผลกระทบต่อตลาด ต่อผู้บริโภค และต่อผู้ประกอบการ หรือคู่แข่งรายอื่นๆ ในตลาด กล่าวคือ

⁸ Richard A. Posner, *Antitrust Law An Economic Perspective*, (Chicago : The University of Chicago Press, 1976), p.8-9.

การผูกขาดจะทำให้ผู้มีอำนาจผูกขาดสามารถควบคุมตลาดให้มีทิศทางเป็นไปตามความต้องการของตน และเพื่อประโยชน์ของตนแต่ผู้เดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจผูกขาดสามารถกำหนดทิศทางของราคาและปริมาณสินค้าได้ ทำให้ได้รับกำไรเกินปกติ และสามารถรักษาระดับราคาไว้ได้เป็นเวลานาน เพราะสามารถสร้างอุปสรรคในการเข้ามาสู่ตลาดของผู้ขายรายอื่น ก่อให้เกิดลักษณะที่เรียกว่า ระบบตลาดล้มเหลว ซึ่งส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากจะไม่มีการพัฒนากระบวนการผลิต ทั้งนี้ การผูกขาดยังถือเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเลือกซื้อ เลือกบริโภคของผู้บริโภค โดยผู้บริโภคจะไม่สามารถใช้สิทธิเลือกซื้อได้ ซึ่งสิทธิในการเลือกบริโภคนี้ ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในตลาดที่ผู้บริโภคใช้เป็นเครื่องมือและเป็นกลไกตลาดด้วย นอกจากผลของการผูกขาดจะกระทบต่อสิทธิของผู้บริโภคแล้ว ยังทำให้สิทธิในการแข่งขันของคู่แข่งด้วยกันในตลาดสิ้นไปอีกด้วย เหตุผลหลักก็เนื่องมาจาก คู่แข่งขันไม่มีเสรีภาพในการเข้าหรือออกตลาดโดยเสรี แต่เป็นไปในลักษณะที่ถูกกีดกันไม่ให้เข้าสู่ตลาดหรือถูกบังคับให้ออกจากตลาดโดยผู้มีอำนาจตลาดที่เหนือกว่า อันเป็นการกระทบต่อสิทธิในการประกอบสัมมาอาชีพของบุคคล

พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542 ได้กำหนดความผิดและบทกำหนดโทษเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้าไว้ ดังนี้

มาตรา 25 “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดกระทำการในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดหรือรักษาระดับราคาซื้อหรือขายสินค้าหรือค่าบริการอย่างไม่เป็นธรรม
- (2) กำหนดเงื่อนไขในลักษณะที่เป็นการบังคับโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมอย่างไม่เป็นธรรม ให้ผู้ประกอบธุรกิจอื่นซึ่งเป็นลูกค้านั้นต้องจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ หรือการจำหน่ายสินค้าหรือต้องจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อหรือขายสินค้า การได้รับหรือให้บริการ หรือในการจัดหาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจอื่น
- (3) ระวัง ไลต์ หรือจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ การจำหน่าย การส่งมอบ การนำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งสินค้าเพื่อลดปริมาณให้ต่ำกว่าความต้องการของตลาด
- (4) แทรกแซงการประกอบธุรกิจของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร”

มาตรา 26 ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำการรวมธุรกิจ อันอาจก่อให้เกิดการผูกขาดหรือความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ

การประกาศกำหนดของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้ระบุว่าให้บังคับแก่การรวมธุรกิจที่มีผลให้มีส่วนแบ่งตลาด ยอดเงินขาย จำนวนทุน จำนวนหุ้น หรือจำนวนสินทรัพย์ ไม่น้อยกว่าจำนวนเท่าใด

การรวมธุรกิจตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึง

(1) การที่ผู้ผลิตรวมกับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายรวมกับผู้จำหน่าย ผู้ผลิตรวมกับผู้จำหน่าย หรือผู้บริการรวมกับผู้บริการ อันจะมีผลให้สถานะทางธุรกิจหนึ่งคงอยู่และธุรกิจหนึ่งสิ้นสุดลงหรือเกิดเป็นธุรกิจใหม่ขึ้น

(2) การเข้าซื้อสินทรัพย์ทั้งหมดหรือบางส่วนของธุรกิจอื่นเพื่อควบคุมนโยบายการบริหารธุรกิจ การอำนวยความสะดวก หรือการจัดการ

(3) การเข้าซื้อหุ้นทั้งหมดหรือบางส่วนของธุรกิจอื่นเพื่อควบคุมนโยบายการบริหารธุรกิจ การอำนวยความสะดวก หรือการจัดการ

การขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ประกอบธุรกิจยื่นคำขอต่อคณะกรรมการตามมาตรา 35 ”

มาตรา 27 “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจใดร่วมกับผู้ประกอบธุรกิจอื่นกระทำการใดๆ อันเป็นการผูกขาด หรือลดการแข่งขัน หรือจำกัดการแข่งขันในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่ง หรือบริการใดบริการหนึ่ง ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดราคาขายสินค้าหรือบริการเป็นราคาเดียวกัน หรือตามที่ตกลงกัน หรือจำกัดปริมาณการขายสินค้าหรือบริการ

(2) กำหนดราคาซื้อสินค้าหรือบริการเป็นราคาเดียวกัน หรือตามที่ตกลงกัน หรือจำกัดปริมาณการรับซื้อสินค้าหรือบริการ

(3) ทำความตกลงร่วมกันเพื่อเข้าครอบครองตลาดหรือควบคุมตลาด

(4) กำหนดข้อตกลงหรือเงื่อนไขในลักษณะสมรู้กัน เพื่อให้ฝ่ายหนึ่งได้รับการประมูลหรือประกวดราคาสินค้าหรือบริการ หรือเพื่อมิให้ฝ่ายหนึ่งเข้าแข่งขันราคาในการประมูลหรือประกวดราคาสินค้าหรือบริการ

(5) กำหนดแบ่งท้องที่ที่ผู้ประกอบธุรกิจแต่ละรายจะจำหน่ายหรือลดการจำหน่ายสินค้าหรือบริการได้ในท้องที่นั้น หรือกำหนดลูกค้าที่ผู้ประกอบธุรกิจแต่ละรายจะจำหน่ายสินค้าหรือบริการให้ได้ โดยผู้ประกอบธุรกิจอื่นจะไม่จำหน่ายสินค้าหรือบริการนั้นแข่งขัน

(6) กำหนดแบ่งห้องที่ผู้ประกอบการธุรกิจแต่ละรายจะซื้อสินค้าหรือบริการได้ หรือกำหนดตัวผู้ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจจะซื้อสินค้าหรือบริการได้

(7) กำหนดปริมาณของสินค้าหรือบริการที่ผู้ประกอบการธุรกิจแต่ละรายจะผลิต ซื้อ จำหน่าย หรือบริการ

(8) ลดคุณภาพของสินค้าหรือบริการให้ต่ำกว่าที่เคยผลิต จำหน่าย หรือให้บริการ โดยจำหน่ายในราคาเดิมหรือสูงขึ้น

(9) แต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลใดแต่ผู้เดียวเป็นผู้จำหน่ายสินค้าหรือให้บริการอย่างเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน

(10) กำหนดเงื่อนไขหรือวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการซื้อหรือการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันหรือตามที่ตกลงกัน

ในกรณีที่มีความจำเป็นทางธุรกิจที่ต้องกระทำการตาม (5) (6) (7) (8) (9) หรือ (10) ในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง ให้ผู้ประกอบการธุรกิจยื่นคำขออนุญาตต่อคณะกรรมการตามมาตรา 35 ”

มาตรา 28 “ห้ามมิให้ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งอยู่นอกราชอาณาจักร ไม่ว่าความสัมพันธ์นั้นจะเป็นโดยทางสัญญา นโยบาย ความเป็นหุ้นส่วน การถือหุ้น หรือมีความสัมพันธ์ในลักษณะอื่นใดทำนองเดียวกัน ดำเนินการใดๆ เพื่อให้บุคคลซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรที่ประสงค์จะซื้อสินค้าหรือบริการมาใช้เอง ต้องถูกจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งอยู่นอกราชอาณาจักรโดยตรง”

มาตรา 29 “ห้ามมิให้ผู้ประกอบการธุรกิจกระทำการใดๆ อันมิใช่การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม และมีผลเป็นการทำลาย ทำให้เสียหาย ชัดขวาง กีดกัน หรือจำกัดการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจอื่น หรือเพื่อมิให้ผู้อื่นประกอบธุรกิจ หรือต้องล้มเลิกการประกอบธุรกิจ”

มาตรา 30 “ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดที่มีส่วนแบ่งตลาดเกินกว่าร้อยละสิบห้า ระบุ หยุต หรือเปลี่ยนแปลงการมีส่วนแบ่งตลาด ในการนี้ คณะกรรมการอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาในการปฏิบัติไว้ด้วยก็ได้”

มาตรา 31 “ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจฝ่าฝืนมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 หรือมาตรา 29 ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ประกอบการธุรกิจระงับ หยุด หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงการกระทำดังกล่าวได้ ในการนี้คณะกรรมการจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาในการปฏิบัติไว้ในคำสั่งด้วยก็ได้

ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งได้รับคำสั่งตามวรรคหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าวให้มีสิทธิอุทธรณ์ได้ตามมาตรา 46

ผู้ประกอบการธุรกิจจะเรียกร้องค่าเสียหายจากคณะกรรมการเพราะเหตุที่คณะกรรมการมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งมิได้”

มาตรา 51 “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 39 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในกรณีที่กระทำความผิดซ้ำต้องระวางโทษเป็นทวีคูณ”

มาตรา 52 “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการตามมาตรา 30 มาตรา 31 หรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามมาตรา 47 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสามปี หรือปรับตั้งแต่สองล้านบาทถึงหกล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่”

การกระทำใดๆ อันเป็นการผูกขาดทางการค้านี้ เป็นความผิดในประเภทที่กฎหมายห้ามกระทำ เนื่องจากผลของการกระทำจะกระทบต่อประชาชนและก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งโดยสภาพแล้ว การกระทำการผูกขาดทางการค้ามิใช่ความผิดอาญาโดยแท้ แต่ได้มีการนำเอาหลักการลงโทษทางอาญามากำหนดเป็นสภาพบังคับ

โทษจำคุกที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดอัตราโทษไว้ไม่เกินสามปี ถือเป็นกำหนดโทษในอัตราที่เหมาะสม เนื่องจากการผูกขาดทางการค้าเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ และการกำหนดโทษทางอาญาเป็นเพียงการเพิ่มสภาพบังคับให้กับกฎหมาย จึงไม่ควรให้โทษจำคุกมีบทบาทมากนัก แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดควรจะเน้นหนักที่โทษปรับและวิธีการอื่น ซึ่งการกำหนดโทษจำคุก แม้ว่าจะได้ผลดีในทางข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลกระทำความผิด แต่โดยลักษณะแล้ว โทษจำคุกเป็นโทษที่มีลักษณะรุนแรง นอกจากจะตอบสนองในการข่มขู่ยับยั้งแล้ว ยังได้ผลในการแก้แค้นทดแทนอีกด้วย การกระทำความผิดในกรณีนี้เป็นความผิดที่มุ่งผลประโยชน์ในทางธุรกิจ การกระทำไม่ได้กระทบต่อสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลโดยตรง

หากให้ความสำคัญกับโทษจำคุกมากจนเกินไปอาจก่อให้เกิดผลเสียตามมา ทั้งนี้ เพราะการพิจารณาลงโทษจำคุก ศาลจะส่งลงโทษจำคุกในระยะสั้น ซึ่งไม่เกิดผลดี กล่าวคือ ผู้ถูกลงโทษจะมีโอกาสใช้ชีวิตปะปนกับนักโทษอื่นที่อาจมีจิตใจที่แข็งกระด้างกว่า การได้อยู่ร่วมกันในระยะเวลานั้น อาจมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมลอกเลียนแบบ ทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่ชั่วร้ายมากขึ้น และยากที่จะฟื้นฟูให้ดีขึ้น และอาจมีการถ่ายทอดวิชาความรู้เพื่อใช้ในการประกอบอาชญากรรมขึ้นร้ายแรง นอกจากนี้ เมื่อพ้นโทษ จะประสบกับปัญหาในการยอมรับในการกลับสู่สังคม ไม่ว่าจะในด้านการคบหาสมาคมหรือการประกอบอาชีพก็ตาม

การกำหนดโทษปรับที่มีอัตราสูงโดยกำหนดไว้ไม่เกินหกล้านบาท แม้ว่า จะเป็นอัตราที่สูงมาก แต่หากเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับหรือจะได้รับจากการผูกขาดทางการค้าที่มีมูลค่าจำนวนมากแล้ว อาจยังไม่มี ความเหมาะสม เนื่องจากในธุรกิจหนึ่ง อาจทำการผลิตและจำหน่ายโดยผูกขาดทั่วราชอาณาจักร ได้ผลกำไรเป็นจำนวนที่สูงกว่าค่าปรับมาก และหากต้องชำระค่าปรับ ก็สามารถลดภาระค่าปรับไปให้ผู้บริโภค ในรูปของราคาสินค้าหรือบริการที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงควรเปลี่ยนรูปแบบการกำหนดจากการกำหนดโทษปรับแบบตายตัวมาใช้โทษปรับโดยให้มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ตามแนวทางที่ได้นำเสนอไปแล้ว

การลงโทษปรับ ตามมาตรา 52 ที่กำหนดให้ปรับเป็นจำนวนหนึ่งตั้งแต่สองล้านบาทถึงหกล้านบาท และปรับรายวันอีกไม่เกินวันละห้าหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ สำหรับกรณีการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า การกำหนดโทษปรับเช่นนี้ แม้ว่าจะได้ผลในทางข่มขู่ยับยั้งในระดับหนึ่ง แต่อาจไม่ได้ผลในทุกกรณี โดยผู้ประกอบการรายใหญ่ จะถือว่าค่าปรับเป็นต้นทุนการผลิตอย่างหนึ่งและสามารถลดภาระค่าปรับไปให้ผู้บริโภค ส่วนการปรับรายวันที่มีอัตราตายตัว หากผู้ประกอบการมีรายได้ตอบแทนมากกว่าอัตราโทษที่กำหนดไว้ ย่อมเลือกที่จะกระทำความผิดต่อไป โดยยอมชำระค่าปรับแทนการปฏิบัติตามกฎหมาย จากการกำหนดโทษที่ไม่ได้คำนึงถึงรายได้ของผู้กระทำความผิดเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าอาจเกิดปัญหาในการบังคับใช้โทษ ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้โทษปรับประสบผลในทางข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลเลือกที่จะกระทำความผิด จึงเห็นสมควรให้มีการกำหนดโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) โดยคำนวณค่าปรับจากระยะเวลาที่มีการกระทำผิดประกอบกับรายได้ของผู้กระทำความผิด ระบบนี้ถือเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่น เนื่องจากการกำหนดอัตราค่าปรับจะให้ความสำคัญกับรายได้ของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ทำให้ไม่มีบุคคลใดได้รับผลประโยชน์ตอบแทนใน

ขณะที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย วิธีการนี้จะได้ผลดีในแง่ของการป้องปรามการกระทำผิด และสามารถช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์สำหรับผู้กระทำความผิดในทุกฐานะ

อย่างไรก็ตาม การลงโทษโดยเน้นที่โทษปรับ อาจไม่ช่วยให้เกิดผลดีในบางกรณี โดยเฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีฐานะทางการเงินดี จะไม่สำนึกผิด และอาจกระทำความผิดอีก การใช้มาตรการคุมประพฤติ เป็นแนวทางที่ดีที่จะช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ให้รู้สึกสำนึกผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำ และโดยที่การกระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นการกระทำโดยนิติบุคคล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและระบบเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก จึงควรมีการนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล (Corporate Probation) โดยให้นิติบุคคลอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติที่เหมาะสม โดยอาจกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลกระทำความดีตอบแทนสังคม (Community Service) ให้รายงานผลการประกอบการต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนให้เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปสอดส่องดูแลการประกอบกิจการว่าได้ดำเนินการตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้หรือไม่

นอกจากนั้น การกำหนดโทษโดยเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะทั้งจำทั้งปรับ และต้องระวางโทษเป็นทวิคูณในกรณีที่กระทำความผิดซ้ำ นับได้ว่าเป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมในการที่จะข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลกระทำความผิดอีก อย่างไรก็ตาม การกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้านี้ ควรกำหนดโทษโดยแยกผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลออกจากบุคคลธรรมดา โดยให้ลงโทษนิติบุคคลในจำนวนที่สูงกว่า เนื่องจากโดยสภาพแล้วนิติบุคคลจะมีฐานะทางการเงินที่ดีกว่าและการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลจะส่งผลกระทบร้ายแรงมากกว่า

4.4 การใช้โทษทางอาญาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

4.4.1. สิ่งแวดล้อมกับผลกระทบจากการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

สิ่งแวดล้อม โดยความหมายแล้วก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่สามารถจับต้องได้ และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม มนุษย์เองก็ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แม้ว่า จะมีบางแนวคิดที่กล่าววามนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ และใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม

ในการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น แต่ในปัจจุบันกลับมีแนวคิดในการดำรงชีพโดยการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และต่างเชื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมถือเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกันได้ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งมักจะกระทบกับอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ดังนั้น พัฒนาการในทุกๆ ด้านของของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม หรือแม้แต่การเมือง ย่อมส่งผลไม่มากก็น้อยต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาของสภาวะแวดล้อมนั้น มีที่มาจากประชากร เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม เป็นสำคัญ

แต่เดิมนั้นสังคมของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย อยู่ในภาคการผลิตทางเกษตรกรรมเสียส่วนใหญ่ และเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก トラบจนมีการคบค้ากันของสังคมต่างๆ ก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าขายที่เริ่มเติบโตขึ้น ประกอบกับพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้เกิดกระบวนการผลิตแบบใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นและแตกต่างจากเดิมโดยสิ้นเชิง จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ กระบวนการผลิตของทุกประเทศทั่วโลกก็ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีการผลิตมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในภาคอุตสาหกรรม

การนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตนั้น แม้ว่าจะทำให้การผลิตสินค้าและบริการมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเกิดผลดีหลายประการ อาทิ สามารถผลิตสินค้าและบริการได้มากขึ้น โดยประหยัดเวลาและใช้แรงงานน้อยลง แต่ก็มีผลเสียอยู่เช่นกัน ผลเสียในประการที่สำคัญที่สุด ก็คือ การก่อให้เกิดมลภาวะแก่สิ่งแวดล้อม

โรงงานอุตสาหกรรมถือเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางน้ำ มลภาวะทางอากาศ หรือมลภาวะทางเสียง โดยในขั้นตอนหรือกระบวนการการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนั้น มักจะประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญก็คือ เครื่องมือเครื่องจักร และวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต องค์ประกอบเหล่านี้สามารถก่อให้เกิดมลพิษได้ทั้งสิ้น โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยปลดละเลย และไม่มีการซ่อมบำรุงหรือดูแลรักษาเครื่องจักร อาจทำให้เกิดเสียงดังในระหว่างที่เครื่องจักรกำลังทำงาน จนกลายเป็นมลภาวะทางเสียงได้ นอกจากนี้วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนัก ก็มักจะมีสารเคมีเป็นส่วนประกอบในการผลิต ซึ่งหากขาดกระบวนการป้องกันและกำจัดของเสียที่ดีพอ ก็อาจทำให้สารพิษต่างๆ ปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมได้

ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมสามารถก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้มากมาย เนื่องจากของเสียที่เกิดจากระบวนการผลิตสามารถปนเปื้อนสู่ธรรมชาติได้หลายทาง กล่าวคือ อากาศเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องจากมาจากการปล่อยแก๊ส คาร์บอน สาร หรือวัตถุ มีพิษออกมาทางปล่องควันนั้น นับว่าเป็นมลภาวะทางอากาศที่นอกจากจะส่งกลิ่นเหม็นสร้างความรำคาญแล้ว ยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบสถานประกอบการอีกด้วย คาร์บอนที่ลอยปะปนไปในอากาศอาจปนเปื้อนในอาหาร หรือเมื่อรวมตัวกับน้ำฝนก็จะกลายเป็นฝนกรด สร้างความเสียหายกับพืชผลทางการเกษตร แหล่งน้ำธรรมชาติ และยังทำให้สิ่งก่อสร้างผุกร่อนได้

น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น หากไม่มีกระบวนการบำบัดที่ดี หรือละเลยไม่มีการบำบัดก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแล้ว ก็ย่อมก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ น้ำทิ้งนี้อาจประกอบด้วยอินทรีย์สารที่ได้จากวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นอนินทรีย์สาร อันได้แก่สารเคมีต่างๆที่ใช้ในการผลิต ของเสียเหล่านี้ก่อให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสีย อันส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และทรัพยากรธรรมชาติ

สารพิษที่ปะปนในน้ำและอากาศ ยังสามารถก่อให้เกิดมลภาวะทางดินได้อีกทางหนึ่ง สารเคมีต่างๆที่ปะปนในดินจะทำให้ความสมบูรณ์ของดินเปลี่ยนไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูก และอาจปนเปื้อนกับพืชผลทางการเกษตรที่มนุษย์นำมาเป็นอาหารด้วย

จะเห็นได้ว่ากระบวนการผลิตและของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมสามารถก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้มากมาย ส่วนหนึ่งของผลกระทบจากมลภาวะดังกล่าวข้างต้น จะส่งผลกระทบต่อทันทีและเห็นได้ชัดเจน เช่น อากาศเสียที่ส่งกลิ่นเหม็น ฝุ่นละอองจากโรงงานที่ทำให้เกิดโรคผิวหนังและโรคทางเดินหายใจ เสียงเครื่องจักรที่ก่อให้เกิดความรำคาญ และการขาดแหล่งน้ำกินน้ำใช้อันเนื่องมาจากน้ำเน่าเสีย เป็นต้น และนอกจากผลกระทบในทันทีที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในระยะยาวด้วย กล่าวคือ สารพิษที่ปนเปื้อนทั้งในดิน น้ำ และอากาศ นั้น ต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการย่อยสลาย และเมื่อมีการสะสมมากขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญผลกระทบนี้ก็จะกลับมาเป็นภัยต่อสิ่งมีชีวิตในที่สุด โดยเฉพาะมนุษย์นั่นเอง

จากการที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมไปแล้วข้างต้น ก็อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม นั่นคือ สิทธิในสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ทั้งยังขัดต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในสังคมระดับโลกด้วย และพฤติกรรมดังกล่าว ยังเป็นการขัดแย้งต่อผลประโยชน์ของสังคมในเรื่องของการได้รับการคุ้มครองอย่างปลอดภัย ไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือภัยอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของประชาชนในสังคม

นอกจากนี้ การก่อให้เกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อมยังเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตราย หรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคมอีกด้วย ในปัจจุบันการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลให้เกิดภัยอันตรายอย่างเด่นชัด และสร้างความเสียหายอย่างมากต่อร่างกาย ชีวิต สุขภาพ อนามัย และทรัพย์สินของประชาชนในสังคม รวมทั้งยังจะส่งผลกระทบต่อผู้คนรุ่นต่อไปด้วย

จึงสรุปได้ว่า การก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็นอาชญากรรม เรียกได้ว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าการก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม จะมีใช้การกระทำที่ฝ่าฝืนศีลธรรมอันดีของสังคมโดยตรง แต่หากได้มีการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการเป็นอาชญากรรมของการก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม และแนวคิดนี้ได้รับการส่งเสริมจากคนในสังคม เป็นการสนับสนุนความรู้สึกละอายใจทางศีลธรรมของคนให้ตระหนักในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไป

การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้ นอกจากจะมีลักษณะเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังถือเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจอีกด้วย โดยพิจารณาได้จากข้อสังเกตต่อไปนี้

1. ผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม หรืออาชญากรสิ่งแวดล้อม ส่วนมากเป็นนิติบุคคล เพราะว่าโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ประกอบการในรูปของบริษัท ซึ่งเป็นรูปแบบของการรวมกันในการประกอบการค้า การละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษส่วนใหญ่จึงเป็นนิติบุคคลมากกว่าบุคคลธรรมดา

2. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำความผิดที่ไม่ใช่อาชญากรรมประชาชน เพราะในการกระทำความผิดนั้น ไม่มีการเสียเลือดเนื้อแต่ประการใด แต่แม้จะเป็นการกระทำที่ไม่รุนแรงหรือเสียเลือดเนื้อ กลับสร้างปัญหาให้กับสังคมอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาวะแวดล้อม ก่อให้เกิดมลพิษต่างๆ เป็นอันตรายต่อความสมดุลทางธรรมชาติและประชาชน

3. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำที่ผู้กระทำมีเจตนาเพื่อต้องการประหยัดรายจ่าย หรือมีจุดมุ่งหมายในทางทรัพย์สินเท่านั้น เช่น การลักลอบทิ้งขยะเคมีในสถานที่สาธารณะต่างๆ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตในการกำจัดกากสารเคมีเหล่านี้ ซึ่งก็สามารถลดต้นทุนได้หลายแสนบาท แต่กลับสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อประชาชนผู้ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้น และจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาดสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาล รวมทั้งความเสียหายต่อระบบนิเวศที่ไม่สามารถประเมินได้

4. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะของการกระทำความผิดที่คาบเกี่ยวกันระหว่างโทษทางแพ่ง โทษทางปกครอง และโทษทางอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการก่อให้เกิดมลพิษขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยน้ำเสียหรืออากาศเสีย การกระทำความผิดเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และกฎหมายเหล่านี้หลายฉบับก็ได้บัญญัติโทษทางแพ่ง โทษทางปกครอง และโทษทางอาญาเอาไว้ด้วย การกระทำความผิดเช่นนี้จึงนับว่าเป็นความผิดในลักษณะทางแพ่ง ทางปกครอง และทางอาญาในขณะเดียวกัน

5. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ต้องอาศัยการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ หากมีการลงโทษอย่างรุนแรงแก่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษแล้ว ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้ ฉะนั้น โทษที่จะกำหนดแก่ผู้ประกอบอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ก็จะต้องมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากอาชญากรรมธรรมดาทั่วไป

การพิจารณาว่าการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญและความร้ายแรงของปัญหา และมีความกระตือรือร้นในการหามาตรการพิเศษในการควบคุมและป้องกันปัญหาดังกล่าวนี้ โดยการปรับมาตรการพิเศษที่ใช้กับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจประเภทอื่นๆ มาใช้กับการกระทำใดๆ อันจะก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

4.4.2 กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง

ก. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นี้ เป็นกฎหมายซึ่งตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรเอกชน มีความรับผิดชอบในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการจัดระบบการบริหารงาน ด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ โดยตรง กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัด น้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ กำหนด หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดมลพิษให้มีความชัดเจน และกำหนดให้มี มาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้มีการยอมรับที่จะ ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ในด้านของการกำหนดความผิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น บทบัญญัติ ได้กำหนดความผิดไว้หลากหลาย ส่วนหนึ่ง จะเป็นความผิดในลักษณะเป็นการกระทำอันเป็นการ ฝ่าฝืนคำสั่ง หรือละเมิดต่อข้อกำหนดของกฎหมาย เช่น การฝ่าฝืนคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ สั่งเกี่ยวกับการควบคุม ระวัง หรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายที่เกิดขึ้น เมื่อมีเหตุฉุกเฉินอันเนื่อง จากภัยธรรมชาติ ภาวะมลพิษที่แพร่กระจายอันอาจจะเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพ อนามัยของประชาชน หรือในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม แห่งชาติกำหนดไว้ (มาตรา 98,100)

นอกจากนี้ ก็ได้มีการกำหนดความผิดสำหรับการทำให้เสียหายแก่ ทรัพยากรธรรมชาติหรือก่อมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการกระทำความผิด ดังกล่าว มีระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 99) และในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด ให้กรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบใน การดำเนินงานของนิติบุคคล ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มี ส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น (มาตรา 111)

ข. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการจัดตั้งและประกอบกิจการโรงงาน เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการอุตสาหกรรม และมีแนวทางในการคุ้มครองป้องกันสุขภาพอนามัยของประชาชนและสิ่งแวดล้อมเห็นได้จาก ได้มีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษหรือสิ่งใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน

ตามบทบัญญัติ การกำหนดความผิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จะเป็นไปในลักษณะของการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนคำสั่ง หรือละเมิดต่อบทบัญญัติกฎหมาย ซึ่งรวมถึงการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านที่ตั้ง สภาพแวดล้อม ลักษณะของโรงงาน ตลอดจนข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท (มาตรา 45) และในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด ให้กรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลอื่นซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิด ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย (มาตรา 63) รวมทั้งกำหนดความรับผิดชอบของสถาปนิกหรือวิศวกรที่ทำงานในโรงงาน และมีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นด้วย โดยถือว่าบุคคลเหล่านั้นมีส่วนร่วม หรือรู้เห็นในการกระทำความผิดร่วมกับผู้ประกอบการโรงงานด้วย และต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้ประกอบการโรงงาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอม (มาตรา 61)

นอกจากนี้ ยังมีการเพิ่มโทษสำหรับการกระทำผิดซ้ำ คือ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเคยถูกลงโทษตามกฎหมายฉบับนี้มาแล้วครั้งหนึ่ง และได้กระทำความผิดในบทบัญญัติเดียวกันอีก โดยกำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาเพิ่มโทษอย่างน้อยหนึ่งในสามของอัตราโทษจำคุก หรือเพิ่มโทษอีกกึ่งหนึ่งของโทษปรับ (มาตรา 62)

4.4.3 การใช้โทษทางอาญาในฐานะความผิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม : ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เป็นลักษณะของการกระทำความผิด

ที่มีความรุนแรงถึงขั้นเป็นอาชญากรรม หรือเรียกว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม กล่าวคือ เป็นการละเมิดต่อสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Environmental Right) ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในอันที่จะดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี นอกจากนี้ การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม กล่าวคือ มลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย ชีวิต สุขภาพอนามัย และทรัพย์สินของประชาชนในสังคมแล้วยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชาติ ที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในที่สุด ตัวอย่างของการก่อให้เกิดมลภาวะสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จาก กรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาว่า หลังจากที่ได้มีการดำเนินการของโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ ปัญหาขยะเป็นพิษ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ส่งผลร้ายโดยตรงต่อสุขภาพอนามัยชีวิตของคนงานในโรงงาน

การกระทำความผิดของโรงงานอุตสาหกรรมโดยการปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม อันนำมาซึ่งปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ทั้งทางเสียง น้ำ อากาศ และทางดินนี้ มักจะเกิดจากการปล่อยปะละเลยจากผู้ประกอบการ และที่สำคัญคือการจงใจที่จะลักลอบปล่อยของเสียลงสู่ธรรมชาติ เพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนการผลิต ซึ่งผู้ประกอบการที่กระทำความผิดฐานก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้ จะมีความผิดทางปกครอง ความผิดทางอาญา และความผิดทางแพ่ง ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงความผิดและโทษทางอาญา

กฎหมายที่บัญญัติใช้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีอยู่หลายฉบับ แต่ในฐานความผิดที่เกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมโดยตรง จะมีบัญญัติไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 99 บัญญัติว่า “ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา 43 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 มาตรา 8 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงาน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่ง หรือทุกจำพวกตามมาตรา 7 ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขในเรื่องดังต่อไปนี้

(5) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษ หรือสิ่งใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน”

มาตรา 45 “ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 8 (1) (2) (3) (4) (5) หรือ (8) หรือประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท”

จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่า ในฐานะความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนี้ กฎหมายได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืนไว้เป็นโทษปรับและโทษจำคุก โดยการบังคับใช้โทษทางอาญาจะอยู่ในรูปของมาตรการสนับสนุนการบังคับทางการปกครองมากกว่า กล่าวคือ จะให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจในการสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากไม่กระทำการตาม จึงนำโทษทางอาญามาใช้

โดยโทษปรับที่ใช้เป็นสภาพบังคับทางอาญาในฐานะความผิดนี้ ยังคงเป็นโทษปรับแบบตายตัว โดยมีอัตราค่าปรับไม่เกินห้าแสนบาท ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 และไม่เกินสองแสนบาท ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบที่เกิดจากการก่อมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว พบว่ามีผลกระทบมากมายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม อันส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในที่สุด ที่สำคัญ การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนี้ จะส่งผลกระทบในระยะยาว ดังนั้น จึงควรเปลี่ยนรูปแบบการกำหนดโทษปรับจากแบบตายตัวไปใช้รูปแบบที่มีความสัมพันธ์ โดยกำหนดให้อัตราโทษปรับมีความสัมพันธ์กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้โทษมีความยืดหยุ่นมากขึ้น กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมในทุกกรณี

ทั้งนี้ นอกจากจะเปลี่ยนจากรูปแบบการปรับแบบตายตัวมาใช้รูปแบบการปรับที่มีความสัมพันธ์แล้ว ควรเพิ่มวิธีการลงโทษปรับแบบรายวัน โดยกำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง

มลพิษชำระค่าปรับจำนวนหนึ่งเป็นรายวันตลอดระยะเวลาที่ฝ่าฝืน อันเป็นการนำไปสู่การบรรลुซึ่งวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้งอีกทางหนึ่ง

ในความผิดฐานก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้ อาจนำมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลมาใช้ โดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติได้หลายทาง อาทิ การส่งพนักงานคุมประพฤติเข้าไปสอดส่อง ดูแล หรือทำการตรวจสอบระบบกำจัดและบำบัดของเสียในโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อมิให้มีการปล่อยปละละเลยหรือจงใจปล่อยของเสียสู่สภาพแวดล้อมอีก เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมที่กระทำความผิด ทำการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพที่ดี หรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขในลักษณะนี้ จะมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสแก้ไข ปรับปรุงตนเอง และสามารถดำรงตนให้อยู่ในบรรทัดฐานของสังคมได้ นอกจากนี้ ยังอาจได้รับการให้อภัยจากสังคม อันจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปได้ด้วยดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน มีการพัฒนาไปตามทิศทางที่รัฐบาลของแต่ละประเทศตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว เนื่องจากระบบเศรษฐกิจจะเชื่อมโยงกันทั่วโลก ในบางครั้ง จึงไม่อาจควบคุมปัจจัยบางอย่างได้ ทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่นับวันจะยิ่งเปลี่ยนแปลงมากขึ้นนี้ รัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นด้วยการควบคุมและกำกับดูแลการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้การดำเนินการใดๆ ในระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ปราศจากการแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบอันจะส่งผลกระทบต่อทางเสียหายต่อประชาชนและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจนี้ รัฐบาลจะกระทำเท่าที่จำเป็น โดยจะออกมาในรูปของการใช้นโยบายการเงิน นโยบายการคลัง การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจขึ้นใช้บังคับ

กฎหมายเศรษฐกิจที่ตราขึ้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ และเพื่อให้บุคคลในสังคมปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงมีการนำมาตราการลงโทษทางอาญามาใช้เป็นสภาพบังคับสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่กระทำความผิด ซึ่งกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทยส่วนใหญ่ได้มีการบัญญัติโทษทางอาญาเป็นบทบังคับเช่นเดียวกันกับนานาอารยประเทศ แต่ผลกลับไม่เป็นไปดังที่คาดไว้ กล่าวคือ ยังคงมีการกระทำความผิดอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายตั้งแต่ความผิดชั้นเล็กน้อยจนถึงความผิดชั้นรุนแรงที่เรียกว่าอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดโทษทางอาญาเพื่อใช้เป็นสภาพบังคับในกฎหมายเศรษฐกิจของประเทศไทยยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่ของความเหมาะสมของบทกำหนดโทษในทางอาญาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนยังขาดหลักเกณฑ์ที่ทันสมัยอันจะทำให้กฎหมายสามารถใช้บังคับกับการกระทำความผิดได้ในทุกลักษณะ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีอยู่มากมายหลายด้าน ทุกๆ ด้านมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจแล้ว พบว่าได้มีการหยิบยกหลักการลงโทษทางอาญามาใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกด้าน

โดยกำหนดเป็นบทบังคับไว้ในกฎหมายแทบทุกฉบับ ซึ่งโทษทางอาญาที่นำมาใช้ ได้แก่ โทษจำคุก โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน โดยโทษปรับจะเป็นโทษที่มีการนำมาใช้มากที่สุด ซึ่งการนำโทษทางอาญามาใช้โดยจำกัดอยู่เพียงลักษณะของโทษเพียงไม่กี่ประเภทนี้ ทำให้เกิดปัญหาในการเลือกใช้โทษให้เหมาะสมกับลักษณะการกระทำความผิดและตัวบุคคลผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดกรณีของการใช้โทษโดยไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นับได้ว่ามีบทบาทและมีความสำคัญอย่างมากในระบบเศรษฐกิจ คือ กิจกรรมด้านการเงินการลงทุน และกิจกรรมด้านการค้า การดำเนินงานใดๆ ภายใต้กิจกรรมดังกล่าวจะมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยตรง กฎหมายจึงได้บัญญัติเกี่ยวกับการประกอบหรือการดำเนินงานของกิจกรรมดังกล่าวเอาไว้แทบทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อห้ามมิให้ดำเนินการใดๆ อันจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ โดยได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนหรือผู้ที่กระทำความผิดเอาไว้ด้วย ทั้งนี้ การกระทำความผิดในการประกอบกิจกรรมทางด้านการค้า โดยเฉพาะการผลิตภาคอุตสาหกรรม ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรง ทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยการก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ กฎหมายเศรษฐกิจจึงให้ความสำคัญโดยการบัญญัติโทษทางอาญาไว้เป็นบทบังคับเช่นกัน

โทษทางอาญาที่ใช้กำกับกิจกรรมทางด้านการเงินการลงทุน กิจกรรมทางด้านการค้าและกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะเรื่อง จะจำกัดอยู่เพียงโทษจำคุก โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สินตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 4 ซึ่งในปัจจุบันการบังคับใช้โทษทางอาญาดังกล่าว ในฐานความผิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน อันเป็นการฉ้อโกงประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ตลอดจนความผิดที่เกี่ยวกับการค้าต่างๆ นั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่น่าเสนอ ดังนี้

ตารางที่ 2 สถิติคดีอาญาความผิดทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการเงิน

คดี	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541	พ.ศ.2542	พ.ศ.2543
การเงินในระบบ	49	91	96	118	128	106
การเงินนอกระบบ	5	1	2	1	9	5
รวม	54	92	98	119	137	111

ตารางที่ 3 สถิติคดีอาญาความผิดทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้า

คดี	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541	พ.ศ.2542	พ.ศ.2543
พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์	276	356	576	678	551	1,337
พ.ร.บ.เครื่องหมายการค้า พ.ร.บ.สิทธิบัตร	528	483	675	786	900	1,193
พ.ร.บ.ยา พ.ร.บ.เครื่องสำอาง พ.ร.บ.อาหาร พ.ร.บ.โรงงาน	21	241	163	72	83	90
พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค พ.ร.บ.มาตรฐานผลิตภัณฑ์ พ.ร.บ.น้ำมันเชื้อเพลิง พ.ร.บ.ซั้ง ตวง วัด	57	109	217	256	189	113
รวม	882	1,189	1,631	1,790	1,723	2,733

ตารางที่ 4 สถิติคดีอาญาความผิดทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับภาษี

คดี	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541	พ.ศ.2542	พ.ศ.2543
ภาษีศุลกากร (กรุงเทพฯ)	396	284	349	331	190	305
ภาษีศุลกากร (ต่างจังหวัด)	144	116	61	46	45	63
ภาษีสรรพากร	301	223	79	219	274	351
ภาษีสรรพสามิต	66	81	127	86	64
รวม	841	689	560	713	595	783

ที่มา : กองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ (สศก.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
(Economic Crime Investigation Division Headquarters)

จากสถิติคดีอาญาในความผิดทางเศรษฐกิจ ตามตารางทั้ง 3 ตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่านับวันการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจจะทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจำนวนคดีการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจที่มีจำนวนสูงชันนี้ ชี้ให้เห็นว่าบุคคลในสังคม กล่าวคือผู้ประกอบการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมิได้มีความเคารพกฎหมายอันสะท้อนให้เห็นว่าระบบกฎหมายเศรษฐกิจในบ้านเรายังขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งอาจมาจากสภาพ

บังคับของกฎหมาย นั่นคือ โทษทางอาญาที่ใช้กำกับอยู่มีข้อบกพร่องบางประการ อันเป็นอุปสรรคที่ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ ทำให้ไม่สามารถบรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

การใช้บังคับโทษจำคุก เพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นประสบปัญหาในบางประการ โดยที่โทษจำคุกเป็นโทษที่มีความรุนแรง การบัญญัติกฎหมายโดยทั่วไป จึงมักมีการนำเอาโทษประเภทนี้มาบัญญัติเป็นบทบังคับเพื่อหวังผลในการข่มขู่ สำหรับกฎหมายเศรษฐกิจนั้น จะบัญญัติโทษจำคุกไว้ในอัตราโทษที่ไม่สูงนัก โดยจะใช้วิธีการจำคุกระยะสั้นทำให้การบังคับโทษประสบปัญหา ซึ่งการลงโทษเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดผลดีทั้งกับรัฐ สังคม และกับตัวผู้กระทำผิดเอง โดยนอกจากจะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่รัฐในการเลี้ยงดูผู้กระทำผิดแล้ว การคุมขังผู้กระทำผิดรวมกับนักโทษอื่นที่มีจิตใจที่แข็งกระด้าง อาจเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมถ่ายทอดวิชาความรู้ในการกระทำความผิด และที่สำคัญเมื่อผู้กระทำผิดพ้นโทษแล้ว จะประสบปัญหาในการกลับคืนสู่สังคม โดยสังคมจะไม่ยอมรับผู้กระทำผิดไม่ว่าจะเป็นในด้านการคบหาสมาคมหรือในด้านการประกอบกิจการงาน นอกจากนี้ ในระบบเศรษฐกิจที่เน้นหนักไปในทางทุนนิยม การนำโทษจำคุกมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก เพราะถือเป็นการแสดงอำนาจรัฐที่อาจมีผลเป็นการก้าวก่ายการตัดสินใจประกอบธุรกิจของภาคเอกชน

การบังคับโทษจำคุก ศาลอาจไม่บังคับในทันทีโดยอาจให้มีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ แล้วนำมาตรการคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมมาใช้กับผู้กระทำผิด ผลของการใช้มาตรการคุมประพฤติ นอกจากจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมแล้ว ยังช่วยในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้วย ซึ่งหากผู้กระทำผิดสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขคุมประพฤติได้ ก็จะไม่ได้รับโทษ แต่มาตรการคุมประพฤตินี้ก็มีข้อจำกัดอยู่เช่นกัน โดยจะใช้บังคับได้เฉพาะกับบุคคลธรรมดาเท่านั้น ไม่สามารถบังคับกับนิติบุคคลได้ เนื่องจากศาลไม่อาจพิพากษาการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำคุกนิติบุคคล และบทบัญญัติก็มิได้เปิดช่องให้มีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษสำหรับโทษปรับ ทำให้รัฐไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่เป็นนิติบุคคลได้

สำหรับการใช้บังคับโทษปรับเพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ก็ประสบปัญหาเช่นกัน โดยส่วนใหญ่โทษปรับที่กำหนดไว้ในกฎหมายต่างๆ จะเป็นการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว ซึ่งกำหนดอัตราโทษขั้นสูงและขั้นต่ำไว้ โดยศาลจะมีโอกาสใช้ดุลพินิจเพียงกำหนดโทษปรับให้อยู่ภายในกรอบอัตราโทษเท่านั้น ซึ่งบางกรณีอาจไม่มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับและไม่เป็นการข่มขู่ผู้กระทำผิด กฎหมายเศรษฐกิจในยุคหลัง เช่น ตามพระราช-

บัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พ.ศ.2535 ได้กำหนดโทษไว้โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับหรือจะได้รับไว้ด้วย ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของการกำหนดโทษที่ดีแต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏว่าในการกำหนดโทษปรับได้มีการคำนึงถึงสถานะของผู้กระทำผิดแต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานะทางการเงินที่แตกต่างกัน ทำให้การใช้นับโทษปรับไม่สามารถใช้เพื่อข่มขู่บุคคลผู้กระทำผิดได้ในทุกฐานะ และการบังคับโทษปรับที่ขาดความยืดหยุ่นก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งหากต้องมีการบังคับโทษโดยเปลี่ยนจากโทษปรับเป็นการยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับ หรือการกักขังแทนค่าปรับ จะทำให้การลงโทษไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ส่วนการใช้นับโทษริบทรัพย์สินในความผิดทางเศรษฐกิจนั้น มีข้อจำกัดในประการที่สำคัญ ได้แก่ การจำหน่ายจ่ายโอนหรือแปรสภาพทรัพย์สิน และการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีเศรษฐกิจ ซึ่งในการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจนั้น เมื่อผู้กระทำผิดได้เงินหรือทรัพย์สินมาจากการกระทำความผิด ก็มักจะทำการโอนหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์สินเหล่านั้น ส่งผลให้ทรัพย์สินนั้นไม่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยตรงจากการกระทำความผิด ทำให้ไม่สามารถใช้นับโทษริบทรัพย์สินได้ ส่วนในด้านกระบวนการพิจารณานั้น เนื่องจากการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีเศรษฐกิจจะใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาทั่วไป นั่นคือ หลักการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย ทั้งที่ลักษณะของการกระทำความผิดมีความแตกต่างกันมากโดยในคดีเศรษฐกิจ ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่จะอยู่ในแวดวงธุรกิจ และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เมื่อกระทำความผิดแล้ว ก็จะปกปิดร่องรอย โดยทำลายพยานหลักฐานจนหมดสิ้น การพิสูจน์ความผิดตามมาตรฐานนี้จึงแทบเป็นไปไม่ได้ และเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ จึงไม่สามารถใช้นับโทษริบทรัพย์สินได้ นอกจากนี้ ปัญหาในการใช้นับโทษริบทรัพย์สินจะเกิดขึ้นในกรณีที่พบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่ไม่สามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ ทำให้ไม่สามารถนำคดีเสนอต่อศาลเพื่อให้มีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินได้ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาจะมุ่งที่ตัวผู้กระทำผิด มิใช่ทรัพย์สิน

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนำเอาโทษทางอาญามาใช้เพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศไทยยังมีรูปแบบที่ไม่หลากหลาย อีกทั้งการใช้นับโทษที่มีอยู่ก็ยังไม่บรรลุนิติวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับการใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในต่างประเทศ จะเห็นว่า ได้มีการนำเอามาตรการที่หลากหลายมาใช้เป็นบทบังคับเพื่อให้บุคคลปฏิบัติตามกฎหมาย โดยโทษปรับและการคุมประพฤติจะเป็นที่นิยมและมีการนำมาใช้เป็นอย่างมากในทางเศรษฐกิจ โทษจำคุกและโทษริบทรัพย์สินก็ถูกหยิบยกนำมาใช้

เช่นกัน การขอใช้ความเสียหายเป็นมาตรการที่นำมาพิจารณาเสมอเพื่อเป็นการขอใช้เยียวยา การแจ้งผู้เสียหายจะถูกนำมาใช้เป็นโทษประกอบในความผิดที่มีการหลอกลวงหรือฉ้อโกง นอกจากนี้ ยังมีการนำเอามาตรการทางแพ่งมาใช้บังคับเพื่อกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง นั่นคือ การริบทรัพย์สินทางแพ่ง การลงโทษปรับทางแพ่ง และการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยรูปแบบของการลงโทษที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งโทษทางอาญาและมาตรการทางแพ่ง สามารถช่วย สนับสนุนให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการบังคับที่หลากหลายเช่นนี้ จะทำให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการ พิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด โดยใช้รูปแบบของการลงโทษได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะ การกระทำความผิดและตัวบุคคลผู้กระทำผิดเอง นอกจากการบัญญัติให้มีสภาพบังคับที่หลากหลายแล้ว ในกฎหมายเศรษฐกิจของต่างประเทศ ยังมีวิธีการบังคับโทษที่มีความยืดหยุ่น เหมาะสม และแตกต่างกันไปตามลักษณะของโทษ ทำให้การใช้บังคับกฎหมายเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

ย้อนกลับมาพิจารณากฎหมายเศรษฐกิจในประเทศไทย หากจะให้การบังคับใช้มี ประสิทธิภาพ ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การกำหนดโทษทางอาญาในกฎหมายเศรษฐกิจที่มีอยู่ ในปัจจุบัน โดยการผ่อนปรนข้อจำกัดที่มีอยู่และกำหนดวิธีการบังคับโทษให้มีความยืดหยุ่นและ เหมาะสม นอกจากนี้ ควรนำมาตรการประเภทอื่นมาใช้เพิ่มเติม เพื่อให้การใช้โทษทางอาญาใน การกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การบัญญัติบทกำหนดโทษทาง อาญาตลอดจนวิธีการบังคับโทษไว้ในกฎหมายเศรษฐกิจ ต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะของ การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในกิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่ละด้านซึ่งมีความแตกต่างกันด้วย ดังจะ เห็นได้จากฐานความผิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ดังนี้

- ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในสถาบันการเงิน

ในการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการฉ้อโกงในสถาบันการเงิน จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้กำหนดบทลงโทษผู้กระทำผิดโดยจำกัดอยู่เพียงโทษจำคุกและโทษปรับเท่านั้น ซึ่ง โทษปรับที่กำหนดไว้เป็นบทลงโทษสำหรับความผิดฐานนี้มีลักษณะเป็นโทษปรับแบบตายตัว โดย กำหนดอัตราโทษขั้นสูงสุดและขั้นต่ำสุดไว้ เพื่อให้ศาลพิจารณาลงโทษตามความร้ายแรงแห่ง การกระทำความผิด ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าไม่สามารถใช้เพื่อข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดได้ เนื่องจากอัตราโทษที่บัญญัติไว้เป็นอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับ

ดังนั้น จึงควรเปลี่ยนมาใช้การกำหนดโทษปรับแบบมีความสัมพันธ์ (Relative) โดยกำหนดอัตราโทษให้สัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับเป็นสำคัญ ซึ่งการกำหนดโทษปรับในลักษณะนี้จะเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิพากษาลงโทษผู้กระทำได้อย่างเหมาะสมที่สุด นอกจากนี้ควรเปลี่ยนจากวิธีการบังคับโทษปรับโดยให้มีการชำระค่าปรับในทันทีหรือภายในสามสิบวัน มาใช้วิธีการบังคับโทษปรับในลักษณะที่ยืดหยุ่นยิ่งขึ้น นั่นคือ การผ่อนชำระค่าปรับ โดยการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระค่าปรับในแต่ละคราวตามระยะเวลาที่เหมาะสม วิธีการนี้จะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดทุกครั้งที่ยังชำระค่าปรับ นอกจากนี้ ยังอาจนำวิธีการรอกการลงโทษปรับมาใช้ โดยขณะที่รอกการลงโทษปรับนี้ ก็สามารถนำวิธีการคุมประพฤติมาใช้โดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด

การกระทำความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน กระทำโดยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเฉลียวฉลาด โดยอาศัยรูปแบบ เครื่องมือ ตลอดจนเทคโนโลยีที่ทันสมัย เมื่อกระทำความผิดแล้วก็จะมีการกลบเกลื่อนและทำลายหลักฐานที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการยากที่จะตรวจสอบพบ ดังนั้น ควรนำมาตรรกะที่สามารถใช้เพื่อเป็นการป้องกันสังคมจากการกระทำความผิดมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าจะไม่สามารถหาหลักฐานเพื่อชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดจริงจนปราศจากข้อสงสัยก็ตาม โดยที่ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์เพื่อให้ศาลสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยในลักษณะของการห้ามการประกอบอาชีพได้ ในกรณีที่มิหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่าบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด โดยมีต้องถึงขั้นพิสูจน์ความผิดในทางอาญาก็ได้ ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้บุคคลนั้นพ้นจากวงจรธุรกิจในระยะหนึ่ง ถือเป็น การตัดโอกาสในการหวนกลับไปกระทำความผิดได้ยากขึ้น อันจะเป็นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและเป็นการข่มขู่ผู้ที่จะเอาเยี่ยงอย่างได้อีกทางหนึ่ง

- ความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน

โทษทางอาญาที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับผู้กระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนนี้ จำกัดอยู่เพียงโทษจำคุกและโทษปรับเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ต่างกันที่การลงโทษปรับในความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนได้กำหนดโทษปรับแบบรายวันอีกทางหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น ซึ่งถือเป็นหลักการที่ดี

ในความเป็นจริง การกระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนนี้ มีรากฐานมาจากความผิดฐานฉ้อโกงเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน แม้ว่าวิธีการในการดำเนินการจะต่างกัน แต่ผลของการกระทำความผิดจะกระทบต่อประชาชนและกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ดังนั้น ในการนำโทษทางอาญามาใช้กำกับกิจกรรมทางการเงินนอกระบบนี้ จึงเห็นควรให้เป็นไปตามแนวทางเดียวกันกับการบังคับใช้โทษในความผิดฐานฉ้อโกงในสถาบันการเงิน ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วในเบื้องต้น กล่าวคือ การกำหนดโทษปรับนอกจากจะต้องคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งการกระทำผิดแล้ว ยังควรต้องกำหนดให้มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือพึงจะได้รับเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลกระทำความผิด โดยวิธีการนี้อาจจะใช้รูปแบบของการปรับแบบมีความสัมพันธ์โดยไม่กำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูง เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจมากขึ้น

นอกจากนี้ การกระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชนเป็นการหลอกลวงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางทรัพย์สิน โดยวิธีการหรือลักษณะของการกระทำอาจมีกลวิธีที่ยุ่ยากซับซ้อน ดังนั้น จึงควรนำวิธีการแจ้งผู้เสียหาย (Notice to Victim) มาใช้ในรูปแบบของมาตรการเสริมจากโทษหลัก โดยให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดแจ้งข้อความไปยังผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงลักษณะหรือวิธีการในการกระทำความผิดที่ถูกหลงโทษตามคำพิพากษา โดยการแจ้งอาจเป็นทางไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ หรือผ่านสื่อโฆษณาชนิดอื่นใดตามที่เห็นสมควร โดยค่าใช้จ่ายในการแจ้งผู้เสียหายจะต้องไม่เป็นภาระแก่ผู้กระทำความผิดมากจนเกินไป วิธีการลงโทษในลักษณะนี้ จะทำให้ผู้เสียหายได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตลอดจนกรรมวิธีในการหลอกลวง เพื่อที่จะได้จัดการแก้ไข ช่วยเหลือตัวเอง โดยตรวจสอบข้อเท็จจริงกับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และป้องกันมิให้การกระทำความผิดเช่นนี้เกิดขึ้นกับตนอีก

- ความผิดเกี่ยวกับการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์

การกระทำความผิดฐานปั่นหุ้น มีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการและกระทำโดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ การค้นหาพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีจะกระทำได้ยากมาก ที่สำคัญ ผลของการกระทำผิดจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชน และทำให้ระบบเศรษฐกิจปั่นป่วนเสียหายได้อย่างมาก ในทางปฏิบัติ ควรกำหนดโทษให้สูงกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากโทษที่มีอยู่ไม่ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด นอกจากนี้ ยังควรนำมาตราการที่เหมาะสมมาบังคับใช้ ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายประสบผลสำเร็จในการข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่สามารถพิสูจน์ความผิดเพื่อลงโทษบุคคลในทาง

อาญาได้ แต่หากมีหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่าบุคคลผู้นั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ควรนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยโดยการห้ามประกอบอาชีพมาบังคับใช้ เพื่อเป็นการป้องกันสังคมมิให้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอีก นอกจากนี้ ยังเป็นการข่มขู่ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดประเภทนี้ ในแง่ที่ว่าอาจไม่สามารถประกอบอาชีพลักษณะนี้ได้อีก อย่างไรก็ตาม การจะนำวิธีการเพื่อความปลอดภัย ประเภทห้ามการประกอบอาชีพบางอย่างมาใช้ให้ได้ผล จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องนี้ในบางประการ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้ว

การกระทำความผิดฐานบั่นหุ้่นนี้ ผู้กระทำความผิดจะได้รับผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก ซึ่งหากรัฐไม่สามารถดำเนินคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้ ก็จะไม่สามารถเข้าจัดการกับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดได้เลย โดยผู้กระทำความผิดยังคงได้รับผลประโยชน์และอาจนำผลประโยชน์ที่ได้รับไปลงทุนในกิจการที่มีขอบอีก ซึ่งเป็นการขยายเครือข่ายทางอาชญากรรม ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในกรณีนี้ จึงเห็นสมควรนำมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาบังคับใช้ โดยกระบวนการพิจารณาจะมุ่งที่ตัวทรัพย์สิน ซึ่งหากพบว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ให้ริบทรัพย์สินนั้นได้ แม้ว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินจะไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญาก็ตาม

นอกจากวิธีการที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ควรมีมาตรการทางสังคมที่ใช้ได้ต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก และยังเป็นการเตือนให้บุคคลในสังคมระมัดระวังผู้กระทำความผิด อันจะเป็นการสอดส่องมิให้มีการกระทำการอันเป็นความผิดโดยปริยาย มาตรการดังกล่าวอาจเป็นไปในลักษณะของการประกาศหรือเปิดเผยให้ประชาชนผู้ลงทุนได้รับทราบว่าคุณคนนั้นๆ เคยกระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการบั่นหุ้่น โดยอธิบายถึงวิธีการ เครื่องมือ ตลอดจนข้อมูลอื่นๆ ที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนผู้ลงทุนเกิดความระมัดระวังและรู้เท่าทัน อันจะเป็นการคุ้มครองป้องกันสังคมจากอาชญากรรมประเภทนี้ได้

- ความผิดเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า

การบัญญัติโทษจำคุกไว้ในฐานความผิดนี้ ถือเป็นกาหนดโทษในอัตราที่เหมาะสม เนื่องจากการผูกขาดทางการค้าเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ และการกำหนดโทษทางอาญาเป็นเพียงการเพิ่มสภาพบังคับให้กับกฎหมาย จึงไม่ควรให้โทษจำคุกมีบทบาทมากนัก การลงโทษผู้กระทำความผิดควรจะเน้นหนักที่โทษปรับและวิธีการอื่น

การกำหนดโทษปรับสำหรับความผิดฐานนี้ แม้ว่าจะเป็นอัตราที่สูงมาก แต่หากเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับหรือจะได้รับจากการผูกขาดทางการค้าที่มีมูลค่าจำนวนมากแล้ว อาจยังไม่มีความเหมาะสม จึงควรเปลี่ยนรูปแบบการกำหนดโทษ จากการกำหนดโทษปรับแบบตายตัวมาใช้โทษปรับโดยให้มีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ ตามแนวทางที่ได้นำเสนอไปแล้ว

การลงโทษปรับในลักษณะที่กำหนดให้ปรับเป็นเงินจำนวนหนึ่ง และปรับรายวัน อีกตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืนอยู่ แม้ว่าจะได้ผลในทางข่มขู่ยับยั้งในระดับหนึ่ง แต่อาจไม่ได้ผลในทุกกรณี โดยผู้ประกอบการบางรายที่มีรายได้ตอบแทนมากกว่าอัตราโทษที่กำหนดไว้ ย่อมเลือกที่จะกระทำความผิดต่อไป โดยยอมชำระค่าปรับแทนการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้โทษปรับประสบผลในทางข่มขู่ยับยั้ง มิให้บุคคลเลือกที่จะกระทำความผิด จึงเห็นสมควรให้มีการกำหนดโทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) โดยคำนวณค่าปรับจากระยะเวลาที่มีการกระทำผิดประกอบกับรายได้ของผู้กระทำความผิด ระบบนี้ถือเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่น เนื่องจากการกำหนดอัตราค่าปรับจะให้ความสำคัญกับรายได้ของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ทำให้ไม่มีบุคคลใดได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในขณะที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย วิธีการนี้จะได้ผลดีในแง่ของการป้องปรามการกระทำผิด และสามารถทำให้บรรลुरुวัตถุประสงค์สำหรับผู้กระทำความผิดในทุกฐานะ

อย่างไรก็ตาม การลงโทษโดยเน้นที่โทษปรับ อาจไม่ช่วยให้เกิดผลดีในบางกรณี โดยเฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีฐานะทางการเงินดี จะไม่สำนึกผิดและอาจกระทำความผิดอีก การใช้มาตรการคุมประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation) เป็นแนวทางที่ดีที่จะช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้รู้สึกสำนึกผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำโดยให้นิติบุคคลอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติที่เหมาะสม โดยอาจกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลกระทำความดีตอบแทนสังคม (Community Service) ให้รายงานผลการประกอบการต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนให้เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปสอดส่องดูแลการประกอบกิจการว่าได้นำดำเนินการตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้หรือไม่

- ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ในฐานความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนี้ กฎหมายได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนไว้เป็นโทษปรับและโทษจำคุก โดยการ

บังคับใช้โทษทางอาญาจะอยู่ในรูปของมาตรการสนับสนุนการบังคับทางการปกครองมากกว่า กล่าวคือ จะให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจในการสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากไม่กระทำการตาม จึงนำโทษทางอาญามาใช้

โดยโทษปรับที่ใช้เป็นสภาพบังคับทางอาญาในฐานความผิดนี้ ยังคงเป็นโทษปรับแบบตายตัว เมื่อพิจารณาผลกระทบที่เกิดจากการก่อมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว พบว่ามีผลกระทบมากมายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในที่สุด ที่สำคัญ การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนี้จะส่งผลกระทบต่อในระยะยาว ดังนั้น จึงควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบการกำหนดโทษปรับจากการปรับแบบตายตัวไปใช้รูปแบบการปรับที่มีความสัมพันธ์ โดยกำหนดให้อัตราโทษปรับสัมพันธ์กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้โทษมีความยืดหยุ่นมากขึ้น กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมในทุกกรณี

ทั้งนี้ นอกจากจะเปลี่ยนจากรูปแบบการปรับแบบตายตัวมาใช้รูปแบบการปรับอย่างมีความสัมพันธ์แล้ว ควรเพิ่มวิธีการลงโทษปรับแบบรายวัน โดยกำหนดให้ผู้ก่อมลพิษชำระค่าปรับจำนวนหนึ่งเป็นรายวันตลอดระยะเวลาที่ฝ่าฝืน อันเป็นการนำไปสู่การบรรลู่ซึ่งวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้งอีกทางหนึ่ง

ในความผิดฐานก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้ อาจนำมาตรการคุมประพฤติ นิติบุคคลมาใช้ โดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติได้หลายทาง อาทิ การส่งพนักงานคุมประพฤติเข้าไปสอดส่องดูแล หรือทำการตรวจสอบระบบกำจัดและบำบัดของเสียในโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษในแต่ละช่วงเวลา เพื่อมิให้มีการปล่อยปละละเลยหรือจงใจปล่อยของเสียสู่สภาพแวดล้อมอีก เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมที่กระทำความผิด ทำการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพที่ดี หรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขในลักษณะนี้ จะมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเอง และสามารถดำรงตนให้อยู่ในบรรทัดฐานของสังคมได้ นอกจากนี้ ยังอาจได้รับการให้อภัยจากสังคม อันจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปได้ด้วยดี

จากฐานความผิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญดังที่ได้นำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่าในการนำบทลงโทษทางอาญาตลอดจนวิธีการในการบังคับใช้โทษอื่นๆ มาปรับใช้นั้น รูปแบบของการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะของความผิด ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในภาพรวมนั้น สามารถเสนอเป็นแนวทางได้ ดังนี้

1. การกระทำความผิดทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ ผู้กระทำจะมุ่งแสวงหาประโยชน์ในทางทรัพย์สินโดยใช้วิธีการอันมิชอบ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งความผิดบางประเภทก็เกิดจากการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามของกฎหมายมิใช่การกระทำความผิดที่เป็นความผิดในตัวเอง การลงโทษผู้กระทำผิดในทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปจะยึดถือหลักทฤษฎีชมชู้บช้อย เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดอันจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลโดยรวม เช่นนั้นอีก ส่วนทฤษฎีแก้แค้นทดแทนจะมีความสำคัญเป็นลำดับรอง เนื่องจากความผิดประเภทนี้แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ก็เป็นการเสียหายในเชิงทรัพย์สิน ไม่ได้กระทบต่อชีวิต ร่างกาย ของบุคคลโดยตรง การลงโทษจึงไม่ได้มุ่งที่จะกระทำให้สาสมกับความผิด โดยบุคคลในสังคมต้องการการชดใช้เสียอย่างมากกว่า และไม่ต้องการให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกในอนาคต ดังนั้น การลงโทษที่เหมาะสมสำหรับความผิดในทางเศรษฐกิจ ควรเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการชมชู้บช้อย ทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดและในขณะที่เดียวกันควรมีผลในการคุ้มครองและป้องกันสังคมด้วย นอกจากนี้ ตามหลักการลงโทษสมัยใหม่ จะมุ่งเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นหลักการที่ยอมรับว่าเป็นผลดีสำหรับทุกฝ่าย ทั้งสังคมและตัวผู้กระทำผิดเอง ฉะนั้น การลงโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เช่น การคุมประพฤติ น่าจะถูกนำมาพิจารณามากขึ้น

การลงโทษที่มีลักษณะเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สิน ดังเช่นโทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ถือเป็นโทษที่ตรงความมุ่งหมายและเหมาะสมที่จะใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีผลในการชมชู้บช้อยการกระทำความผิดและการตัดประโยชน์ในด้านทรัพย์สิน ต่างกับโทษจำคุก แม้จะได้ผลในการชมชู้บช้อยเช่นกัน แต่เน้นที่การแก้แค้นทดแทนมากกว่า และเป็นโทษที่มีความรุนแรง โดยมีลักษณะบังคับเอากับเสรีภาพของบุคคล โทษจำคุกจึงไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นโทษหลักในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยอาจใช้เพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับความผิดขั้นร้ายแรงจริงๆ เท่านั้น

เนื่องจากในปัจจุบันได้มีการนำโทษจำคุกมาใช้ในการกำกับกิจกรรมเศรษฐกิจ เป็นอย่างมาก เห็นได้จากกฎหมายเศรษฐกิจหลายฉบับจะมีโทษจำคุกเป็นบทบังคับ ซึ่งการใช้โทษทางอาญาลักษณะรุนแรงเช่นนี้ในทางเศรษฐกิจ แม้จะเป็นผลดีในแง่ของการข่มขู่ แต่ผลเสีย ก็มีเช่นกัน เนื่องจากอาจเป็นการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนกับความผิด เช่น บทกำหนดโทษจำคุก สำหรับกรณีการไม่ให้ความสะดวกแก่เจ้าพนักงาน ที่กฎหมายเศรษฐกิจมักกำหนดไว้ และการดำเนินการทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน การใช้โทษทางอาญาควรปรับ ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ การบังคับโทษในลักษณะที่รุนแรงเกินไป อาจทำให้บุคคลไม่กล้า ที่จะเข้ามาประกอบการทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความชะงักงันได้ เห็นว่า ในปัจจุบันมีการใช้โทษจำคุกมากเกินไปในระบบเศรษฐกิจ ควรปรับบทบาทการใช้โทษดังกล่าว โดยใช้กำกับเฉพาะความผิดขั้นร้ายแรงที่มีผลมาจากเจตนาชั่วร้ายของผู้กระทำผิดเท่านั้น เช่น ความผิดเกี่ยวกับการขโมยเงินในสถาบันการเงิน ความผิดเกี่ยวกับการขโมยประชาชน เป็นต้น ส่วนความผิดเพราะกฎหมายบัญญัติห้ามกระทำ เช่น ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความผิด เกี่ยวกับการควบคุมอาคาร ความผิดเกี่ยวกับการจำหน่ายสินค้าเกินราคา ควรมีมาตรการอื่น ใช้แทนโทษจำคุก หากการใช้โทษปรับเพียงอย่างเดียวไม่สามารถบรรลุผลในการทำให้กฎหมาย มีสภาพบังคับที่ดีได้ เช่น การใช้มาตรการคุมประพฤติ หรือการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

2. เมื่อคำนึงถึงผลประโยชน์ทางทรัพย์สินที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากกระทำ ความผิดแล้ว เห็นว่า โทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาไม่สามารถข่มขู่มิให้บุคคลกระทำ ความผิดทางเศรษฐกิจได้ เนื่องจากอัตราโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายเป็นอัตราที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดได้รับ ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงโทษปรับให้เหมาะสม โดย ควรเปลี่ยนรูปแบบของการลงโทษปรับแบบตายตัว มาใช้โทษปรับอย่างมีความสัมพันธ์ โดยกำหนดให้อัตราโทษสัมพันธ์กับพฤติการณ์ความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด ตลอดจน ผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับ โดยไม่ควรกำหนดโทษปรับโดยระบุอัตราขั้นสูง เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้ใกล้เคียงกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิด ได้รับ ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำผิดไม่อาจแสวงหาประโยชน์จากการกระทำความผิดได้

การลงโทษปรับมีความจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานะของผู้กระทำความผิดแต่ละคน โดยการลงโทษต้องเหมาะสมกับตัวบุคคลมากกว่าความผิด และควรคำนึงถึงฐานะทางการเงินของ ผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ซึ่งควรกำหนดอัตราโทษปรับให้สอดคล้องกับฐานะทางการเงินของ ผู้กระทำความผิดแต่ละราย เนื่องจากการระบุอัตราโทษไว้เพียงอัตราเดียวย่อมเกิดปัญหา

ในการบังคับใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีฐานะทางการเงินที่แตกต่างกัน เช่น กรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลขนาดใหญ่ มีฐานะทางการเงินที่ดี หากได้รับการลงโทษในอัตรา ที่ต่ำเกินไปย่อมไม่เกิดผลอันใด โดยไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกได้ว่าตนทำผิด ผู้กระทำความผิดจะไม่เกรงกลัวกฎหมายและอาจกระทำความผิดอีก จนเกิดเป็นความเคยชิน ในทางกลับกัน กรณีผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดาที่มีฐานะทางการเงินไม่ดีนัก หากได้รับการลงโทษในอัตราที่สูงเกินไป ย่อมเป็นภาระอย่างหนัก ไม่เพียงกระทบต่อผู้กระทำความผิดเองแต่ยังส่งผลต่อบุคคลที่อยู่ในความดูแลด้วย และหากเป็นนิติบุคคลขนาดเล็ก อาจถึงขั้นล้มเลิกกิจการ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อผู้ถือหุ้นและพนักงานตลอดจนระบบเศรษฐกิจ เห็นว่า หากการกำหนดโทษได้คำนึงถึงรายได้และความสามารถในการชำระค่าปรับของแต่ละบุคคลประกอบด้วยแล้ว จะทำให้การลงโทษบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ กล่าวคือ ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางการเงินเช่นไร หากได้รับโทษในอัตราที่เหมาะสมก็จะเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก

การกำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดนั้น อาจพิจารณาจากระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day - Fine) ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ โดยกำหนดอัตราโทษปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้ที่ผู้กระทำความผิดได้รับ การใช้ระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้จะเป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจน ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน เนื่องจากอัตราโทษปรับที่กำหนดไว้ไม่ว่าจะเป็นการปรับในฐานะความผิดนั้นๆ หรือการปรับรายวัน เป็นอัตราที่ต่ำกว่าประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับจากการฝ่าฝืนกฎหมาย บุคคลจึงเลือกที่จะฝ่าฝืนกฎหมายโดยยอมชำระค่าปรับ ซึ่งหากนำเอาระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้มาใช้บังคับ ย่อมส่งผลให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ไม่มีแรงจูงใจในการกระทำความผิด เพราะผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการกระทำความผิดเลย โดยการนำโทษปรับในระบบนี้มาบังคับใช้ อาจทดลองใช้กับนิติบุคคลก่อน เนื่องจากการคำนวณรายได้ที่เหมาะสมทำได้ง่ายกว่าบุคคลธรรมดา

การลงโทษปรับยังควรต้องคำนึงถึงโอกาสที่ผู้ประกอบการจะผลักราคาปรับไปยังผู้บริโภคด้วย และในกรณีที่พบว่ากรรมการ ผู้บริหารหรือพนักงานเป็นผู้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคล ก็สมควรได้รับการลงโทษด้วย เพราะถือเป็นตัวแทนในการกระทำการของนิติบุคคลซึ่งควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบ สำหรับกรณีที่มีการลงโทษปรับควบคู่ไปกับการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหาย การกำหนดโทษปรับไม่ควรอยู่ในจำนวนที่สูงจนทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถชดใช้ความเสียหายได้

นอกจากที่กล่าวข้างต้น เห็นว่า ในระบบกฎหมายไทย วิธีการบังคับโทษปรับ ยังไม่มีความยืดหยุ่น นั่นคือ ในการสั่งปรับของศาลจะให้มีการบังคับโทษปรับทันที ปรากฏตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดนำค่าปรับมาชำระต่อศาลภายใน 30 วัน ซึ่งการบังคับโทษปรับเช่นนี้จะเกิดปัญหาในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหาเงินมาชำระค่าปรับได้ทันและอาจนำมาซึ่งการกระทำความผิดในรูปแบบอื่นเพื่อให้ได้เงินมาชำระค่าปรับ ดังนั้น จึงควรนำวิธีการผ่อนชำระค่าปรับซึ่งมีความยืดหยุ่นมาบังคับใช้ โดยศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับเป็นงวดตามระยะเวลาที่เหมาะสม ซึ่งหลักการนี้ก็ได้นำมาใช้บ้างแล้ว ดังเช่น การบังคับโทษปรับตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2542 มาตรา 81 ที่บัญญัติไว้ว่า

“ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษปรับบุคคลใดในความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลจะกำหนดไว้ในคำพิพากษาให้บุคคลดังกล่าวแบ่งชำระเงินค่าปรับออกเป็นส่วนๆ ตามระยะเวลาและจำนวนเงินที่ต้องชำระในแต่ละคราวตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้”

วิธีการดังกล่าวนี้ จะมีความยืดหยุ่นและได้ประโยชน์ในแง่ของการสำนึกกลับใจ ทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าตนกระทำความผิดทุกครั้งที่ยังชำระค่าปรับและไม่อยากกระทำความผิดอีก นอกจากนี้ อาจนำวิธีการรอกการลงโทษปรับมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน และในระหว่างที่รอกการลงโทษปรับนี้อาจให้มีการใช้มาตรการคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสม

3. โดยหลักการ การใช้โทษริบทรัพย์สินกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นมาตรการบังคับที่เหมาะสม ตรงต่อความมุ่งหมายของการลงโทษ โดยเฉพาะกับความผิดที่ผู้กระทำมีแรงจูงใจทางด้านทรัพย์สิน โดยจะเป็นการตัดประโยชน์ไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิด หากการบังคับโทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เกิดผลดีในแง่ของการยับยั้งการกระทำความผิด แต่เนื่องจากในปัจจุบัน การใช้บังคับโทษยังคงประสบกับข้อจำกัดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการจำหน่ายจ่ายโอนหรือการแปรสภาพทรัพย์สิน หรือในด้านการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีเศรษฐกิจ จึงเห็นควรให้นำมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่ง (Civil Forfeiture) มาใช้ในคดีเศรษฐกิจ โดยการพิจารณาคดีให้มุ่งที่ตัวทรัพย์สินเป็นหลัก ซึ่งแม้ในคดีอาญาจะไม่อาจพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนปราศจากข้อสงสัยได้ แต่หากในคดีที่พิจารณาค่าขอริบทรัพย์สินทางแพ่ง หากโจทก์สามารถแสดงให้ศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และผู้ที่ยังอ้างว่าเป็นเจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ถึงที่มาอันชอบ

ของทรัพย์สินได้ ก็ให้ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินนั้นได้ ในปัจจุบัน มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งได้ถูกนำมาใช้แล้วในกฎหมายฟอกเงินซึ่งถือเป็นหลักการที่ดี แต่ยังคงเป็นการวางหลักเกณฑ์เป็นการเฉพาะเรื่องและใช้บังคับกับเฉพาะคดีความผิดบางประเภทเท่านั้น ซึ่งหากมีการนำมามาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้เป็นบทบังคับทั่วไปสำหรับการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน คาดว่า จะเป็นผลดีต่อการบังคับใช้กฎหมายเศรษฐกิจ

4. การคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation) ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่เหมาะสมนำมาใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งเป็นการกระทำโดยนิติบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การลงโทษนิติบุคคลเป็นโทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน อาจไม่เพียงพอที่จะข่มขู่ยับยั้งไม่ให้นิติบุคคลกระทำความผิดได้ อีกทั้งยังไม่สามารถควบคุมความประพฤติของนิติบุคคลได้

โดยการนำเอามาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลมาบังคับใช้ อาจกำหนดให้เป็นมาตรการต่างหากจากโทษอื่น กล่าวคือ ให้ศาลมีอิสระในการเลือกใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลได้ แม้จะไม่มีกรลงโทษประเภทอื่น หรืออาจกำหนดให้มาตรการคุมประพฤติอยู่ในรูปแบบของกระบวนการที่ต้องให้มีการรอกการลงโทษ หรือการรอกการกำหนดโทษประเภทอื่นก่อนก็ได้ แต่ทั้งนี้ หากจะนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์ของกฎหมายในเรื่องการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ เนื่องจากในปัจจุบันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 บัญญัติให้ศาลสามารถนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้ได้เฉพาะกรณีการรอกการลงโทษจำคุก หรือรอกการกำหนดโทษจำคุกเท่านั้น ดังนั้น จึงไม่อาจนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคลได้ ซึ่งหากมีการแก้ไขกฎหมายให้ศาลสามารถรอกการลงโทษปรับ หรือรอกการกำหนดโทษปรับได้ หรือกำหนดชัดเจนในกฎหมายว่าให้ศาลมีอำนาจในการนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคล ก็จะทำให้มาตรการคุมประพฤติสามารถนำมาใช้บังคับกับนิติบุคคลได้ โดยการนำมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล ศาลจะกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมให้นิติบุคคลปฏิบัติ เช่น การให้บริจาคเงินเพื่อทำางานใดๆ แก่องค์กรสาธารณณะ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม ชดใช้ค่าเสียหาย หรือแก้ไขบรรเทาความเสียหาย เพื่อให้นิติบุคคลมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการตอบแทนคืนให้กับสังคม มิใช่ปรับเป็นจำนวนหนึ่งแล้วเลิกกันไป โดยเงื่อนไขคุมประพฤติที่ศาลจะกำหนดนี้ โดยทั่วไป จะกำหนดให้สอดคล้องกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น เช่น ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม อาจกำหนดเงื่อนไขให้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ การใช้

มาตรการคุมประพฤติจะเป็นโอกาสอันดี ที่รัฐจะได้ควบคุมการดำเนินกิจการของนิติบุคคลอย่างใกล้ชิด โดยให้เจ้าพนักงานคุมประพฤติเข้าไปตรวจสอบการดำเนินกิจการของนิติบุคคลเพื่อมิให้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอีก หรือศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้นิติบุคคลรายงานผลการประกอบการให้เจ้าพนักงานคุมประพฤติทราบเป็นระยะก็ได้

5. การกระทำความผิดทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดจะใช้วิธีการต่างๆ ในการหลอกลวงผู้เสียหายเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ในทางทรัพย์สิน ซึ่งการหลอกลวงดังกล่าวผู้เสียหายอาจจะไม่รู้ตัวในทันที เช่นในกรณีการเล่นแชร์ลูกโซ่ หรือการฉ้อโกงประชาชนในรูปแบบต่างๆ จึงควรมีวิธีการป้องกันโดยการให้ประชาชนรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมและกลวิธีในการกระทำความผิดที่มีความซับซ้อน เนื่องจากการป้องกันมิให้การกระทำผิดเกิดขึ้น ย่อมดีกว่าการปราบปรามเมื่อการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งการแจ้งผู้เสียหาย เป็นมาตรการหนึ่งที่ต้องนำมาบังคับใช้กับการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการหลอกลวง โดยกำหนดให้ผู้กระทำความผิดแจ้งรูปแบบ ลักษณะการกระทำความผิด ตลอดจนกลวิธีที่ใช้หลอกลวงให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายได้รับรู้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความระมัดระวังและป้องกันตัว มิให้ถูกหลอกลวงได้อีก โดยวิธีการแจ้งอาจกระทำโดยมีหนังสือถึงผู้เสียหายโดยตรงหรือกระทำผ่านสื่อต่างๆ ก็ได้

6. ในปัจจุบันระบบกฎหมายไทยยังไม่ยอมรับหลักเกณฑ์การเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) โดยยังคงยึดหลักกฎหมายที่กำหนดให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายได้เพียงเท่าที่เสียหายจริงเท่านั้น ซึ่งตามหลักการนี้ แม้จะได้ผลในการชดเชยเยียวยา แต่ไม่สามารถป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ โดยผู้กระทำความผิดอาจจะกระทำความผิดต่อไปโดยขาดความเกรงกลัวซึ่งกฎหมาย ดังนั้น จึงเห็นควรให้นำหลักการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศมาปรับใช้ โดยให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายเกินกว่าความเสียหายจริง การกำหนดค่าเสียหายในส่วนที่เกินกว่าความเป็นจริงจะมีผลเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ โดยจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลกระทำความผิด และเนื่องจากการดำเนินคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้เป็นคดีทางแพ่ง การดำเนินคดีจึงไม่ประสบข้อยุ่งยากในการนำสืบความผิดดังเช่นในคดีอาญากล่าวคือ จะใช้ได้คล่องตัวมากกว่า ซึ่งโดยทั่วไปการเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษจะใช้ในคดีละเมิด แต่ในทางเศรษฐกิจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคดีที่มีการกระทำความผิดต่อทรัพย์สิน คดีละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือคดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

7. วิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยกำหนดห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง แม้จะไม่ใช้โทษทางอาญา แต่วัตถุประสงค์ของวิธีการก็เป็นไปเพื่อคุ้มครองสังคมจากการกระทำ ความผิด ซึ่งจะทำให้บุคคลผู้กระทำความผิดพ้นจากวงจรธุรกิจในระยะหนึ่ง ถือเป็น การตัดโอกาส ในการกระทำความผิดของบุคคล การใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย มีหลักเกณฑ์ตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50 ดังนี้

“เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัย โอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่า หากผู้กระทำนั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาล จะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น มีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วัน พ้นโทษไปแล้วก็ได้”

จากบทบัญญัติข้างต้น ศาลจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้เฉพาะกรณีที่พิสูจน์ ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดและศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยเท่านั้น โดยจะใช้วิธีการเพื่อ ความปลอดภัยภายหลังจากที่จำเลยได้รับโทษตามคำพิพากษาแล้ว แต่เนื่องจากการพิสูจน์ ความผิดในคดีทางเศรษฐกิจ จะกระทำได้อย่างยากลำบาก โดยประสบปัญหาด้านพยานหลักฐาน และด้านอื่นๆ เป็นเหตุให้ศาลไม่อาจลงโทษจำเลยได้ จึงไม่สามารถนำวิธีการเพื่อความปลอดภ ายมาใช้ได้ แม้จะมีหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่า บุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ตาม ดังนั้น เพื่อให้การใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีความอ่อนคลายมากขึ้น และเป็น ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ จึงเห็นควรปรับปรุงหลักเกณฑ์โดยกำหนดให้ศาลสามารถใช้วิธีการเพื่อ ความปลอดภัยได้หากมีหลักฐานน่าเชื่อในระดับหนึ่งว่าบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด โดยอาจไม่ต้องถึงขั้นพิสูจน์ความผิดในทางอาญาก็ได้ กล่าวคือ ในบางกรณี แม้จะไม่มี คำพิพากษาลงโทษจำเลย แต่หากศาลเห็นสมควรก็นำวิธีการนี้มาใช้ได้ ซึ่งประโยชน์ของการใช้ วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทห้ามการประกอบอาชีพบางอย่างแก่ผู้กระทำความผิดทาง เศรษฐกิจนี้ นอกจากจะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสังคมให้ได้รับความปลอดภัย อันเป็นวัตถุประสงค์ ของการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ยังเป็นการตัดความสัมพันธ์หรืออิทธิพลทางธุรกิจ ซึ่ง ทำให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไปทำผิดได้ยากขึ้น และเป็นการข่มขู่ผู้ที่คิดจะกระทำความผิด ประเภทนี้ในแง่ที่ว่าอาจจะไม่สามารถประกอบอาชีพลักษณะนี้ได้อีกต่อไป

สำหรับกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิด อาจให้มีมาตรการสำหรับนิติบุคคล เป็นการเฉพาะ เช่น ทำให้นิติบุคคลนั้นหายไปจากสังคมในระยะหนึ่ง กล่าวคือ ห้ามประกอบกิจการไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง หรือให้มีการเพิกถอนทะเบียนนิติบุคคล เป็นต้น

จากที่ได้นำเสนอแนวทางและหลักเกณฑ์การกำหนดโทษทางอาญาให้มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้การนำโทษทางอาญามาใช้ในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพนั้น สรุปได้ว่า หากมีการปรับปรุงโทษทางอาญาที่มีอยู่เดิม และการนำมาตราการอื่น มาใช้บังคับร่วมกันนั้น จะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายเศรษฐกิจประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษณา พิชณุกโศล. ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

การิม ยูซุฟี, ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารและตำรา
สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2541.

โกเมน ภัทรภิรมย์. กฎหมายอาญา : กฎหมายบริวารหรือกฎหมายอิสระ. วารสารกฎหมาย
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (สิงหาคม 2528) : หน้า 92-96.

โกเมน ภัทรภิรมย์. การใช้กฎหมายอาญา. วารสารอัยการ ปีที่ 16 ฉบับที่ 186 (กันยายน 2536) :
หน้า 9-52.

โกเมน ภัทรภิรมย์. โทษปรับ. บทบัญญัติ ปีที่ 16 ตอน 3 (กันยายน 2516)

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2525.

คัมภีร์ แก้วเจริญ. ค่าเสียหายในคดีละเมิด. วารสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์ 2526) :
หน้า 25-43.

จรรยา สุภาพ. ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิชย์, 2534.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2539.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์,
2512.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. โทษทางอาญาทางเศรษฐกิจ. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 3
(กันยายน 2536) : หน้า 563-613.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. โทษริบทรัพย์. วารสารกฎหมาย ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม 2531) :
หน้า 84-103.

ชาญวิทย์ ยอดมณี. วิธีการเพื่อความปลอดภัย : แนวความคิดและข้อสังเกตบางประการ.
วารสารกฎหมาย ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – กันยายน 2530) : หน้า 13-28.

ณรงค์ ใจหาญ. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคหนึ่งว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย.

กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2534.

ธนบดี สวัสดิ์ศรี. กฎหมายธนาคารพาณิชย์. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2534) :
หน้า 38-51.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. อาชญากรรมทางเศรษฐกิจในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความหมาย ขอบเขต
และมาตรการแก้ไข. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2536) : หน้า 421-460.

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. การคุมประพฤตินิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน
และบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ปรีดา นาคเนาวิทิม. เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2526.

พรพิมล ไศจิวัดน์. การวิพากษ์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตาม หลักกฎหมายคอมมอนลอว์เปรียบ
เทียบกับกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. คำสอนชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ
การเมือง, 2475.

วรศักดิ์พิบูลย์, พระ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. หนังสือชุดคำบรรยาย คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512

วราภรณ์ ศิริสังข์วัฒน. โทษปรับ : ศึกษาระบบวันปรับ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

วาทีน คำทรงศรี. ปัญหาการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ. วารสารนิติศาสตร์
ปีที่ 21 ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2534) : หน้า 485-494.

วิชา มหาคุณ. ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย. เอกสารโรเนียว, 2523.

วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540.

วีระพงษ์ บุญโญภาส. อาชญากรรมทางเศรษฐกิจกับการพัฒนาของอาชญากรรม. วารสารกฎหมาย
ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม 2541) : หน้า 169-179.

ศุภวุฒิ สายเชื้อ และถนอมศรี ฟองอรุณรุ่ง. เศรษฐกิจไทยพลาดสู่วิกฤติ. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทพิชเนต พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2543.

สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ. ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520.

สรวิศ ลิ้มปริงซี่. กฎหมายแข่งขันทางการค้า : แนวคิดพื้นฐานเชิงเศรษฐศาสตร์และเจตนารมณ์.

ดูภาพ ปีที่ 46 เล่ม 1 (มกราคม - มิถุนายน 2542) : หน้า 38-67.

สหชน รัตนไพจิตร. ทฤษฎีการลงโทษ : การนิติบัญญัติ. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2

(2534) : หน้า 74-82.

สุรพล นิติไกรพจน์. ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ. วารสารนิติศาสตร์

ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2534) : หน้า 371-385.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 3

(กันยายน 2536) : หน้า 526-551.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ. วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2525.

สุนัย จันทรตรี. การห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่าง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2535.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญามาตรา 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2523.

อภิรัตน์ จันตะนี และชัยยศ ผลวัฒนา. ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2538.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. ประวัติการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. วารสารกฎหมาย

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2531) : หน้า 19-41.

อัสสัมภินพงศ์ ฉัตราคม. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535.

อัถนณพ ชูบำรุง. ปรัชญาการลงโทษ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2534) : หน้า 55-68.

อัมรารดี อังคสุวรรณ. กฎหมายอาญาและอำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม.

วารสารกฎหมาย ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2531) : หน้า 109-117.

ภาษาอังกฤษ

Ann Foer Schler. Corporate Criminal Intent : Forward a Better Understanding of Corporate Misconduct. 78 California Law Review, 1990.

Christopher A. Wray. Corporate Probation under the New Organization Sentencing Guideline. Yale Law Journal Volume 101, June 1992.

Elmer Hubert Johnson. Crime Correction and Society. Forth Edition. Illinois : The Dorsey Press, 1968.

Ferri Enrico. Criminal Sociology. New York : Agatton Press, 1967.

Frank Parkin. Corporate Crime. Power, Crime and Mystification, New York :Tavistock Publications, 1983.

Gardner.T.,J. Criminal Law Principle and Case. Third Edition. San Francisco : West Publishing Company, 1987.

Gerhardt Grebing. The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries. Institute of Criminology, 1982.

J. Morris, Clark. Civil and Criminal Penalties and Forfeitures : A frame-work for constitutional analysis. Minnesota Law Review 60, 1976.

Jay A. Rosenberg. Constitution rights and Civil Forfeiture Action. Columbia Law Review 88, 1998.

John Kaplan. Corrections in Criminal Justice : Introductory Cases and Materials New York : The Foundation Press, Inc.,1978.

Nigel Walker. Crime and Punishment in Britain. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1970.

Packer Herbert L. The Limits of the Criminal Sanction. Stanford University Press, 1968.

Parker, Jeffrey S. Criminal Sentencing Policy for Organization. The Unifying Approach of Optimal Penalties. American Criminal Law Review 26, 1989.

Richard A. Posner. Antitrust Law An Economic Perspective. Chicago : The University of Chicago Press.1976.

Robert Cross and Andrew Ashworth. The English Sentencing System. Third Edition London : Butterworths,1981.

Wayne R. Lafave. Handbook on Criminal Law. Minnesota : West Publishing Co., 1972.

ประวัติผู้เขียน

นายภาคภูมิ ปั่นทรงกูร เกิดวันที่ 6 พฤษภาคม 2518 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 52 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2542 ปัจจุบันรับราชการ ตำแหน่ง นิติกร กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย